

UNIVERZITA KARLOVA

Přírodovědecká fakulta

Katedra demografie a geodemografie



**Porovnání demografického vývoje zemí s odlišným
náboženstvím**

Comparison of demographic development of countries with
different religions

Bakalářská práce

Jakub Skuhrovec

Praha 2017

Vedoucí práce: RNDr. Luděk Šídlo, Ph.D.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci zpracoval samostatně s použitím uvedené literatury. Tato práce, ani její část, nebyla předložena k získání jiného nebo stejného akademického titulu.

V Praze, dne

Jakub Skuhrovec

Poděkování:

Děkuji panu doktorovi Luďku Šídlovi za vedení bakalářské práce, jeho trpělivost a rady. Také bych chtěl poděkovat rodině a blízkým, kteří mě podporovali při studiu.

Abstrakt:

Práce se snaží v první řadě zmapovat demografický vývoj vybraných států světa a dále nalézt nebo popřít souvislosti mezi jejich náboženským prostředím a demografickými poměry. Tato studie zahrnuje období od roku 1950 do roku 2050.

Celkem analýza studuje 77 států světa, ve kterých většina obyvatel patří do jedné náboženské skupiny. Náboženská příslušnost obyvatel vybraných států je převzata z databází OSN (Organizace spojených národů) a CIA (Ústřední zpravodajská služba). Zmiňované demografické poměry jsou zastoupeny pomocí konkrétních demografických ukazatelů – celkového počtu obyvatel ve státech, úhrnné plodnosti, naděje dožití, kojenecké úmrtnosti, indexu ekonomického zatížení a indexu maskulinity. Časové období sta let umožňuje studovat nejen aktuální stav, ale zároveň jeho vývoj v minulosti a vývoj předpokládaný v budoucnu.

Práce vychází z předpokladu v čase stabilního poměru věřících v dominantní náboženství ve vybraných státech od roku 1950 do roku 2050.

Klíčová slova: demografie, náboženství, populační prognóza

Abstract:

The bachelor thesis tries to map the demographic development of the chosen countries and to find out or deny the links between the religious environment and the demographic situation during the 100 years period / from 1950 to 2050/.

In total the analysis studies 77 countries in which most of the inhabitants belong to the one religious group. Religious affiliation of the inhabitants of the chosen countries is taken from the UN (United Nations) and CIA (Central Intelligence Agency) databasis.

Demographic situation mentioned above is presented by the concrete demographic indexes – total amount of the inhabitants in the chosen countries, total fertility, life expectancy, infant mortality, total dependency ratio and sex ratio. The one hundred time year period allows to study not only the current situation but also its development in the past as well as the presumed development in the future.

The bachelor thesis is based on the assumption of the stable ratio of believers belong to the dominant religion in the chosen countries from 1950 to 2050.

Keywords: demography, religion, population project

OBSAH

Seznam použitých obrázků.....	8
1. Úvod.....	9
2. Teoretický rámec	11
2.1 Obecně o náboženství.....	11
2.2 Rozdělení náboženství.....	12
2.3 Představení jednotlivých náboženství.....	13
2.4 Ostatní vybrané faktory ovlivňující demografický stav	16
2.5 Jednotlivé náboženství a jejich možné ovlivnění demografického stavu vybraných ukazatelů	18
2.6 Limity studia	24
3. Metodika a data	27
3.1 Výběr analyzovaných států.....	27
3.2 Výběr a představení demografických ukazatelů	33
3.3 Bazické indexy, tvorba map a dotazníků	37
4. Výsledky	39
4.1 Počet věřících obyvatel ve vybraných státech v letech 1950–2050	39
4.2 Úhrnná plodnost věřících obyvatel v jednotlivých náboženstvích ve vybraných státech v letech 1950–2050.....	41
4.3 Naděje dožití věřících obyvatel v jednotlivá náboženství ve vybraných státech v letech 1950–2050	44
4.4 Kojenecká úmrtnost věřících obyvatel v jednotlivá náboženství ve vybraných státech v letech 1950–2050.....	47
4.5 Index ekonomického zatížení věřících obyvatel v jednotlivá náboženství ve vybraných státech v letech 1950–2050	49
4.6 Index maskulinity věřících v jednotlivá náboženství ve vybraných státech v letech 1950–2050.....	51
4.7 Výsledky dotazníků	52
5. Závěr	54

Seznam použité literatury.....	56
Přílohová část.....	61

SEZNAM POUŽITÝCH OBRÁZKŮ

Obr. 1 – Vybrané státy a jejich dominantní náboženství	32
Obr. 2 – Vývoj hodnot bazických indexů za počet věřících obyvatel jednotlivých náboženství ve vybraných státech v letech 1950–2050.....	40
Obr. 3 – Podíl věřících v jednotlivé náboženství na celkovém počtu věřících ve vybraných státech v letech 1950–2050	41
Obr. 4 – Vývoj hodnot úhrnné plodnosti jednotlivých náboženství ve vybraných státech v letech 1950–2050	43
Obr. 5 – Hodnoty bazických indexů úhrnné plodnosti jednotlivých náboženství ve vybraných státech, vybrané roky	43
Obr. 6 – Vývoj hodnot naděje dožití žen jednotlivých náboženství ve vybraných státech v letech 1950–2050	45
Obr. 7. – Hodnoty bazických indexů naděje dožití žen jednotlivých náboženství ve vybraných státech, vybrané roky	45
Obr. 8 – Vývoj hodnot naděje dožití mužů jednotlivých náboženství ve vybraných státech v letech 1950–2050	46
Obr. 9 – Hodnoty bazických indexů naděje dožití mužů jednotlivých náboženství ve vybraných státech, vybrané roky	47
Obr. 10 – Vývoj hodnot kojenecké úmrtnosti jednotlivých náboženství ve vybraných státech v letech 1950–2050	48
Obr. 11 – Hodnoty bazických indexů kojenecké úmrtnosti jednotlivých náboženství ve vybraných státech, vybrané roky	48
Obr. 12 – Vývoj hodnot indexu ekonomického zatížení jednotlivých náboženství ve vybraných státech v letech 1950–2050	50
Obr. 13 – Hodnoty bazických indexů pro index ekonomického zatížení jednotlivých náboženství ve vybraných státech, vybrané roky	50
Obr. 14 – Vývoj hodnot indexu maskulinity jednotlivých náboženství ve vybraných státech v letech 1950–2050	51
Obr. 15 – Hodnoty bazických indexů pro index maskulinity jednotlivých náboženství ve vybraných státech, vybrané roky	52

Kapitola 1

Úvod

Náboženství má vliv na mnoho sfér lidského života. Ovlivňuje myšlení, hodnoty a postoje lidí. Bylo, je a bude důležitým prvkem v dějinách lidstva.

Tato práce se zaměřuje na analýzu demografického vývoje vybraných států s ohledem na jejich náboženské prostředí a hledání souvislostí mezi sférami demografie a náboženstvím. Demografické chování je ovlivněno mnoha faktory. Demografické poměry také souvisí s oblastmi, jako je sociologie, antropologie, genetika, psychologie, geografie obyvatelstva, ekonomická geografie, politická geografie nebo zdravotnictví (Šotkovský, 2013).

Vztah náboženství a demografie zkoumal, jako jeden z prvních, Calvin Goldscheider. Uvádí, že náboženskou víru je potřeba vnímat v daleko širším úhlu pohledu. Například úroveň plodnosti věřících neovlivňují jen církevní normy a zákazy, ale i jiné skutečnosti jako třeba postavení mužů a žen, sociální status či role rodiny (Tvrdíková, 2012).

Demografické chování je v této práci rozděleno mezi jednotlivé demografické ukazatele, které jsou analyzovány podrobněji. Analýza se týká států světa, ve kterých má jedno náboženství dominantní postavení. Lze proto předpokládat jeho dopad na demografické aspekty fungování dané společnosti. Významné postavení víry je zjištěno na základě dat z databází World Population Prospects (databáze OSN) a The World Factbook (databáze CIA). Celkem je vybráno 77 států světa.

Demografická data z databáze World Population Prospects, konkrétně její revize z roku 2015, umožňují studium jak aktuálního stavu, tak i vývoje v minulosti a předpokládaného vývoje v budoucnu, a to od roku 1950 do roku 2050. Tato práce analyzuje časové období ohraničené roky 1950 a 2050 pomocí údajů po pěti letech.

Cílem práce je prostřednictvím analýzy přejatých dat zhodnotit demografický vývoj vybraných států a pomocí poznatků z ostatních prací a náboženských knih potvrdit, nebo popřít možnost určitého ovlivnění demografického chování náboženskou vírou tak, jak je nastíněno výše.

Celkem je zformulováno šest hlavních výzkumných otázek. Tyto otázky se pojí k jednotlivým demografickým ukazatelům. Pomocí jejich rozboru a poznatků z jiných zdrojů jsou hodnoty jednotlivých ukazatelů analyzovány v průběhu studovaného období.

Ve výsledcích jsou rozebrány jednotlivě hodnoty těchto ukazatelů, jejich možné ovlivnění jednotlivými náboženstvími či jinými příčinami a jejich vývoj ve studovaném období.

Těmito ukazateli demografického stavu vybraných států jsou: celkový počet obyvatel, úhrnná plodnost, naděje dožití, kojenecká úmrtnost, index ekonomického zatížení a index maskulinity. Vztah náboženství by byl možný zkoumat ale i v souvislosti s dalšími složkami demografického chování, jako jsou například sňatečnost, rozvodovost či potratovost. Na hodnoty ukazatelů sňatečnosti, rozvodovosti a potratovosti by měl pravděpodobně i větší vliv než na některé demografické ukazatele uvedené v této práci, neboť jsou závislé na společenských hodnotách, které pomáhá utvářet právě náboženství. Těmito ukazateli se však použítá databáze OSN nezabývá. Nebylo je možné zařadit k ostatním.

Ačkoliv je vztah na ose náboženství–demografie zřejmý, rozdělení jednotlivých náboženských skupin a komparace jejich konkrétního vlivu na demografické chování věřících odděleně zůstává na okraji pozornosti. Většina prací totiž porovnává demografické chování věřících s nevěřícími, nikoli s věřícími jiného vyznání.

Tato bakalářská práce je rozdělena do pěti hlavních kapitol. První z nich je tento úvod, pak následuje teoretický rámec, metodika a data, výsledky a závěr.

Kapitola 2

Teoretický rámec

Tato kapitola napomáhá zasadit práci do širších souvislostí a umožňuje hlubší pochopení tématu. Na základě rešerše literatury jsou uvedeny postřehy důležité pro usazení práce do širších souvislostí, samotnou tvorbu práce či její interpretaci. Kapitola Teoretický rámec je rozdělena do několika dílčích podkapitol. Tou první je podkapitola představující náboženství v obecné rovině.

2.1 Obecně o náboženství

Náboženství je již po tisíciletí důležitým společníkem lidstva. Již v pravěku přisuzovali lidé Bohu výrazný vliv na fungování světa (Bahounek, 2001). Přírodní síly se snažili pomocí rituálů přiklonit na svou stranu a lidské tělo pohřbívali s příslušnou ceremonií.

Náboženství se stalo významným dílkem v mozaice lidského bytí. Sjednocovalo, nabízelo užitečné rady, formovalo morální kodex, stávalo se pozitivní hybnou silou a pomáhalo překonat obtížné životní etapy.

Pro úplnost je ale potřeba uvést i odvrácenou stranu náboženství, kterou je častá náboženská intolerance vedoucí k mnoha násilným válečným konfliktům odehrávajícím se s náboženským ospravedlněním, mnohdy dokonce v jeho jméně.

I dnes je náboženství důležitým aspektem chodu světa, i když v našem prostředí výrazně sekularizovaného Česka nemusíme brát náboženství tak výrazně v potaz, stále disponuje velkou mocí. Nejinak tomu bude i v nadcházejících letech (Lužný a Nešpor, 2008; Šotkovský, 2013). Jakým ideovým směrem se budou vyvíjet náboženské systémy, jak konkrétně budou společnost ovlivňovat, kam se budou geograficky šířit a jak spolu vycházet, je otázkou. Pro její zodpovězení je nutné podrobné studium.

Tvrdit, co ono náboženství je, není tak jednoduché. *Hranice tohoto pojmu jsou velmi rozvolněné.* Každé z náboženství dává důraz na jinou sféru. Některá zdůrazňují náboženskou praxi a poslušnost – islám, jiná zase samotnou víru v Boha (Pacáková, 2009). To je jen jedno z mnoha úskalí při hledání odpovídající definice náboženství, které je v moderní společnosti individualizováno každým jedincem (Pacáková, 2009).

Přibližme si pomocí známých pojmů pojem náboženství. Například psycholog Jung mluví o náboženství jako o prožívání moci, která není zvládnutelná rozumem a vůlí. V podání Junga náboženství vystupuje z hlubin kolektivního nevědomí (Štampach, 2008). Zakladatel psychoanalýzy Freud charakterizoval náboženství hanlivě jako kolektivní neurózu (Štampach, 2008; Pokorný 2012), Lenin pak v podobném duchu - jako opium lidstva (Štampach, 1992). Francouzský sociolog Durkheim náboženství vnímal jako ucelený systém přesvědčení a praktik se vztahem k věcem posvátným a seskupující lidi do společenství. (Durkheim, 2002).

Freudovu definici a definici Junga uvádí kniha českého religionisty Ivana Odilo Štampacha. Ten mluví o náboženství jako o vztahu (aktivitě) člověka k transcendentní skutečnosti (Štampach, 1992; 2008). Dále pak o tom, že samotné označení náboženství je v českém jazyce zavádějící a vyvolává pocit, že úhlavní postavení v systému musí mít bezpodmínečně Bůh. Mezinárodně uznávaný je výraz religion z latinského pojmenování dříve užívaného pro svědomité dodržování kultu a pravidel. Ono transcendentní z definice Štampacha je termín pro skutečnost, která není poznatelná člověkem bez jeho vlastní vůle (Štampach, 1992; 2008).

2.2 Rozdělení náboženství

Obdobně obtížné a nejednoznačné je i vymezení a rozdělení jednotlivých náboženství. *To může být provedeno podle více kritérií, která ovšem často nejsou jednoznačná a závisí na úhlu pohledu.* Náboženství není snadné jednoznačně zařadit do té či oné kategorie. Spíše je lepší brát jednotlivá kritéria nikoli jako jasné determinanty, ale jako určité škály. Náboženství pak může být bráno jako skutečnost na pomezí více kategorií. Pro potřeby této konkrétní práce není nezbytné hloubkové studium rozdělení náboženství, a proto je zde dělení pouze stručně nastíněno.

Časté je dělení náboženství podle doby vzniku. Podle tohoto kritéria rozdělujeme náboženství na pravěká, starověká, středověká a novověká. Některá náboženství lze celkem přesně datovat, jako třeba křesťanství či islám, jiné ale nikoliv. Například hinduismus se postupně utvářel z indického národního náboženství a jeho přerod není religionisty jednoznačně určen (Štampach, 1992; 2008).

Dalším dělením je dělení podle stupně rozvoje. Hlavními fázemi jsou zde období vzniku náboženství, rané období, období, kdy je náboženství komplexně rozvinuté a období úpadku. Každé z náboženství má ale odlišný vývoj.

Třetí dělení, které je zde uvedeno, je podstatné pro interpretaci výsledků této práce. Je to dělení podle sociální funkce náboženství. Z tohoto pohledu se náboženství rozděluje na náboženství *mystická a profétická. Mystická náboženství nemají ambice ovlivňovat okolí. Z vybraných se mezi ně řadí buddhismus a hinduismus. Tato náboženství by tak měla mít menší vliv na fungování společnosti, potažmo na její demografické chování. To znamená, že vývoj demografických ukazatelů v buddhistických a hinduistických státech bude popsán stejně tak, jako u zbývajících náboženství, ale jejich výsledek nemůže být ani tak přisuzován náboženskému vlivu jako spíše tradici, socio-ekonomické situaci, politickému prostředí a dalším faktorům.*

Naopak *profétická náboženství – islám, judaismus a křesťanství zasahují přímo do sfér chování člověka*. Formují jeho postoje a názory. Formují hodnoty lidí (Pacáková, 2009). *Tato náboženství by dle této myšlenky měla větší měrou ovlivňovat demografické chování lidí ve státech, kde je křesťanství, judaismus či islám dominantní*. Tento názor podporuje i Boďová (2011), která tvrdí, že islám ovlivňuje jak část života náboženskou, tak i život světský.

Dalším způsobem dělení náboženství je dělení podle jeho rozšíření. Náboženství operující na menším území, než je jeden stát, jsou náboženství lokální. Náboženství rozšířená po jednom celém státě jsou náboženství národní a náboženství rozšířená ve více státech jsou náboženství světová. Tato práce vybrala pět náboženství: křesťanství, islám, buddhismus, hinduismus a judaismus. Křesťanství, islám a buddhismus jsou bezesporu náboženstvími světovými. Nejednoznačné je ale zařazení hinduismu a judaismu. Ta jsou z etnického hlediska náboženstvími jak národními, tak, dle rozšíření zeměpisného, i náboženstvími světovými (Štampach, 1992).

Podle jejich předmětu dále rozdělujeme náboženské systémy na teistické a neteistické. Teistické pak na monoteistické a polyteistické. Teistickými jsou ta, ve kterých je transcendentní skutečnost osobní – Bůh. V náboženstvích neteistických je transcendentní skutečnost neosobní. Monoteistická náboženství jsou náboženství, ve kterých má hlavní postavení jeden Bůh. Pokud je Bohů více, mluvíme o víře polyteistické. Zvláštní skupinu pak tvoří systémy henoteistické. Henoteistické náboženství uznává existenci více Bohů, uctívají ale jen jednoho z nich (Štampach, 1992).

Josef Wolf (1992) rozlišuje křesťanství, judaismus, islám, buddhismus, náboženství nového věku a náboženství přírodní. Na pomezí náboženství jsou různé kultury. Náboženství opravdu není jasný pojem. Například někteří buddhisté i ostatní religionisté neřadí buddhismus mezi náboženství s argumentem, že v něm nejde o Boha, ale že je jen určitým souborem rad, jak se chovat při cestě životem. Je tedy spíše filozofickým směrem (Štampach, 2008; Skirbekk et al., 2015). Buddhistovi navíc není zakázáno být členem jiného náboženského systému (Hall, 2013).

Tato práce srovnává jednotlivá náboženství z hlediska jejich ovlivnění demografického chování. Data o náboženském stavu jsou převzata z databází OSN a CIA. Náboženské skupiny uváděné v této práci jsou shodné s náboženskými skupinami zjistitelnými z databází OSN a CIA.

Bakalářská práce analyzuje pět náboženství. Křesťanství, které je v databázích u některých států dále děleno dle církví, islám, opět někdy rozdělen na větve – větev šíitů a větev sunnitů, buddhismus, hinduismus a judaismus. Těchto pět náboženských skupin bude nyní krátce představeno. Jedná se o obecné představení daných náboženství a zdrojů jejich věrouky. Jejich možný vliv na demografické chování věřících je v textu hodnocen později.

2.3 Představení jednotlivých náboženství

V této podkapitole práce obecně představí analyzované náboženské společnosti. Jsou zde tedy informace, které jsou z velké míry ve veřejném povědomí a jsou všeobecně přijímané. Proto jsou přebrány z velké části pouze od jednoho autora a jeho knih zabývajících se přehledem

náboženství. Tímto autorem je významný český religionista Ivan Odilo Štampach. Prvním představovaným náboženstvím je hinduismus.

Hinduismus je náboženství vystavené na základech védského náboženství Starověké Indie. Jeho vznik není spojován s konkrétní událostí. Můžeme ho ale přibližně datovat do poloviny druhého tisíciletí před Kristem. Jsou tedy společně s judaismem těmi nejstaršími z vybraných v této práci.

Hinduismus je náboženstvím polyteistickým s trojicí nejvýznamnějších Bohů – Bráhma, Višnu a Šiva. Védy, ze kterých vychází, jsou náboženské texty, které by svým rozsahem utvořily malou knihovnu. Védy jsou hlavně texty vypravující mýty. Zákazů a příkazů plynoucích z véd a ovlivňující demografické chování hinduistů není mnoho. Proto stejně jako u buddhismu přisuzuje práce demografickou situaci vybraných hinduistických států, Indie a Nepálu, i jiným faktorům.

Hlavní myšlenkou hinduismu je přesvědčení o koloběhu života, z něhož lze vystoupit několika cestami. Buď plněním stavovských povinností v příslušné varně (kastě), nebo cestou poznání prostřednictvím meditace, či cestou uctívání. Nyní usiluje o misijní působení a jeho jednotlivé aspekty, jako je třeba jóga, pronikly i do jiných států, než je Indie a Nepál (Štampach, 1992; 2008).

Druhým vybraným náboženstvím pocházejícím z Indie je buddhismus. *Jeho zakladatelem je Siddhártha Gotama (563–483 př. n. l.).* Už při jeho narození bylo jasné, že bude výjimečnou postavou. Titul Buddha dostal při svém náboženském probuzení. Tehdy poznal cestu, kterou se má ve svém životě vydat. Jeho moudrost je uchována v sútrách. V těch se píše o čtyřech vznešených pravdách:

„-koloběh života je prostoupen strastí;
-příčinou strasti je žízeň po životě a nevědomost, že pomíjívá
skutečnost nemůže lidské tužby naplnit;
-strasti se člověk zbaví tak, že se zbaví tužeb;
-ke zničení strasti vede osmidílná stezka: pravý názor, pravé rozhodnutí, pravá řeč, pravé jednání, pravé žití, pravé snažení, pravá bdělost, pravé soustředění! (Štampach, 1992, s. 27).“

Cílem buddhistů je vysvobození z života do stavu nirvány (Skirbekk et al., 2015). Buddhismus se *rozděluje na dvě větve – na hínajánu, respektive vajrayanu (malé vozidlo) a mahájánu (velké vozidlo).* Hínajána je rozšířená v Thajsku, Myanmaru a Kambodže, mahájána nejvíce v Tibetu. Mahájána je dle počtu stoupenců rozšířenější než hínajána (Skirbekk et al., 2015).

Judaismus má kořeny v 18. století před Kristem. Největší rozmach zaznamenal Judaismus v období jednotného království Davida a Šalamouna. Judaismus vychází především z Tóry. Ta obsahuje pět knih Mojžíšových. *Tóra je závazný text, kterým se řídí i křesťanství.* Křesťané však pět knih Mojžíšových nazývají souhrnně Starý zákon a společně s ním uznávají ještě Nový zákon pojednávající o životě Ježíše Krista, který židé neuznávají. *To znamená, že se obě tyto víry jak judaismus, tak křesťanství, řídí z části stejnými podklady.* Není to ale nic ojedinělého. Většina náboženství má často velmi podobné postoje k nejrůznějším okruhům lidského bytí.

Židovské obyvatelstvo dělíme z hlediska stupně jejich podřízenosti víře. Ortodoxní židé dodržují všechny předpisy, ačkoli je to v dnešní společnosti velmi náročné. Konzervativní přijímají nařízení, která nezasahují výrazně do běžného fungování, u ostatních dělají kompromisy. Reformovaní kladou důraz na židovskou identitu, ale uznávají jen předpisy podle jejich výkladu „vhodné“. Posledními jsou liberálové, kteří jsou svou náboženskou vírou determinováni nejméně. Judaismus je rozšířen v Izraeli a v oblastech světa, ve kterých se nacházejí židovské komunity, jako jsou třeba Spojené státy (Štampach, 1992; 2008; Okun, 2013).

V analýze hodnotící státy, kde je věřících v dominantní náboženství více než 80 % (podle databázi OSN a CIA), je *judaismus takto zastoupen pouze v jednom státě – v Izraeli*. Hinduismus je ve dvou státech.

Indie měla dle databáze OSN v roce 2015 více než 1,3 miliardy obyvatel, Nepál 28,5 milionu. Při hodnocení demografických ukazatelů vybraných pěti náboženství jsou hodnoty za příslušné státy váženy počtem věřících v nejvíce zastoupené náboženství. Proto jsou *výsledky za hinduismus výrazně ovlivněny demografickými poměry v Indii*. Judaismus poskytuje demografické údaje za Izrael a buddhismus za Thajsko, Myanmar a Kambodžu. Faktem je, že *interpretace stejné náboženské víry je odlišná v závislosti na státě, ve kterém působí*. Může za to rozdílná fáze vývoje náboženství, jiná historie státu nebo třeba odlišné politicko-právní prostředí, proto není zobecňování náboženských norem jednoduché.

Předposledním v pořadí je islám. Ten se vyvinul z třech náboženství praktikovaných na Arabském poloostrově na přelomu 6. a 7. století (Ali, 2015). Prvním z nich bylo náboženství národní, polyteistické, s centrem v Mekce, druhým judaismus a třetím křesťanství. *Ústřední postavou pro vznik islámu byl Muhammad (počeštěně Mohamed)*.

Mohamed byl obchodník z Mekky, kterému přinesl archanděl Gabriel zjevení. Tento akt je popsán v muslimské náboženské knize – Koránu. Korán je rozdělen na sůry. Dalšími významnými dokumenty jsou pro muslimy hadísy a sunny (Boďová, 2011). Ty jsou důležité především pro samotné praktikování islámu.

Muslimové uznávají jen jednoho Boha, používají pro něj označení Alláh. Pokud chce člověk po své smrti do ráje, musí Mohameda přijmout jako posledního Alláhova proroka. V Koránu jsou uvedena pravidla, podle kterých se muslimové musí řídit. Mezi nimi třeba zákaz pití vína či konzumace vepřového masa, takovéto zákaz jsou v povědomí i u nemuslimů.

Uvnitř islámu jsou patrné dvě hlavní větve. Většina muslimů patří mezi *sunnity*. Těch je zhruba 9/10 (Boďová, 2011; Štampach, 2008). Zbývající část tvoří *šiiťé*. Islám se dělí na základě otázky nábožensko-politického nástupnictví po Mohamedovi. Rozdílem je také respektování pilířů víry, kde ke čtyřem společným řadí šiiťé ještě pilíř ochrany islámských zemí, šíření islámu a prosazování dobrého a odsuzování zavrženého (Cvrkal, 2007). Tento pilíř dělá z šiiťů obvykle radikálně smýšlející muslimy.

Muslimská morálka je teokratická, zaměřená na Alláha. Tato skutečnost předpokládá vysoký vliv islámu na chování lidí, a to i na chování demografické. V muslimských státech je politika často v úzkém vztahu s náboženstvím. Někde dokonce hovoříme o teokracii. K té má větší sklon větve šiiťů. Typickým představitelem takového státu je například Írán, kde se

výrazně uplatňuje i právo šaría. Šaría vychází z náboženských norem, ale není přímo kodifikovatelné jako státní právo nemuslimských států, závisí na výkladu (Hamplová, 2016). Společně s Íránem je šaría výraznou součástí státního práva také v Saudské Arábii nebo Pákistánu.

Islám je rozšířen v severní Africe, na Arabském poloostrově, Blízkém východě, Íránu, Turecku, ale i v Indonésii (Kovář, 1984). V Indonésii je početně nejvíce muslimů, je to více než 200 milionů (Ali, 2015).

Poslední vybrané náboženství je křesťanství. Křesťanství vychází z judaismu. Křesťané věří, že narození Ježíše Krista bylo narozením syna Božího, nejen dalšího proroka. Ježíš se narodil v Betlémě, hlásal příchod Božího království, vysvětloval lidem Boží zákon a konal dobré skutky. Židovští kněží ho však jako syna Božího nepřijali a nechali ho ukřižovat.

Křesťanství se postupně šířilo. Roku 313 bylo uznáno římským císařem Konstantinem. Za 2 tisíce let od vzniku křesťanství se tato víra rozšířila do celého světa a *dnes je nejpočetnějším náboženstvím*.

V prvním tisíciletí po vzniku bylo křesťanství téměř jednotné, poté došlo k dělení do různých církví. Roku 1054 se po postupném vzdalování od *katolické církve* oddělili východní křesťané a vytvořili *církev pravoslavnou*, ta je specifická pro každý stát. V 16. století se zase někteří západní křesťané oddělili od církve katolické, vznikla tak *církev protestantská*, případně luteránská. Katolická církev zůstala tou nejpočetnější. Zhruba polovinu křesťanů tvoří právě katolíci. Jako dominantní působí katolická církev například v Jižní Americe či ve státech střední a jižní Evropy (Krumpolc, 2012).

Mezi křesťanskými církvemi jsou rozdíly, ale v podstatných bodech víry se shodují. Rozdíly mezi nimi jsou zachyceny v dotazníku, který je v přílohách k práci. Demografické rozdíly jsou patrné, ale jsou spíše výsledkem rozdílného stupně religiozity mezi nimi než odlišnou věroukou (Skirbekk et al. 2015). Všechny jednotlivé církve totiž vycházejí z Bible. K jejich odloučení došlo v důsledku nesouhlasu s fungováním křesťanství jako instituce. V dnešní době roste snaha křesťanství opět sjednotit. O této snaze se mluví jako o ekumenismu.

Křesťanství se bez ohledu na to, o jakou konkrétní křesťanskou církev se jedná, řídí Písmem svatým. To tvoří 72 sbírek spisů dále dělených na ty ze Starého zákona (45 knih) a na ty z Nového zákona (27 knih). Nový zákon obsahuje učení Ježíše Krista a jeho apoštolů.

Životním cílem křesťanů je žít podle Kristova učení, modlit se a účastnit se církevního života. Při splnění těchto cílů čeká na věřícího po smrti přijetí do ráje (Krumpolc, 2012).

2.4 Ostatní vybrané faktory ovlivňující demografický stav

Tato bakalářská práce se zabývá vlivem jednotlivých náboženství na demografické chování. Věřící se ale neřídí jen náboženskými příkazy a doporučeními. Dalšími důležitými faktory jsou faktory ekonomické, sociální, faktory související se stavem zdravotnictví, samotnou úrovní řízení se vírou, či politickým prostředím. Vybrané ostatní faktory ovlivňující demografické fungování společnosti práce v krátkosti uvádí, avšak nesmí opomenout i další jako třeba úroveň a dostupnost zdravotnictví s vlivem na naději dožití či kojeneckou úmrtnost.

Politické prostředí je široký pojem. Skrývá se pod ním sektorová politika, postavení genderů (obě mohou mít vliv na hodnotu indexu maskulinity), sociální politika a také populační politika zaměřená na regulaci počtu obyvatel a další specifitější charakteristiky populace, jako je třeba podíl dětí narozených v manželství či počet imigrantů.

Populační politika je v každém státu světa jiná. Můžeme ji vnímat v úzkém smyslu slova jako soubor politických opatření přijatých se snahou ovlivnit demografické chování obyvatel státu či do ní můžeme řadit všechna politická rozhodnutí s vlivem na zmíněné demografické chování, ať už ekonomická opatření, postavení žen či opatření právního nebo sociálního charakteru.

Nejčastěji se populační politika snaží ovlivnit plodnost a migraci, neboť ovlivnit úmrtnost prostřednictvím politických opatření je náročnější; zahrnuje změny v mnoha sférách fungování lidské společnosti. Migrací se tato práce nezabývá, a proto je zde prostor pro rozebrání populační politiky soustředěné na ovlivnění plodnosti.

Tu můžeme rozdělit na tu, jejíž snahou je úroveň plodnosti snížit, a na tu, která se snaží úroveň plodnosti zvýšit. O té mluvíme jako o pronatalitní. O populační politice se snahou snížit úroveň plodnosti jako o antinatalitní.

Antinatalitní politika je protěžována hlavně ve státech, které mají vysokou úroveň plodnosti. Často jsou to státy rozvojové. Pronatalitní politika je zase často prosazována ve státech s úrovní úhrnné plodnosti pod hranici prosté reprodukce. Přetrvávající nízká plodnost má nepříznivý dopad na ekonomickou situaci státu, ale stejný efekt mají většinou i přetrvávající vysoké hodnoty úhrnné plodnosti. Společnost bez dětí nemá budoucnost, ztrácí část intelektuálního a sociálního potenciálu. Efektivita populačních politik je ale nejednoznačná. Reprodukční chování je totiž široce podmíněný bio-sociální proces (Kocourková et al, 2002). K úspěšnosti populační politiky je důležitá její koncepce a stálost.

Dle Loužka (2002) je nejlepší naopak úplné omezení sociálních výhod poskytovaných státem. Důsledkem pak má být posílení mezigenerační solidarity v rodinách a vyšší počet dětí. Pro prostředí vytvořené vybranými státy pro možné ovlivnění demografických poměrů není v této práci analyzováno. Je ale skutečností, že ovlivňuje určitou měrou, a to ať už hodně, či málo, demografické chování obyvatel daného státu.

Dalším faktorem s patrným vlivem na demografický stav společnosti je ekonomická situace. Ta může ovlivňovat například hodnotu indexu v závislosti na zaměstnanosti obyvatel státu, v jednotlivých hospodářských sektorech. Becker (1960) zkoumal vliv ekonomické situace na plodnost. Jeho práce vznikla jako reakce na odlišný vývoj plodnosti evropských států po druhé světové válce, než byla očekávána dle populačních prognóz založených na extrapolaci trendů v plodnosti. V práci nahlíží na děti jako na investici rodičů s dlouhodobou a nejistou návratností.

Podle něho není důležitý k pochopení vztahu jen samotný počet dětí, ale i množství prostředků, které jim rodiče věnují, a to hmotných i nehmotných. Poukazuje na to, že lidé s vyšším příjmem za děti utrací více peněz než lidé s příjmem nižším. Pořídít a vychovat dítě stojí rodiče čas, energii a peníze (Baudin, 2015). Na bohaté je v tomto směru dle Beckera kladen i určitý tlak okolí. Následkem toho je nižší počet dětí zaznamenáván u bohatších obyvatel,

potazmo také u ekonomicky vyspělejších států. Rodiny s vysokým příjmem mají málo dětí, ty s nízkým dětí více. Roli v celkovém počtu dětí hraje i antikoncepce. Ta je opět dostupnější a více využívána obyvateli vyšších socio-ekonomických skupin. Tuto Beckerovu teorii podporují například údaje ze Spojených států, kde po druhé světové válce příjem rodin stoupal, zatímco počet dětí klesal. Avšak příjem není jediná charakteristika, která se v průběhu studovaného období změnila, relevanci tohoto vztahu nemůžeme jednoznačně potvrdit a není univerzální pro všechny státy světa a jednotlivá období.

Demografické poměry jsou výsledkem působení mnoha faktorů. Analyzovat odděleně vliv jednoho z nich, v tomto případě náboženství, je obtížné, i když je demografy jednoznačně rozpoznáno jako faktor ovlivňující plodnost, migraci a i úmrtnost, u které byl vztah k náboženství prokázán nejpozději (Dillon, 2013).

Analýza se zabývá stavem demografických ukazatelů v 77 státech světa. V každém státě je ale vnímáno náboženství odlišně a proniká do jiných sfér fungování společnosti, což vede ještě k obtížnější interpretaci výsledků. Pouze judaismus je zkoumán v jednom státě – Izraeli.

Demografické chování věřících souvisí s celkovým socio-ekonomickým prostředím, ve kterém se věřící nacházejí (Zhang, 2008). Westoff a Jones (1979) třeba konkrétně úroveň plodnosti odlišných náboženství ztotožňují s rozdíly socio-ekonomickými mezi věřícími, nikoli s rozdílnou věroukou. Hledat tento vztah je náročný proces. *Někdy je složité rozhodnout, zda je stav výsledkem náboženského vlivu, politického prostředí či vlivu tradic.*

Není například jednoduché rozlišit, zda je tolik diskutované postavení žen v arabských státech provázené porušováním lidských práv výsledkem islámské víry či lokálních zvyků (Boďová, 2011).

Tvrdíková (2012) tvrdí, že základním účelem křesťanské rodiny je výchova dětí. Obdobně tomu je ale i v zákonu o rodině v Česku, kde je hlavním účelem založení rodiny a řádná výchova dětí (Šotkovský, 2013). Je obtížné určit, kterým z nařízení se věřící obyvatelé řídí více - zda náboženským, nebo legislativním.

Rozdíly v demografickém chování mezi vybranými státy jsou i výsledkem fáze společenského vývoje v nich. Pavlík et al. (1986) popisuje demografickou revoluci (první demografický přechod), při které se mění úroveň jak porodnosti, tak i úmrtnosti, mění se celospolečenské klima. Druhý demografický přechod probíhající v některých státech světa v současnosti přináší změnu životního stylu s důrazem na rozvoj vlastní osobnosti, nikoli založení početné a fungující rodiny (Šotkovský, 2013).

Náboženství je jen jedním z mnoha účastníků při tvorbě demografického prostředí státu a jeho vliv je různý v závislosti na konkrétním státě, stupni religiozity obyvatel, konkrétní demografické charakteristice a dalších faktorech.

2.5 Jednotlivé náboženství a jejich možné ovlivnění demografického stavu vybraných ukazatelů

Náboženství ovlivňuje hodnotový systém věřících. Vlastně nejen jejich, ale i hodnoty lidí v jejich okolí. Hodnoty důležité v jednotlivých náboženstvích jsou věřícím předávány pomocí

náboženských textů, bohoslužeb a interakcí s ostatními věřícími. Aspoň tak je tomu u Abrahámovských náboženství. Vztah hinduismu na demografické chování hinduistů není jednoznačně prokázán. Hinduismus nemá konkrétní a společnou věrouku. Ovlivnění demografického chování není jednoznačné ani u buddhismu (Skirbekk et al., 2015; Ling, 1969).

Společným zdrojem náboženských příkazů a doporučení jsou jednotlivé náboženské texty, ze kterých při jejich interpretaci vychází posléze náboženští představitelé. V textech jsou často jednotlivá náboženství představena pomocí životních příběhů osob spjatých s náboženstvím, užitečných praktických rad, doporučení nebo příkazů a zákazů, které učí, jak žít v souladu s Božím řádem. Práce nyní představí pohled jednotlivých náboženství s možným vlivem na hodnoty konkrétních demografických ukazatelů, respektive ho představí tam, kde je to možné. Tam, kde to možné není, seznámí s vývojem hodnot demografických ukazatelů u jednotlivých náboženství z analýzy v kapitole s výsledky.

První výzkumná otázka porovnává celkový počet obyvatel. Ten závisí na přirozené změně obyvatel a migraci (Kalibová, 1997). Migraci se práce nezabývá a porodnost a úmrtnost je zastoupena dále pomocí ukazatelů úhrnné plodnosti, potažmo naděje dožití. Budu se tedy hlouběji věnovat vlivu náboženství na další ukazatele s přímým vlivem na celkový počet obyvatel.

Při hodnocení celkového počtu věřících ve vybraných náboženských skupinách se v dnešní době často setkáme s obavou z expanze islámu a jeho postupného šíření zejména v tradičních křesťanských státech Evropy a afrických státech v minulosti ovlivněných koloniálními mocnostmi z Evropy, potažmo i křesťanstvím. Expanze islámu by mohla být způsobena jeho odolností proti zesvětštění a misijnímu působení v afrických státech. Také se lze setkat s názory, že křesťanství ztrácí své postavení. Mluvit ale o době pokřesťanské se zdá být unáhlené. Hamplová (2013) tvrdí, že za posledních 30 let 20. století vzrostl ve světě počet křesťanů ze 1,2 miliardy na 2 miliardy, což může vypadat dokonce jako početní posílení křesťanství, ale celkový počet obyvatel Země rostl podobným tempem, takže podíl křesťanů ke zbytku populace planety zůstal podobný.

Tato práce vychází z dat ze 77 států světa. *Vývoj v nich není vývojem celého světa dohromady.* Navíc vychází z předpokladu stálého podílu věřících ve vybraných státech ve sledovaném období. Níže v textu jsou rozebrány jednotlivé pohledy na plodnost věřících ve vybraných náboženských uskupeních.

První výzkumná otázka vychází z toho, že je analýza zaměřena na 77 rozdílných států, nelze tedy nalézt nějaký předpoklad, podle kterého by byl formován počet obyvatel příslušící k vybraným náboženstvím pro všechny státy. Je následující:

Byl, je a bude podíl jednotlivých náboženských systémů k celkovému počtu věřících ve vybraných státech světa podobný v letech 1950–2050?

Počet obyvatel a tempo jeho vývoje je proces závislý na mnoha proměnných, kde je náboženství jen jednou z nich. *Analyzované státy jsou vybrány jen na základě dominantní role jednoho náboženství. Ostatní jejich charakteristiky, ať už ekonomické, sociální nebo třeba*

politické, jsou odlišné. Na základě toho práce nepředpokládá výrazné rozdíly ve vývoji počtu obyvatel jednotlivých náboženství.

V kapitole výsledky bude dán prostor výsledkům vývoje celkového počtu věřících ve vybrané jednotlivé náboženské skupiny v letech 1950–2050 a jeho zhodnocení.

Nejpodrobněji se práce zabývá vlivem náboženství na plodnost zastoupenou ukazatelem úhrnné plodnosti. *Nejvíce prací hodnotící vliv náboženství na určité demografické projevy se zabývá právě plodností.* Její úroveň a charakteristiky jsou totiž stále více pod vlivem lidského hodnotového systému, který právě náboženství výrazně tvoří a formuje.

Pět vybraných náboženství lze rozdělit na náboženství pronatalitní a antinatalitní; či ta bez přímého vlivu na plodnost. Mezi pronatalitní řadí práce po vzoru Tvrdíkové (2012) křesťanství, judaismus a islám. Tato Abrahámovská náboženství podporují plodnost a zavrhují umělé přerušování těhotenství a antikoncepční prostředky.

Pronatalitní ale neznamená, že nabádá k co nejvyššímu počtu dětí. Křesťanská nauka vnímá děti jako dary od Boha a jejich počet je právě v rukou Božích. Také ale nabádá věřící křesťany k tomu, aby svým potomkům zajistili ty nejlepší možné podmínky pro jejich osobní rozvoj. Jedináček by byl ochuzen o sociální interakci se sourozenci, na druhou stranu se příliš vysoký počet dětí neslučuje s poskytnutím dostateku pozornosti ze strany rodičů. Křesťanství propaguje odpovědné rodičovství, řečeno dnešní terminologií. Rozdíly mezi jednotlivými církvemi v průměrném počtu dětí na jednu matku jsou jednoznačné. Katolíci mají často vyšší úroveň úhrnné plodnosti než protestanti (Zhang, 2008). Vyšší plodnost je patrná i v plodnosti katolických žen v manželství. Tato skutečnost je ale nejpravděpodobněji dána obecně vyšší religiozitou katolíků (Skirbekk et al., 2015).

Židé si dětí velmi váží a bylo tomu tak i v historii židovského obyvatelstva. Celý hodnotový systém židů je vybudovaný právě na dětech (Okun, 2013).

Článek Okuna (2013) hodnotí úroveň úhrnné plodnosti v Izraeli jako daleko vyšší, než by byla odhadována podle socio-ekonomického statusu Izraele. Vyšší je i u obyvatel židovského původu konkrétně. „*Plodte a množte se, naplňte zem, ... (GN, 1:28).*“ Jedním z faktorů může být i respektování náboženského příkazu ke dvoutýdennímu sexuálnímu odloučení po dobu menstruace a po ní. Žena je v židovské věrouce po tuto dobu považována za rituálně nečistou. Sexuální styk se odehrává ve vrcholné fázi ovulace, tedy v období s největší pravděpodobností na početí dítěte (Dicková, 2014).

Islám je posledním pronatalitním náboženstvím (Boďová, 2011). Dle Skirbekka et al. (2015) je dokonce *tím nejvíce natalitním.* To potvrzuje i Obeymeyer (1992), když shledává v arabských státech vyšší úroveň plodnosti než ve státech s odlišným náboženským prostředím, ale na podobné socio-ekonomické úrovni.

Buddhismus ani hinduismus nemají nauku ovlivňující úroveň plodnosti (Skirbekk et al., 2015). Pohled buddhistů na plánované rodičovství je tolerantní a vnímají ho jako nutnost k záchraně lidstva jako druhu. Dle závěrů Skirbekka (2015) mají buddhisté trochu nižší úroveň plodnosti než ostatní obyvatelé ve sledovaných státech. Několik let před ním naopak publikoval Ling (1969) práci se závěrem o vyšší úrovni plodnosti buddhistů než obyvatel ostatních vybraných států v Asii. Práce se však liší jak geografickým územím, ve kterém je stav zkoumán,

tak i metodikou, navíc je dělí několik desetiletí. V analyzovaných státech, kde je dominantní buddhismus či hinduismus, je tedy vývoj úhrnné plodnosti také pozorován tak, jako je tomu u Abrahámovských náboženství, ale není brán zřetel na možné ovlivnění náboženstvím.

Aby daná víra měla prokazatelný vliv na plodnost, musí totiž dle Zhang (2008) splňovat tři požadavky:

1. *Musí mít normy vedoucí k vyšší plodnosti.*
2. *Dané normy se musí prosazovat – odměňováním a trestáním.*
3. *Věřící musí mít pocit sounáležitosti s ostatními členy náboženského systému.*

Je ale otázkou, jak víra přesně ovlivňuje plodnost. Zda je to prostřednictvím náboženských příkazů, ze kterých plyne vyšší plodnost v pronatalitních náboženských skupinách, nebo jsou rozdíly dané socio-ekonomickým statutem věřících. Nebo se řídí příslušností věřících ve společnosti, kde menšiny mají menší plodnost, než jak je tomu u většinové společnosti?

Práce pracuje se státy, ve kterých je náboženství dominantní. To znamená, že jsou věřící většinovou skupinou, i když to neznamená, že se nemohou jako menšina cítit, ale není to příliš pravděpodobné.

Příkazy plynoucí z náboženských textů a věrouky pro muslimy, křesťany a židy jsou uvedeny nyní. Výše je již zmíněný počet dětí, který má být vysoký natolik, aby dítě nepřišlo o sociální interakci se sourozenci, ale aby dětí nebylo tolik, že na ně rodiče nebudou mít dostatek času. Důležitý je i pohled křesťanství na manželství. Instituci, ve které se rození dětí u křesťanů očekává, zvláště v kombinaci s odmítáním předmanželského sexu a nesezdaného soužití (Hamplová et al., 2006). V Bibli se píše: „*Co Bůh spojil, člověk nerozlučuj (Mk, 10:9)*“ Možnost dalšího sňatku dostane žena pouze při úmrtí muže (Bible, Ř, 7:2).

Výrazný vliv na úroveň plodnosti má dále postoj náboženství k antikoncepci. Ta je křesťany vnímána negativně jako odmítání daru od Boha (Tvrdíková, 2012).

Křesťanství ale uznává také odlišný způsob života, a to celibát: „*Jsou eunuchové, kteří se tak narodili z lůna matky, jsou eunuchové, kteří se jimi stali lidským přičiněním, a jsou eunuchové, kteří se jimi stali sami pro nebeské království... (Mt, 19:12).*“

Podobná pravidla jsou i v islámu. V něm je sex brán jako lidská potřeba, ale jeho místo by mělo být opět jen v manželství. V islámu je možný i polygamní svazek čili svazek mezi jedním mužem a více, maximálně čtyřmi, ženami (Ali, 2015). Těchto sňatků ale není mnoho, neboť mají mnoho podmínek (Kovář, 1984; Ali, 2015). Manželství je dle islámu svazek učiněný pro splnění pěti cílů: plodit děti, zkrotit touhu, utvořit rodinu, šířit svůj rod a starat se o druhé (Boďová, 2011).

K rozvodům se staví shovívavěji než křesťanství: „*Proroku! Rozvádíte-li se se svými ženami, tedy se s nimi rozved'te v ustanovené pro ně lhůtě a počítejte přesně dny čekací lhůty a bojte se Boha, Pána svého! Nevyhánějte je z jejich domů a necht' z nich neodcházejí, leda kdyby se dopustily hanebnosti zjevné. A toto jsou omezení Boží, a kdo přestupuje omezení Boží, ten sám sobě křivdí. Ty nevíš, ale možná, že Bůh později způsobí nějakou věc jinou (Korán, 65:1).*“ Rozvod je posledním východiskem při nefungování manželství. Před ním se musí manželé snažit urovnat všechny neshody. Pokud ani to nepomůže, jsou vybrány smírní osoby, co se snaží urovnat spory mezi manželi (Abd al-‘Átí, 2010).

V islámských státech je antikoncepce často nelegální. V těch, kde je povolena, je její užití často podmíněno souhlasem manžela. Islám je také proti umělému přerušení těhotenství. Plod je brán jako bytost s duší. (Boďová, 2011).

Obě víry - jak křesťanství, tak islám, zakazují sňatky mezi rodinnými příslušníky (křesťanství – Lv, 18:9; islám – 4:27/23) stejně tak jako ve většině států samotné státní právo.

Judaistická věrouka prakticky znemožňuje rozvod z iniciativy ženy bez souhlasu manžela (Dicková, 2014).

Dodržování náboženských příkazů a norem je ale v každém z vybraných států rozdílné a nedají se přejímat bez výhrad.

Na základě uvedených poznámek vztahujících se k plodnosti jednotlivých náboženských systémů bakalářská práce vytváří druhou výzkumnou otázku:

Byla, je a bude úroveň úhrnné plodnosti jednotlivých náboženských systémů vyšší u těch, které jsou pronatalitní, to znamená křesťanství, judaismus a islám, než u států buddhistických a hinduistických, které nemají vliv na plodnost ve vybraných státech světa v letech 1950–2050?

Třetím ukazatelem, který bakalářská práce analyzuje, je naděje dožití. Její vztah k náboženství není tak výrazný jako u úhrnné plodnosti. *Náboženství obecně přispívá k lepšímu stavu lidského zdraví, tím tedy zvyšuje naději dožití* (Paleček, 2012). Projevovaná religiozita (jako třeba účast na bohoslužbách) zlepšuje lidskou psychiku. Snižuje ale i riziko výskytu rakoviny, nepříznivého krevního tlaku, srdečních chorob či mozkových příhod (Bártlová, 2003). Souvislost je nejspíš dána odlišným způsobem života věřících a nevěřících, nejen participací na náboženských obřadech. Nevěřící obyvatelstvo častěji kouří, pije alkohol a užívá drogy (Bártlová, 2003).

Zajímavé je zjištění Obeymeyera (1992), který poukazuje na horší zdravotní péči v arabských státech, než by se dalo usuzovat na základě úrovně socio-ekonomických ukazatelů. Socio-ekonomickou situaci států práce nezohledňuje při analýze dat. Výsledná naděje dožití souvisí hlavně s úrovní zdravotní péče, její dostupností, životním stylem obyvatel a hygienou, a to jak naděje dožití žen, tak mužů; v práci jsou zkoumány odděleně. Další výzkumná otázka zní takto:

Byl, je a bude rozdíl v úrovni naděje dožití mezi jednotlivými náboženskými systémy ve vybraných státech podobný v letech 1950–2050?

Úroveň kojenecké úmrtnosti je ovlivněna především zdravotnickým systémem. Není to ale jediný faktor. Ve státech Arabského poloostrova je úroveň kojenecké úmrtnosti vyšší, než by se dalo předpokládat na základě socio-ekonomických ukazatelů. Obeymeyer (1992) nachází vysvětlení právě v náboženském prostředí. *V islámu je těhotenství a porod výhradně ženskou starostí.* Muž proto často není seznámen se zdravotními komplikacemi ženy; výjimkou nejsou ani porody žen doma.

Výzkumná otázka by mohla znít, zda je úroveň kojenecké úmrtnosti vyšší v muslimských státech než u ostatních náboženství v porovnání s jejich socio-ekonomickými charakteristikami. Ty ale nejsou diskutované a není na ně brán zřetel ani při rozboru tohoto ukazatele. Čtvrtá výzkumná otázka zní takto:

Jakých hodnot dosahovala, dosahuje a bude dosahovat kojenecká úmrtnost jednotlivých náboženských systémů ve vybraných státech v letech 1950–2050? Liší se mezi náboženstvími?

Index ekonomického zatížení je podílem nepracujících a pracujícím. Ovlivňuje ekonomickou situaci státu, jeho politiku, schopnost konkurovat na globální úrovni a také jeho stabilitu.

Náboženství sice ukládá věřícím povinnost chovat se k starším lidem s úctou, ale *na hodnoty indexu má vliv spíše ekonomické a sociální prostředí*. V islámu je povinnost starat se o své rodiče tak samozřejmá, že v některých islámských státech není ani státní politika zabezpečení ve stáří (Boďová, 2011). „*Uložili jsme člověku laskavost vůči rodičům jeho; matka jeho jej ve strastech nosila a ve strastech jej porodila – a jeho nošení a kojení trvalo třicet měsíců... (Korán, 46:14/15).*“

V Bibli se zase píše „*Synu, ujmi se svého otce v jeho stáří, nezarmucuj ho, dokud je živ (Sír, 3:12).*“ Hodnota indexu tedy souvisí opět s mnoha jinými faktory, než je samotné náboženství. Stejně tomu je i u kojenecké úmrtnosti, naděje dožití, počtu obyvatel nebo indexu maskulinity. Výsledné hodnoty zanalyzují bez hledání přímé návaznosti na náboženskou věrouku. Předposlední, pátá, výzkumná otázka je formulována takto.

Jaká byla, je a bude úroveň indexu ekonomického zatížení za jednotlivé náboženské systémy ve vybraných státech v letech 1950–2050? Liší se mezi náboženstvími?

Posledním demografickým ukazatelem studovaným ve vybraných 77 státech světa s dominantní rolí náboženství je index maskulinity. Ten je opět ovlivněn několika skutečnostmi. Znovu je to ekonomická charakteristika státu, ale třeba i jeho politická situace.

Samotný podíl mužů a žen může mít vliv na celkovou religiozitu státu. Zhang (2008) nebo třeba Hamplová (2011) totiž tvrdí, že ženy jsou obecně více religiozní než muži.

Náboženské texty často upřednostňují narození syna. To bylo ovšem způsobeno také odlišnými nároky na život v dobách vzniku náboženství, kdy byla mužská síla důležitější pro obživu, než je tomu ve většině případů nyní. Mít potomka mužského rodu bylo v mnoha ohledech „praktičtější“.

Upřednostňování mužů nad ženami v islámu je patrné z překladu Hrbka: „*Muži zaujímají postavení nad ženami proto, že Bůh dal přednost jednomu z vás před druhými, a proto, že musí, dávají z majetků svých (ženám). A ctnostné ženy jsou pokorně oddány a střeží skryté kvůli tomu, co Bůh nařídil střežit. A ty, jejichž neposlušnosti se obáváte, varujte a vykažte jim místa na spaní a bijte je!*“ (4:38/34). Nerovnost mezi pohlavím potomka je rozpoznatelné z řady poznámek jak v islámu, tak i v křesťanství. V islámu je to například sedmá súra Rozpoznání, verš 189: „*...oba volali k Bohu, Pánu jich obou: ‚Dáš-li nám syna bezúhonného, vskutku budeme patřit mezi vděčné (7:189)!‘*“, či 37. súra: „*Pane, dejž mi syna, jenž patřit bude mezi bezúhonné! (37:98/100)*“. Dále také kupříkladu: „*Když však je někomu z nich oznámeno narození dcery, tu zachmuří se černě jeho tvář a je naplněn zlostí (16:60/58)*“. Když se muslimům narodí dítě ženského pohlaví, je to svátek pro rodinu, pokud pohlaví mužského, tak je to svátek pro celý rod. Správný muž by měl dle islámu mít více synů než dcer, což může ovlivňovat i úroveň úhrnné plodnosti.

Na rozdílné postavení mužů a žen je ale odkazováno i v Bibli: „*Ve věku od jednoho měsíce do pěti let bude cena za chlapce pět a za dívku tři šekely stříbra*“ (Lv, 27:6). Rozdílné vnímání

pohlaví a jejich úloh přetrvává dodnes jak v křesťanství (křesťanský katechismus), tak v islámu. Poslední otázka práce zní:

Jaká byla, je a bude úroveň indexu maskulinity za jednotlivé náboženské systémy ve vybraných státech v letech 1950–2050? Liší se mezi náboženstvími?

2.6 Limity studia

Tato bakalářská práce vychází z několika předpokladů a její obsah naráží na limity spojené s prací.

První z nich souvisí s časovým vymezením studovaného období, druhý nedostatek s vymezením geografickým, třetí s předpokladem neměnného poměru věřících v čase a čtvrtý je spojen s neskladebností dat demografických, které jsou charakteristikami celých států, zatímco práce analyzuje jen demografické chování věřících v nejrozšířenějším náboženství.

Studium hodnot ukazatelů do roku 2050 je zajímavé. Ukazuje budoucí stav. Přesněji řečeno ukazuje předpokládaný budoucí stav, respektive budoucí stav předpokládaný dle databáze OSN. Ten můžeme nazývat obecně populační projekcí. Ta je odhadem nejpravděpodobnějšího budoucího vývoje vycházejícího z vědeckého poznání závislosti vznikajícího často extrapolací současných populačních trendů (Pavlík, Rychtaříková, Šubrtová, 1986). Pokud je demografická projekce věrným zmapováním skutečného demografického chování v budoucnu, což můžeme jen předpokládat, potom můžeme mluvit o populační prognóze (Šotkovský, 2013).

Tato dlouhodobá prognóza, tedy prognóza na více než 25 let dopředu (Kalibová, 1997; Pavlík, Rychtaříková, Šubrtová, 1986), vzniká podle metodologie využívané populační divizí OSN. Ta je popsána v článku *Methodology of the United Nations Population Estimates and Projections*.

V něm je uvedeno, podle jakých principů jsou tvořeny jak prognózy budoucího stavu, tak i jakým způsobem jsou odhadovány hodnoty ukazatelů v minulosti v této 24. revizi. Ty byly spočteny na základě středního stavu obyvatelstva států světa za rok 1950 podle pohlaví a věku a následně aplikace kohortně-komponentní metody. Ta tvorbu populační projekce rozděluje na tři složky, které ovlivňují demografický vývoj – úmrtnost, plodnost a migraci. Ke stavu počátečnímu se přičítají jen příslušní narození, případně migrační saldo, věkové skupiny se zase zmenšují vlivem úmrtnosti. Proto jsou pro prognózování důležitá výchozí data, jejich přesnost a aktuálnost (Šotkovský, 2013). V publikaci je uvedeno, že od roku 2010 dále mělo 74 % států světa aktuální data počtu obyvatel. Celkem se jednalo o 83 % světové populace. Naopak mezi státy s nejstaršími údaji patří Somálsko, Eritrea či analyzovaný Pákistán a Demokratická republika Kongo. Z důvodu toho, že v některých rozvojových státech uvedená data chybí, jsou použity určité modely pro odvození hodnot úmrtnosti a plodnosti, tak i migrace. Výsledné hodnoty jsou poté ještě srovnávány s výsledky populačních cenzů a údaji z populačních registrů.

Při odhadech budoucího scénáře vychází prognóza z předpokladů o vývoji jednotlivých složek demografických procesů.

Třeba předpokládá sblížení hodnot plodnosti k nízkým hodnotám, jejich takzvanou

konvergenci. Rozděluje státy světa do tří skupin podle úrovně úhrnné plodnosti. Na ty s vysokou hodnotou, téměř bez redukce, poté se střední hodnotou, s plodností klesající v letech 2010–2015, ale stále ještě nad hranici prosté reprodukce (2,1), a na státy s nízkou hodnotou úhrnné plodnosti rovnou hranici 2,1, či pod ní. Vychází z myšlenky, že se hodnoty průměrné úhrnné plodnosti ve státech světa budou přibližovat k sobě.

Tento předpoklad velmi ovlivní výsledky této analýzy. Je velmi pravděpodobné, že rozdíly mezi náboženskými společnostmi v úrovni úhrnné plodnosti budou v práci v čase nižší a nižší.

Vychází také z predikce zvyšování naděje dožití ve většině států světa. Přesto ale je skupina států, v kterých rostoucí úroveň naděje dožití nepředpokládá, či pouze nepatrně. Jedná se o africké státy, ve kterých je vysoký podíl obyvatel nakažen virem HIV. Mezi tyto státy se řadí i Lesotho s více než 20 % nakaženými ve věkové kategorii 15-49 let. Lesotho je jedním ze států analyzovaných v této bakalářské práci.

Nejsložitější je ale predikovat vývoj migrace. Proto také není tato práce na migraci zaměřena. Přesto má vliv na výsledek populační prognózy, kterou práce využívá.

Druhý nedostatek související s geografickým vymezením je problémem interpretačním. *Vybráním 77 států světa, které spojuje pouze vysoký podíl věřících v jeden náboženský systém, musí analýza výsledky vztahovat znovu pouze k vybraným státům, které nejsou nijak veřejně přijímaným celkem.* Všechny viditelné trendy, změny a výkyvy se váží pouze k situaci ve vybraných státech. V těch je nejvíce hinduistů, což je způsobeno tím, že je většina hinduistů v jednom státu světa – v Indii, která je zde analyzována. Ve světě je ale nejvíce rozšířeno křesťanství s počtem věřících okolo hranice 2 miliard (Grim a Johnson, 2015). Jeho stoupenci jsou ale více rozptýleni ve státech světa než hinduisté.

Předposledním nedostatkem, který je zde zmíněn, je další předpoklad. Tím je *předpoklad v čase neměnného podílu věřících ve státech.* Ten je v některých státech opravdu téměř neměnný, jinde nikoliv. Souvisí s mnoha faktory. Jedním z nich je vývojová fáze konkrétního náboženství. Štampach (1992) rozděluje náboženství z hlediska stupně rozvoje na náboženství vznikající, v raném období, komplexně rozvinuté a v úpadku. Poznatelné jsou také rozdíly mezi náboženstvími, které lze přisuzovat jejich odlišným vlastnostem a fungování (Yamane, 2016).

Muslimů například v posledních letech výrazně přibývá. Může za to aktivní misijní působení muslimů hlavně na území Afriky, jejich vysoký přirozený přírůstek a malý počet osob vystupujících z islámu (Kovář, 1984).

Ačkoli se lze setkat s názory, že náboženství ztrácí v dnešní moderní společnosti své místo a věřících osob na planetě bude ubývat, tato myšlenka se zdá být mylná. Názor, že vliv náboženství bude v čase nižší a nižší zastávali kupříkladu Auguste Comte, Sigmund Freud, Émile Durkheim nebo Karel Marx. Ti vycházeli především z vypořádaných společenských změn a nebrali v potaz demografický rozměr. Věřící obyvatelstvo má totiž v průměru o jedno dítě více než obyvatelstvo nevěřící. To platí při analýze náboženských systémů na úrovni celého světa (Hackett et al., 2015). Dle prognózy od Hacketta (2015) a jeho kolegů bylo v roce 2010 na světě 16,4 % nevěřících osob. Jejich poměr do budoucna prognózuje pomocí kohortně-komponentní metody až do roku 2050. To je také rok, do kterého jsou analyzovány předpokládané hodnoty demografických ukazatelů v této práci. Prognóza odhaduje podíl

nevěřících v roce 2050 na 13,2 %, tedy mírný úbytek nevěřících. Předmětem práce není hodnocení podoby náboženství, která se může proměnit, ale pouze analýza početního stavu věřících. Z té je vidět, že náboženství bude důležité i v budoucnu. Jsou oblasti, ve kterých věřících obyvatel ubývá, jako třeba Severní Amerika či Evropa, ale při hodnocení celého světa se poměr nevěřících snižuje. Tato práce pracuje se státy světa. Jsou zde zastoupeny státy evropské, asijské, africké, jihoamerické a zástupcem z Oceánie je Papua-Nová Guinea. Práce neanalyzuje vývoj religiozity v jednotlivých státech, ale vychází z předpokladu stálého poměru věřících zjištěného z databází OSN a CIA v období od roku 1950 až do roku 2050.

Posledním popsáním limitem je limit datového charakteru. *Studované demografické ukazatele jsou charakteristikami států, nikoli jen věřících obyvatel v nich.* Vybrané státy mají věřících ve vybrané náboženství alespoň 80 % obyvatel. To znamená, že hodnoty demografických ukazatelů jsou alespoň ze čtyř pětiny syceny hodnotami demografických ukazatelů věřících. Přesto ale rozdíly mezi věřícími a nevěřícími výrazné jsou. Například při porovnání hodnot úhrnné plodnosti, kde si nevěřící v dnešní době již počet svých dětí, dokonce jejich načasování plánují pomocí užívání antikoncepčních prostředků (Kaufmann, 2010).

Kapitola 3

Metodika a data

Postup tvorby této bakalářské práce lze shrnout v několika hlavních krocích. Tím prvním byl výběr států, které bude práce analyzovat.

Druhým je výběr způsobu, jak hodnotit demografický stav daných států s ohledem na jejich dominantní náboženství. Demografický stav je zastoupen pomocí šesti demografických ukazatelů – počtu obyvatel, úhrnné plodnosti, naděje dožití, kojenecké úmrtnosti, indexu ekonomického zatížení a indexu maskulinity. Ty jsou zkoumány ve vybraných 77 státech světa za období mezi lety 1950 a 2050, a to vždy po pětiletých intervalech. Období sta let umožní sledovat i vývoj hodnot jednotlivých ukazatelů v pěti náboženských skupinách. Trend tohoto vývoje je také dále zpracován v delších intervalech (20 let) do tabulek.

Třetí krok, samotné zpracování výsledků, je prováděn v prostředí programů Microsoft Excel 2010 a ArcGIS. Údaje jsou dále zhodnoceny prostřednictvím bazických indexů, které práce popisuje dále v textu.

Analytická část je doplněna o mapy vytvořené za všech šest studovaných demografických ukazatelů. Mapy jsou vytvořeny na základě dat z let 1950, 2000 a 2050. Jednotlivé mapy jsou obsaženy v přílohové části práce.

Posledním krokem je pak vytvoření dotazníků. Ty se vztahují k názorům zástupců za každé analyzované náboženství (křesťanství zastupují dva hodnotáři – katolický a protestantský) na otázky spojené s úrovní plodnosti. S výsledky seznamuje přílohová část práce.

3.1 Výběr analyzovaných států

Práce zkoumá souvislost mezi konkrétním náboženským prostředím a demografickým fungováním dané společnosti. Z toho vyplývá první kritérium pro výběr států světa. Tím je *ovlivnění obyvatel státu daným náboženstvím, pro potřeby práce zastoupeno vysokým podílem věřících v jedno náboženství*. Ten lze ve státech světa zjišťovat různými způsoby.

Třeba z registrů náboženských uskupení o svých členech nebo z počtu osob participujících v jednotlivých entitách (například z počtu osob navštěvujících bohoslužby). Pro tuto práci byla použita v první řadě náboženská struktura zjištěná při sčítání lidu. Michaela Tvrdíková (2012) se ve své diplomové práci k možnostem hodnocení religiozity čili vlivu náboženství na chování

a vědomí lidí a společnosti (Kirschner, 2003) vyjadřuje v několika větách. Například uvádí myšlenku autorů Norrise a Ingleharta (2004). Podle té je měření religiozity velmi náročné a potýká se jak s metodologickými, tak i interpretačními problémy. Dle Vávry (2009) je nejsignifikantnějším ukazatelem náboženskosti návštěvnost bohoslužeb.

Sčítání lidu neboli populační census je akce sběru, analýzy a publikace demografických, ekonomických a sociálních údajů. Ty se vztahují k určitému okamžiku za všechny osoby v zemi (Kalibová, 1997). Koná se téměř ve všech státech světa. Dle internetových stránek Českého statistického úřadu (2017) se mezi rokem 2005 a 2014 sečetlo při sčítání lidu 98 % světové populace.

Kvalita údajů zjištěných při sčítání lidu však není ve všech státech světa stejná a souvisí s několika faktory, jako je například množství prostředků vyhrazených na sčítání lidu, způsob sběru a zpracování dat, ale i s ochota obyvatel ke spolupráci, jejich schopnosti, informovanost atd. Také na politickém a právním klimatu státu, kde sčítání ve svobodných státech podává obraz bližší realitě než ve státech totalitních a nedemokratických (Hamplová, 2010).

Přesto jsou pro potřeby této bakalářské práce data ze sčítání nejvhodnější. Výsledky jsou dostupné a zahrnují velké množství států. Obsahují údaje, které ve srovnatelné kvalitě a šíři nejsou dostupné z jiného zdroje. Údaje jsou k dispozici za území celého státu, zjištěny stejnou metodou a ve stejném okamžiku (Šotkovský, 2013).

Náboženskou strukturu zjištěnou při populačním cenzu ale nelze srovnávat se strukturou reálnou (Pospíšilová a Přidalová, 2015). Její deklarace je závislá na politickém a právním klimatu státu (Hamplová, 2010). Dále je potřeba mít na paměti, že není důležitý jen poměr věřících, ale i určitý stupeň řízení obyvatel podle směrnic dominantní víry. V něm jsou rozdíly mezi jedinci v rámci jednoho náboženství, ale i obecně mezi jednotlivými náboženskými systémy. Islám je všezahrnujícím pojmem sahajícím nad rámec rituální a duchovní stránky života. Ovlivňuje i život světský, zasahuje tak velkou měrou do života věřících muslimů (Boďová, 2011; Ali, 2015). Pro potřeby této analýzy jsou data ze sčítání lidu dostačující, ba dokonce nejvhodnější.

Zdrojem pro data se staly dvě databáze. Tou první je databáze oddělení pro ekonomické a sociální záležitosti Organizace spojených národů. Ta při psaní této práce obsahovala informace o náboženské struktuře za sto deset států a oblastí světa. U každého státu či entity je uveden rok posledního zpracovaného sčítání lidu, dále pak zjištěný celkový počet obyvatel a níže jejich distribuce mezi náboženské systémy. Databáze informuje, zda se jednalo o sčítání lidu de jure, či de facto dle místa zaevidování sčítaného obyvatelstva. Obyvatelstvo de jure je obyvatelstvo bydlící na daném místě, obyvatelstvo de facto je obyvatelstvo v daném místě přítomné při okamžiku sčítání lidu. Databáze také u některých států umožňuje rozdělit výsledky dle pohlaví, také na výsledky za městské a vesnické obyvatelstvo.

Jak je uvedeno výše, výhodou těchto dat je uvedení zdroje informací, uvedení roku, ke kterému se pojí, podrobné rozdělení do náboženských společností a velké množství států. Nejsou zde ale data za všechny státy světa, proto je jako doplňková datová základna pro analýzu států použita další databáze – *The World Factbook*.

Tato obsáhlá databáze od zpravodajské služby Spojených států amerických poskytuje data

z více oblastí. Nejsou v ni data pouze demografická, ale také například ekonomická, sociální, nebo třeba data o vojenském stavu.

Velkou výhodou této databáze je existence dat pro všechny státy světa (celkem je zde 268 území). To umožňuje snadnou komparaci mezi státy. V náboženské struktuře ovšem chybí zdroj dat. U některých zemí není ani uveden rok, ze kterého informace pochází. Některé mají uvedené přesné poměry věřících, jiné ovšem pouze slovní popis jako například Andorra, u které je napsáno: převládající římskokatolická církev bez uvedení zdroje dat či roku zjištění stavu. Neuvedení konkrétního poměru věřících u některých států je další komplikací, při nastavených kritériích pro výběr států vstupujících do analýzy, takové státy do analýzy nezařazují. Populační census v některých státech světa umožňuje i otázku na náboženské vyznání nezodpovědět či nespecifikovat. To, nebo třeba v případě výsledků v databázi The World Factbook kategorie vyznání – ostatní, může zamezit některým státům jejich výběr do analýzy z důvodu nesplnění výběrových kritérií, přestože některé náboženství může být ve skutečnosti početně dominantním, tak výrazně, že by stát svou religiozitou do analýzy spadl.

Hranice pro výběr států byla nastavena na alespoň 80 % obyvatel hlásících se k třem nejpočetnějším církvím či skupinám spadající pod stejný náboženský systém. Drobné rozdíly a nauce mezi církvemi jsou a práce si jich je vědoma, přesto ale nejsou tak výrazné, jako mezi rozdílnými náboženstvími a pro potřeby této práce je zanedbáme. Na rozdíly v demografickém chování mezi věřícími odlišných větví jednoho náboženství poukazuje Li Zhang (2008). Uvádí příklad rozdílné plodnosti věřících v jedno náboženství ve Spojených státech a vysvětluje je spíše než rozdílnými postoji úrovní religiozity, která je odlišná (katolíci ve Spojených státech mají v průměru více dětí než protestanti dle výsledků výzkumu).

S dělením se setkáme běžně i v jiných náboženských systémech. Je obecně známé rozdělení islámu na šíity a sunnity, kde sunnitů je okolo 9/10 (Boďová, 2011, Štampach, 2008), v knize Štampacha se můžeme dozvědět o několika rozdílných větvích buddhismu a hinduismu (Štampach, 1992) i o rozdělení judaismu podle stupně navázání věřících na něj. Zmíněné rozdíly jsou podrobněji shrnuty v kapitole obecná východiska výzkumu, stejně tak jako rozdělení náboženství do zkoumaných pěti systémů. *Vybrané rozdělení je shodné s tím, které je publikované v databázích OSN a CIA.* Tam jsou často výsledky za jednotlivé církve, někdy i zvlášť za šíity a sunnity, ale buddhismus, hinduismus nebo judaismus dále nedělí. Je dobré zachovat stejnou řádovostní úroveň a porovnávat mezi sebou celé náboženské skupiny bez podrobnějšího dělení na jejich větve. Proto při rozhodování o zařazení konkrétních států světa jsou v případě podrobnějšího dělení výsledků na jednotlivé církve [pojem církev se váže jen ke křesťanské víře (Štampach, 2008)] *sečteny tři nejpočetnější* a v případě převýšení nebo vyrovnání hraničního poměru pro zahrnutí do analýzy jsou tyto státy, při splnění ostatních kritérií, zařazeny do podrobnější analýzy. Obdobně je postupováno i v případě států, kde je islám rozdělen na větev šíitskou a sunnitskou. Buddhismus, hinduismus a judaismus databáze dále nedělí.

Je potřeba mít na paměti, že odlišné databáze vykazují odlišné hodnoty religiozity. Tento fakt lze dokumentovat například na Indii, která je populačně největším státem v analýze. Tento stát má podle databáze OSN více než 80 % obyvatel hlásících se k hinduismu. Stát je zařazen do

podrobné analýzy. Kdyby ovšem práce upřednostnila data z databáze CIA, Indie by do analýzy nepatřila. The World Factbook totiž uvádí, že ve státě je podíl hinduistů pod hranicí 80 %, přesně 79,8 %. Rozdíl mezi hodnotami tedy není velký, ale znamenal by nezařazení státu s více než miliardou obyvatel velký vliv na výsledné hodnoty demografických ukazatelů za hinduistické náboženství. Yearbook of International Religious Demography 2015 dokonce uvádí, že podíl hinduistů v Indii je jen 72,5 % (Grim et al., 2015).

V severoamerické databázi byl poměr věřících v jednotlivá náboženská uskupení uveden přímo u většiny států. Databáze OSN poskytuje naproti tomu absolutní počet věřících zjištěných ve sčítání lidu v jednotlivých státech světa, a tak byl proveden přepočítání v programu Microsoft Excel 2010 na poměr jednotlivých náboženských systémů k celkovému počtu obyvatel tak, aby byli údaje zjištěné z datasetu OSN a The World Factbook porovnatelné. Dále byly státy zařazeny do analýzy, jestliže je podíl věřících v dominantní náboženství ve státě stejný, nebo vyšší než 80 % a při splnění ostatních podmínek. Ty jsou uvedeny dále v textu.

Tento přepočítání byl vztažen k celkovému počtu uvedenému za stejný rok; stejně jako výsledek vztahující se k náboženské struktuře. V ten moment byl pro všechny analyzované státy spočítán poměr věřících. Údaje o celkovém počtu obyvatel ale nebyly pro všechny státy za stejný rok. Například počet obyvatel a věřících v Izraeli byl v databázi OSN uveden za rok 1995. V některých státech je v posledních letech počet obyvatel ustálen a příliš se nemění. Na druhou stranu vstoupily do analýzy také státy s výrazným populačním růstem. Zmíněný Izrael dle dat OSN (2016) populačně narostl z hodnoty nad pět milionů obyvatel v roce 1995, nad osm milionů v roce 2015, a to není populačně nejrychleji rostoucím státem světa z analýzy.

Při analýze výzkumných hypotéz jsou dány hodnotám demografickým za vybrané státy váhy podle počtu věřících obyvatel v dominantní náboženství. Proto je vhodné mít údaj o počtu obyvatel ve státech za srovnatelné období. Z tohoto důvodu jsou údaje o počtu obyvatel za jednotlivé státy převzaty z databáze Organizace Spojených Národů, z jejího World Population Prospects datasetu.

Revize datasetu z roku 2015, kterou využívám, nese informace demografického rázu o všech státech světa za období od roku 1950 do roku 2100. *Sprodlužujícím se časovým horizontem prognózy ale klesá její pravděpodobnost.* Proto analyzuje práce vývoj nikoli až do roku 2100, ale pouze do roku 2050. Umožňuje studium aktuálního stavu, ale i stavu minulého či stavu, který bude pravděpodobně v budoucnu. Pomocí dat z tohoto datasetu lze zkoumat mnoho demografických ukazatelů. Mezi nimi i demografický stav vybraných států dle dominantních náboženství a případné nalezení možných příčin daného demografického stavu v jednotlivých náboženských naukách.

Druhým požadavkem, po minimálním podílu věřících obyvatel v dominantní náboženství alespoň rovným 80 % z počtu obyvatel státu, je počet obyvatel státu přesahující hranici 1 milionu. Příčinou je cíl práce, a to sice nalezení určitého vztahu na ose náboženství – demografie. Populačně malé státy, i kdyby měly odlišné principy ovlivnění demografického chování, nebudou mít velký dopad na výsledek analýzy právě pro jejich malý podíl na populaci za náboženský celek zkoumaných států. Navíc jsou předmětem studia demografické ukazatele, které je v populačně menších vzorcích možné zkoumat, ale jejich hodnoty v čase budou

náchylnější k ovlivnění mimořádnými, atypickými událostmi. Při studiu celé skupiny států by tato skutečnost nevadila, ale například při zařazení netradičního náboženství, které je dominantní pouze v jednom státě světa, který není populačně velký, by jeho porovnání se světovými náboženstvími ve vybraných státech nebylo vhodné.

Data o počtu obyvatel ve státech světa jsou převzata z jednoho společného zdroje za jeden rok, což je bezesporu výhodou při následném porovnávání států i s ohledem na to, že jsou dále dávány do vztahu s demografickým vývojem, který je znovu posouzen stejným datasetem. Tím zdrojem je opět populační divize OSN.

Do analýzy vstupují státy s dominantní rolí jednoho náboženství a státy, které měly dle databáze OSN v roce 2015 více obyvatel než 1 milion. Toto kritérium dále zredukovalo počet států pro analýzu. Nejblíže k hranici milionu obyvatel bylo z vyřazených států muslimské Džibutsko.

Celkem těmto kritériím vyhovovalo 80 států světa. Do podrobnější analýzy vstoupilo 77 z nich.

Jedním z tří dodatečně vyřazených byla Palestina. Ta byla do roku 2014 uznána 134 státy OSN jako nezávislý stát. Již v roce 1988 tak učinilo tehdejší Československo (Kuta, Kohút, 2015). Přesto ale stát v analýze chybí. Je to jak z důvodu nejednoznačné pozice ve světovém systému států, tak kvůli situaci ve státě, který je sužován konflikty se sousedním Izraelem, což může mít vliv na demografické poměry.

Druhým je Kosovo a třetím Tchaj-wan. U obou z nich je důvod obdobný jako u Palestiny. Jejich historie ve studovaném období nebyla samostatná. Kosovo bylo pod srbským vlivem, Tchaj-wan pod čínským vlivem a obě entity nejsou uznány všemi státy světa. Vedle toho se přidává ještě další důvod. Kosovo i Tchaj-wan nemají dostupná demografická data za sledované období v databázi OSN.

Finální počet států světa, které práce analyzuje s přihlédnutím k jejich demografickým charakteristikám ve sledovaném období od roku 1950 do roku 2050, je tedy 77.

Z těchto 77 států je 19 afrických, 24 asijských, 14 evropských, 19 amerických a jeden je z Oceánie.

Všechny vybrané státy můžeme zařadit podle dominantního náboženství do pěti kategorií. Jsou to státy křesťanské, státy muslimské, státy buddhistické, dále pak hinduistické a poslední je stát judaistický – Izrael.

Vybrané státy a jejich náboženství jsou zachyceny na Obrázku 1.

Obr. 1 – Vybrané státy a jejich dominantní náboženství

Stát	Dominantní náboženství	Stát	Dominantní náboženství
Kambodža	buddhismus	Litva	křesťanství
Thajsko	buddhismus	Mexiko	křesťanství
Myanmar	buddhismus	Nikaragua	křesťanství
Indie	hinduismus	Paraguay	křesťanství
Nepál	hinduismus	Peru	křesťanství
Bangladéš	islám	Filipíny	křesťanství
Guinea	islám	Polsko	křesťanství
Indonésie	islám	Moldávie	křesťanství
Írán	islám	Rumunsko	křesťanství
Niger	islám	Rwanda	křesťanství
Afghánistán	islám	Srbsko	křesťanství
Ázerbájdžán	islám	Uganda	křesťanství
Egypt	islám	Argentina	křesťanství
Gambie	islám	Bolívie	křesťanství
Irák	islám	Kolumbie	křesťanství
Jordánsko	islám	Kostarika	křesťanství
Libye	islám	Kuba	křesťanství
Mali	islám	Demokratická republika Kongo	křesťanství
Maroko	islám	Dánsko	křesťanství
Omán	islám	Dominikánská republika	křesťanství
Pákistán	islám	Ekvádor	křesťanství
Senegal	islám	Salvador	křesťanství
Sýrie	islám	Gabon	křesťanství
Tádžikistán	islám	Řecko	křesťanství
Tunisko	islám	Haiti	křesťanství
Turecko	islám	Honduras	křesťanství
Turkmenistán	islám	Itálie	křesťanství
Uzbekistán	islám	Lesotho	křesťanství
Jemen	islám	Namibie	křesťanství
Izrael	judaismus	Norsko	křesťanství
Arménie	křesťanství	Panama	křesťanství
Rakousko	křesťanství	Papua-Nová Guinea	křesťanství
Burundi	křesťanství	Portoriko	křesťanství
Chile	křesťanství	Španělsko	křesťanství
Chorvatsko	křesťanství	Švédsko	křesťanství
Gruzie	křesťanství	Uruguay	křesťanství
Irsko	křesťanství	Venezuela	křesťanství
Keňa	křesťanství	Zimbabwe	křesťanství
Libérie	křesťanství		

Zdroj dat: data OSN a The World Factbook; vlastní tvorba

3.2 Výběr a představení demografických ukazatelů

Po výběru států přešel autor k výběru zkoumaných demografických charakteristik. *Cílem bylo porovnat základní demografické ukazatele s velkým vlivem na stav a fungování společnosti.* Analyzují se hodnoty demografických ukazatelů za vybraných 77 států. Pro tyto potřeby postačí jedna databáze dostupná online. Opět, stejně jako při zjišťování počtu obyvatel a ještě dříve podílu věřících, je použita databáze Organizace spojených národů. Tentokrát databázi *World Population Prospects*. Jsou v ní obsaženy demografické informace o státech světa od roku 1950 po současnost a k tomu jejich dlouhodobá prognóza do roku 2100.

Na příslušných internetových stránkách má badatel možnost vybrat pro své účely potřebná data z pěti demografických okruhů – údaje o populaci, tím je myšlena pohlavně-věková struktura, údaje o plodnosti, úmrtnosti, migraci a poslední sekce se věnuje vzájemnému podílu věkových složek. Zmíněné ukazatele lze studovat na úrovni států a světových území (za 233 území světa údaje o počtu obyvatel, za 201 území světa s více než 90 tisíci obyvateli v roce 2015 i podrobné demografické charakteristiky) nebo je umožněno hodnoty ukazatelů porovnávat za kontinenty (6 složek), jejich části (21 složek) či ve skupinách států dle příjmu obyvatel nebo jejich ekonomické vyspělosti.

Pro potřeby této práce bylo vybráno šest demografických ukazatelů z databáze OSN. Práce bude postupně analyzovat vývoj jejich hodnot v pětiletých intervalech, a to konkrétně v letech končících nulou a pětkou. Údaje v pětiletých rozestupech postačí. Důvodem je dlouhé časové období, které práce studuje. To je opět pro všechny ukazatele stejné – od roku 1950 do roku 2050, tedy 100 let. V kapitole výsledků pak bude období děleno také mezi pět údajů vždy po dvaceti letech. To umožní lépe sledovat tempo vývoje. Prognóza stavu demografických ukazatelů je vytvořena až do roku 2100, ale čím více jsou hodnoty ukazatelů vzdáleny od současného stavu, tím jsou méně pravděpodobné. Některé demografické ukazatele se neváží ke konkrétnímu jednomu roku, ale k intervalu pěti let, za který je uvedena jen jedna hodnota, jež je průměrem za dané období.

Prvním demografickým ukazatelem analyzovaným v práci je celkový počet obyvatel ve vybraných státech.

Ten je převzat nejprve jednotlivě za všechny vybrané státy, poté pomocí programu Microsoft Excel 2010 rozdělen dle jednotlivých dominantních náboženství ve vybraných státech světa.

Dále jsou celkové počty obyvatel států přepočteny na počet obyvatel věřících v dominantní náboženství, podle již definovaného hodnocení a poměru zjištěného z databází OSN, popřípadě při absenci údaje poté v databázi CIA. Dále je pracováno s předpokladem v čase neměnného podílu věřících v dominantní náboženství.

Výsledky ukazují, kolik obyvatel věřících v pět vybraných náboženství je ve vybraných 77 státech světa, poté kolik jich bylo v minulosti a kolik jich bude dle populační prognózy OSN v budoucnu. Celkový počet věřících v konkrétní náboženství je důležitou charakteristikou a jeho předpověď bude zajímavá, nicméně *ukazuje počet věřících jen ve vybraných 77 státech, nikoliv stav ve všech státech světa.*

Po analýze celkového počtu obyvatel, který řadí tato práce mezi demografické ukazatele, i když počet obyvatel některé publikace neřadí mezi demografické ukazatele, ale mezi data základní (Šotkovský, 2013), přijde na řadu analýza dalších demografických ukazatelů, jež je potřeba představit.

Úhrnná plodnost je základním demografickým ukazatelem a druhým analyzovaným ukazatelem. Vyjadřuje počet dětí, které se průměrně narodí ženě během jejího reprodukčního období, kdyby se hodnoty měr plodnosti dle věku neměnily zhruba 35 let. Je součtem všech těchto měr plodnosti dle věku (Pavlík, Rychtaříková, Šubrtová, 1986).

$$\acute{u}p = \sum_{x=15}^{49} t f_x$$

Je hojně využívána při porovnání demografických poměrů mezi státy, ale lze ji zjišťovat i za jiné celky – menší i větší. Hodnota úhrnné plodnosti 2,1 je považována za tzv. replacement level. Tato hraniční hodnota zajišťuje prostou reprodukci populace bez výrazných početních změn (Kalibová, 1997).

Úhrnná plodnost reprezentuje pouze průměrný počet dětí. Nevypovídá o rozptylu hodnot, časovém rozložení rození v reprodukčním věku nebo třeba o podílu dětí narozených v manželství či mimo něj. *V posledních letech se úroveň úhrnné plodnosti snižuje ve většině států. Často je tento vývoj vysvětlován teorií druhého demografického přechodu.* Ta vysvětlení snížení úrovně úhrnné plodnosti pod hranici prosté reprodukce přisuzuje společenským změnám v hodnotové orientaci a nárůstem individualismu (Kalibová, 1997). Další myšlenkou je ta, že úroveň plodnosti lze vysvětlit jen na základě rozdílů socio-ekonomických (Westoff a Jones, 1979).

Obecně lze tvrdit, že je z vybraných ukazatelů právě úhrnná plodnost nejčastěji analyzovaná ve vztahu k náboženskému vyznání.

Úhrnná plodnost pod hodnotou 2,1 je nyní ve všech státech Evropy vyjma Francie a Irska (Buchčíková, 2014). V této analýze je celkem 14 států Evropy a všechny jsou převážně křesťanské.

Třetím studovaným ukazatelem demografických poměrů je naděje dožití. Udává průměrný počet let, které prožije osoba ve věku x. Pokud se naděje dožití udává bez bližší specifikace, tak se jedná o naději dožití při narození, stejně je tomu i v této bakalářské práci.

Naděje dožití je také označována jako střední délka života a lze ji počítat pro jakýkoli věk dle vzorce

$$e_x = t_x / l_x$$

V tomto vzorci je t_x počtem „člověkolet“ ve věku x a l_x , kořen úmrtnostní tabulky, je tabulkovým počtem žijících v dokončeném věku x (Kalibová, 1997).

Její hodnota je často zjišťována zvláště za ženskou a mužskou populaci. Důvodem jsou

odlišné úmrtností poměry mezi pohlavími. Pokud dále porovnávám i index maskulinity mezi vybranými náboženstvími, tak je tato poznámka užitečná, neboť index maskulinity, který bude popsán později, souvisí mimo jiného také s věkovou strukturou. *Odlišná naděje dožití mužů a žen ale nevypovídá pouze o biologicky daných rozdílech mezi pohlavími, ale také o životní a kulturní úrovni* (Pavlík, Rychtaříková, Šubrtová, 1986), postavení žen a mužů ve společnosti a dalších.

Tato práce se snaží najít vliv náboženství na demografické poměry, proto je naděje dožití analyzována jak za muže, tak za ženy.

Nejnižší naděje dožití je v afrických státech (Pavlík, Rychtaříková, Šubrtová, 1986). Tento poznatek je čerpán sice z publikace staré více než 30 let, ale situace se výrazně nezměnila. Africké státy jsou stále považovány za rozvojové, nemají kvalitní zdravotnictví a potýkají se s výraznými problémy spojené s neschopností zamezení a ochraně před virem HIV a jinými chorobami.

Na druhou stranu nejvyšší hodnoty naděje dožití jsou ve státech Evropy či v Japonsku (Pavlík, Rychtaříková, Šubrtová, 1986).

Čtvrtým ukazatelem je kojenecká úmrtnost. Udává počet zemřelých do jednoho roku od narození na 1000 živě narozených v určitém kalendářním roce (Kalibová, 1997). Počítá se pomocí následujícího vzorce.

$$kú = D_0/N_v \times 1000$$

D_0 představuje ve vzorci počet zemřelých v dokončeném věku 0 let a N_v je počet živě narozených.

Počet zemřelých se vztahuje k živě narozeným čili počátečnímu stavu. To řadí kojeneckou úmrtnost mezi kvocienty, přestože se o ní mluví často jako o míře (Pavlík, Rychtaříková, Šubrtová, 1986). Kojenecké úmrtnosti, tedy ukazatelé popisujícím úmrtnostní poměry do jednoho roku od narození, je v demografii věnována zvýšená pozornost. Je to totiž jeden z podstatných ukazatelů popisující životní úroveň dané země (Pavlík, Rychtaříková, Šubrtová, 1986).

Nejvyšší hodnoty kojenecké úmrtnosti, to znamená nejvyšší poměr zemřelých na 1000 narozených, jsou ve státech střední a západní Afriky. Vysoké hodnoty mají následně vliv i na nízké hodnoty naděje dožití. Naopak nejnižší hodnoty jsou v evropských státech.

Pátým a předposledním ukazatelem je index ekonomického zatížení. Ten je založen na rozdělení obyvatel na dvě skupiny – na ekonomicky aktivní a na ekonomicky neaktivní a vyjadřuje jejich poměr. Index nezjišťuje, zda jsou opravdu všichni zařazeni dle skutečného ekonomického stavu, rozděluje obyvatelstvo území pouze na základě věku. Dětskou složku, produktivní a postproduktivní lze definovat více způsoby v závislosti na délce povinné školní docházky, následného zařazení na trhu práce a na důchodovém věku (Kalibová, 1997). Pro tuto práci je vybráno třídění na skupiny 0-14 let, 15-64 let a 65 let a více. Vzorec indexu ekonomického zatížení je následující

$$iez = P_{0-14} + P_{65+}/P_{15-64}$$

P_{0-14} , P_{15-64} a P_{65+} jsou věkové skupiny obyvatel. Index u nich představuje věkovou skupinu.

Šestou zkoumanou demografickou charakteristikou ve vybraných státech je index maskulinity. Ten zkoumal už zakladatel demografie John Graunt ve své knize *Natural and Political Observation, made upon the bills of mortality* (Pavlík, Rychtaříková, Šubrtová, 1986). Zaobírá se základní demografickou strukturou obyvatel – podle pohlaví. Značí se zkratkou *ima* a vyjadřuje poměr mužů (P_m) a žen (P_z) v populaci (P); vyjádřen obvykle na 100 žen. Stejně je tomu i v této bakalářské práci.

$$ima = P_m/P_z \times 100$$

Onen podíl mužů a žen se mění v závislosti na věku. Jeho průběh hodnot lze s drobnými výjimkami rozdělit na tři fáze, které tento poměr ovlivňují. První je etapa ovlivněná biologickým poměrem rozených mužů vůči ženám. Ten se pohybuje okolo 104–107 mužů na 100 žen a značí se jako sekundární index maskulinity. Druhá fáze je odvislá od rozdílu v úmrtnosti mužů a žen. Obecně lze tvrdit, že mužská nadúmrtnost je rozpoznatelná ve všech věkových kategoriích. Postupně se mění podíl mužů a žen, kdy žen je vyšší podíl na celkové populaci. Tato fáze je znatelná i při rozboru naděje dožití ve vyspělých státech, která je vyšší pro ženy než pro muže. Třetím faktorem je migrace. Nejčastěji se jedná o pracovní migraci (Kalibová, 1997). Ta je v některých státech tak jednostranná a výrazná, že je hodnota indexu maskulinity přes 200, jako je tomu ve Spojených arabských emirátech (World Population Prospects).

Další demografické charakteristiky práce neanalyzuje. Zaměřuje se na uvedených šest, ačkoli lze usuzovat i na podřízenost k náboženství třeba na sňatečnosti či rozvodovosti (Rotter, 2003; Al-Karim Ash-Shena, 2013). Ostatně „...podobně jako v realitě neexistují izolované jevy sociální, nebo ekonomické, neexistují ani izolované demografické jevy“ (Kalibová, 1997, s. 5).

Všechny zkoumané ukazatele jsou sledovány v časovém období od roku 1950 do roku 2050. Vývoj jejich hodnot v čase je hodnocen pomocí bazických indexů. Jednotlivé hodnoty ukazatelů jsou pomocí váženého průměru, kde vahou je počet věřících v příslušném státě, nejprve spočteny za všechny státy s jedním stejným náboženstvím dohromady. Počet věřících je přepočten pomocí údaje za celkový počet obyvatel v roce 2015 dle databáze World Population Prospects a podílu věřících zjištěného z databáze OSN či CIA. Vztah je následující:

$$X = n_1x_1 + n_2x_2 + \dots + n_{77}x_{77}$$

X je váženým průměrem, n s indexem jsou příslušné hodnoty počtu věřících obyvatel v dominantní náboženství ve státu a x s indexem zase hodnota daného ukazatele ve státě. (Drobník, 2012).

3.3 Bazické indexy, tvorba map a dotazníků

Následně je pro všech pět vybraných náboženských systémů vypočtený vývoj příslušných hodnot ukazatelů od roku 1950 do roku 2050 po intervalech dvaceti let vyjádřen bazickými indexy.

Jedná se o určitý časový index, index srovnávající stejnou veličinu a vývoj její hodnoty v čase. Označuje se také jako index základní. Tento název vychází z funkce indexu, který *porovnává následné hodnoty (běžné období) se stavem v prvním období (období základní)*. Konkrétně, jak se procentuálně změnila hodnota ukazatele v konkrétním období oproti hodnotě v prvním neboli základním období (Drobník, 2012).

Bazický index a jeho hodnota vychází z následujícího vztahu. První hodnotě (n_1) je přiřazena hodnota 100 %.

$$n_1=100\%; n_2=100\times n_2/n_1; n_3 = 100\times n_3/n_1$$

Výsledky jsou zaznamenány v pěti vybraných náboženstvích v tabulkách za každý hodnocený demografický ukazatel. Hodnoty od sebe dělí vždy dvacet let. Orientace v nich je pak jednodušší a trend vývoje hodnot patrný. Tyto tabulky jsou uvedeny za každý ukazatel v kapitole výsledky.

Bakalářská práce obsahuje také několik map. První seznamuje s rozmístěním vybraných států a jejich dominantních náboženství. Ostatní mapy se nachází v přílohové části. Druhou mapou je mapa vyjadřující podíl věřících na celkovém počtu obyvatel dle použitých databází. Mapy v přílohové části graficky znázorňují data z databáze World Population Prospects. Jednotlivé mapy jsou kromě celkového počtu obyvatel zpracovány za všechny studované ukazatele – úhrnnou plodnost, naději dožití, kojeneckou úmrtnost, index ekonomického zatížení a index maskulinity. *Za každý ukazatel jsou s výjimkou celkového počtu věřících osob zpracovány tři mapy s jeho hodnotami za rok 1950, 2000 a 2050.* Vybrané státy jsou dle hodnoty ukazatele barevně rozlišeny na dichotomní stupnici. Hodnoty jednotlivých ukazatelů ve vybraných státech jsou vztaženy k hodnotě ukazatele za stejný rok a ze stejného zdroje pro celý svět.

Posledním krokem bylo zhodnocení možného vlivu náboženství na demografické chování prostřednictvím dotazníků. Ty se soustředují na analýzu postoje jednotlivých náboženství zastoupenou názorem daného náboženského představitele na plodnost věřících. Za každé vybrané náboženství je zařazen nejméně jeden dotazník.

Dotazníky ochotně zpracovali všichni oslovení. Tři dotazníky byly vyplněny ve stejný den (1. 5. 2017). Dotazníky od představitelů křesťanské a buddhistické víry o den později. Charakteristika dotazovaných, věk, jejich zapojení a místo působení je součástí dotazníků v přílohové části této bakalářské práce. Představitelé islámu, hinduismu a buddhismu byli zastaveni v pražských centrech daných náboženství. Zástupci judaismu a křesťanství v židovské obci v Praze; respektive v kostele. Zde je výčet míst, kde byly dotazníky vyplněny

Hinduismus – Česká hinduistická náboženská společnost – Velehradská 21, Praha 3

Buddhismus – Buddhistické centrum Bodhi Path Praha – Liborova 14

Islám – Islámské centrum v centru Prahy – Opletalova 28, Praha 1

Judaismus – Židovská obec v Praze – Maiselova 18, Praha 1

Křesťanství – Kostel církve českobratrské husitské – U Hřiště 318, Tuchoměřice

Kapitola 4

Výsledky

V této kapitole je postupně rozebráno všech šest analyzovaných demografických ukazatelů reprezentujících demografický stav vybraných států dle náboženství ve studovaném období. Je popsán vývoj hodnot ukazatelů v letech 1950–2050. Výsledky jsou prezentovány také pomocí grafů, které jsou vytvořeny pro všechny ukazatele, a pěti tabulek s hodnotami bazických indexů ukazatelů za jednotlivá náboženství ve studovaném období.

Tabulky nevyjadřují vývoj konkrétních hodnot ukazatelů, ale vývoj hodnot bazických indexů vztažených k danému demografickému ukazateli. Na hodnotách bazických indexů je rozeznatelné, jak se měnila hodnota ukazatelů k hodnotě původní z roku 1950 vždy po dvacetiletých intervalech. Zda se hodnoty ukazatele zvyšovaly, či snižovaly je patrné jak z grafu, tak z tabulek. Dohromady napomáhají vytvářet ucelený náhled na výsledky.

Vývoj jejich hodnot je popsán u každé podkapitoly, to znamená demografického ukazatele, dále je výsledek diskutován s odpovídající výzkumnou otázkou.

4.1 Počet věřících obyvatel ve vybraných státech v letech 1950–2050

První výzkumná otázka zněla následovně. Byl, je a bude podíl jednotlivých náboženských systémů k celkovému počtu věřících ve vybraných státech světa podobný v letech 1950–2050? Z demografických dat o celkovém počtu obyvatel přepočtených na podíl věřících je vytvořen graf, který se pojí k této výzkumné otázce. Na něm je počet obyvatel vyjádřen nikoli absolutním počtem, ale pomocí bazických indexů jednotlivých náboženství vztahujících údaje k počátečnímu stavu a hodnotící tempo změny.

Hodnota bazického indexu ve sledovaném období nejvíce narostla za judaismus, a to na více než desetinásobek v roce 2050, než tomu bylo na začátku. Judaismus je dominantním náboženstvím pouze v Izraeli. Jak ale popisuje Okun (2013), Izrael je velmi heterogenním státem s početnou menšinou muslimů, kteří mají vyšší úroveň úhrnné plodnosti než židé. Ti svůj podíl na celkovém obyvatelstvu výrazně nemění díky migraci židů z jiných států světa. Podobně rychlé tempo růstu počtu věřících nemá žádné jiné náboženství. Judaismus má ale nejméně

věřících z vybraných a v absolutních počtech desetinásobný růst znamená zvýšení o devět milionů obyvatel.

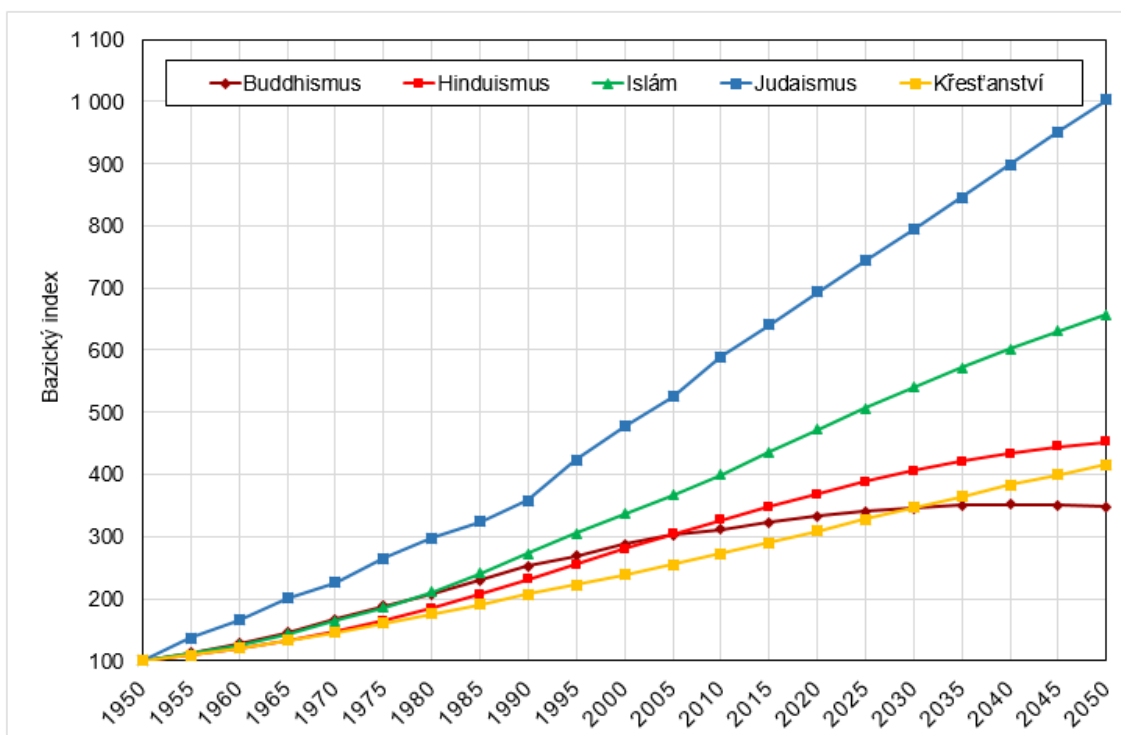
Druhým v pořadí, také rychle početně rostoucím, je islám. Růst počtu jeho věřících od roku 1950 do současnosti (údaj za rok 2015) je více než čtyřnásobný. Ten bude pravděpodobně dále pokračovat. Populační nárůst u zbylých tří náboženství – hinduismu, buddhismu a křesťanství je mnohem pozvolnější než u islámu a judaismu, jeho tempo v nich je podobné.

Zajímavý je populační vývoj buddhismu. Zatímco v intervalu 1950–1980 bylo tempo růstu srovnatelné s tempem růstu islámu, poté se začalo oproti ostatním náboženstvím snižovat, po přelomu tisíciletí už byla hodnota bazického indexu nižší než u hinduismu. Je to také jediné z vybraných náboženství, kterému bude dle populační prognózy OSN při zachování stejného poměru věřících počet stoupenců ubývat na konci sledovaného období.

Počet křesťanů a hinduistů bude stoupat a hodnoty bazického indexu budou na konci sledovaného intervalu na hodnotě 291; respektive 348.

Změna počtu obyvatel souvisí s přirozenou měnou a migrací (Kalibová, 1997). Rozebráním příčin změn v plodnosti, prvku právě přirozené měně se bude podrobněji zabývat následující podkapitola.

Obr. 2 – Vývoj hodnot bazických indexů za počet věřících obyvatel jednotlivých náboženství ve vybraných státech v letech 1950–2050



Zdroj dat: World Population Prospects; vlastní tvorba

Obr. 3 – Podíl věřících v jednotlivé náboženství na celkovém počtu věřících ve vybraných státech v letech 1950–2050

Náboženství	Rok					
	1950	1970	1990	2010	2030	2050
Buddhismus	4,4	4,8	4,7	4,2	3,6	3,1
Hinduismus	35,0	33,7	34,2	34,7	33,6	32,0
Islám	27,8	30,0	32,2	33,8	35,7	37,1
Judaismus	0,1	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2
Křesťanství	32,7	31,3	28,7	27,1	26,9	27,6

Zdroj dat: World Population Prospects; vlastní tvorba

Podíl věřících za jednotlivé náboženství se ve studovaném období mění. Nejrychlejším tempem roste počet věřících židů. Judaismus má nejmenší počet věřících. Jejich podíl k věřícím v analýze není ani 1%.

Výrazně se mezi roky 1950 a 2050 zvyšuje podíl muslimů – z 28 % na 37 %. Naopak nejvýraznější úbytek věřících přineslo období pro křesťanské státy.

4.2 Úhrnná plodnost věřících obyvatel v jednotlivých náboženstvích ve vybraných státech v letech 1950–2050

Hodnoty úhrnné plodnosti jednotlivých náboženství se v průběhu stoletého období postupně přibližují. To sice neplatí pro celý průběh u všech náboženských systémů, ale můžeme o přibližování hodnot úhrnné plodnosti mluvit jako o obecném trendu.

Druhým výrazným trendem je jejich snižování. Za to může také mnoho faktorů spojených se změnami společnosti, ať už třeba popsány teorií druhého demografického přechodu, procesu, při kterém se postupně mění hodnoty a cíle, lidé se více soustředí na vlastní rozvoj (Šotkovský, 2013).

Sbližování hodnot je do jisté míry možné připsat metodice využívané populační prognózy, ze které práce vychází. Ta počítá s přibližováním hodnot úhrnné plodnosti ve státech světa, což se projevuje i při porovnání na úrovni vybraných náboženství. Přibližování hodnot je patrné už v průběhu let minulých. Za stíráním rozdílů pravděpodobně stojí opět změna společenského klimatu v souvislosti s globalizací a snižováním kulturních rozdílů.

Z rešerše literatury a náboženských textů rozdělila práce vybrané náboženství na pronatalitní a na ty bez vlivu na plodnost. Hypotézou bylo, že státy, kde má dominantní postavení náboženství pronatalitní, tedy křesťanství, judaismus a islám, budou mít vyšší úroveň úhrnné plodnosti než státy buddhistické a hinduistické.

Úroveň úhrnné plodnosti nezávisí jen na náboženském vyznání, ale zdá se být vírou nejvíce ovlivněna ze všech vybraných demografických ukazatelů. Je to v porovnání s ostatními demografickými charakteristikami jednoduchým ovlivněním ze strany obyvatel, které je často výsledkem uznávaných hodnot člověka, na které má náboženství vliv (Štampach, 2008). K tomuto vztahu existuje množství textů snažících se analyzovat vztah náboženství k plodnosti,

kde je plodnost věřících často srovnávána s plodností nikoli věřících členů jiného náboženství, ale s plodností nevěřících.

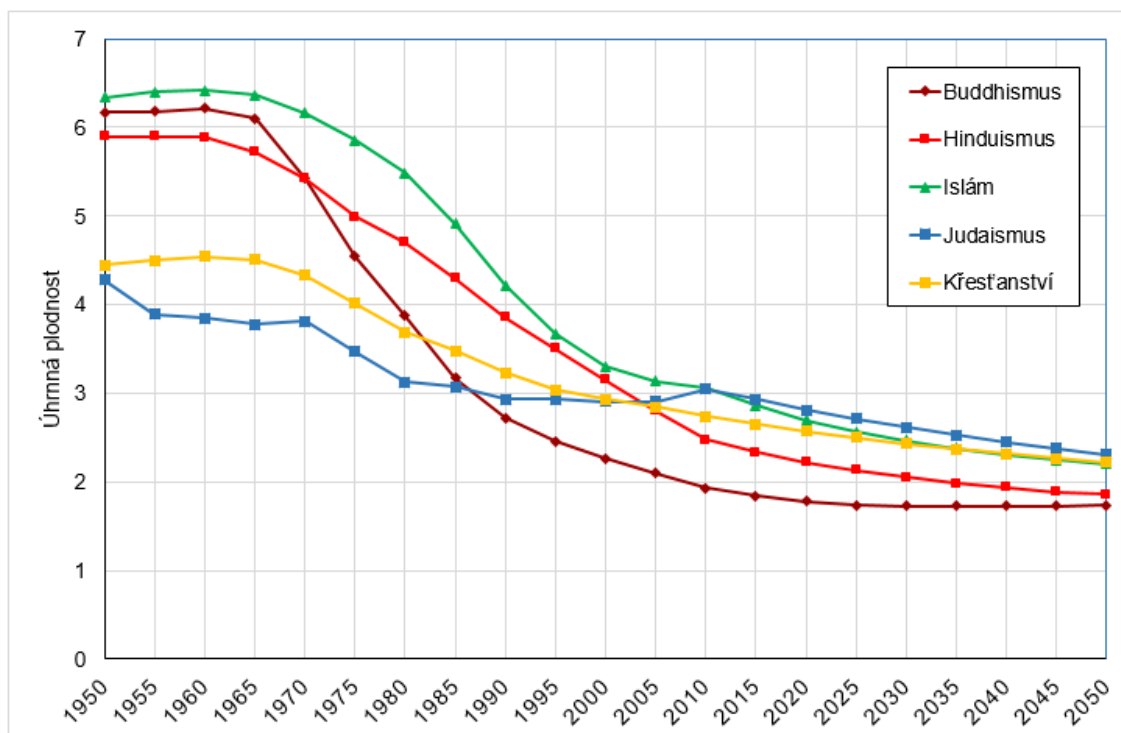
Na začátku, tedy v roce 1950, můžeme náboženství podle hodnot rozdělit na dvě skupiny – na náboženství s velmi vysokou úhrnnou plodností pohybující se okolo hodnoty šest dětí na jednu ženu; na náboženství s úhrnnou plodností nad čtyři děti. První skupina náboženství s velmi vysokou úhrnnou plodností zahrnuje sice tři náboženství, ale z těch prací identifikovaných jako pronatalitních je mezi nimi pouze islám.

V průběhu se ale všechny tři pronatalitní náboženství přesouvají při porovnávání úrovně úhrnné plodnosti mezi analyzovanými náboženstvími mezi tři náboženství s nejvyššími hodnotami. Poprvé tomu tak je v roce 2005, kdy křesťanství „předběhlo“ hinduismus s vyšší hodnotou úhrnné plodnosti. Judaismus se ve studovaném období pravděpodobně stane z nejméně natalitního náboženství tím nejvíce natalitním, kterým už je nyní (rok 2015).

Výzkumná otázka zní, zda byla, je a bude úroveň úhrnné plodnosti jednotlivých náboženských systémů vyšší u těch, které jsou pronatalitní, to znamená křesťanství, judaismus a islám, než u států buddhistických a hinduistických bez vlivu na plodnost ve vybraných státech světa v letech 1950–2050. Na základě dat lze usuzovat, že tomu tak nebylo na začátku sledovaného období, ale v průběhu času se hodnoty úhrnné plodnosti ve státech s pronatalitním náboženstvím dostaly nad hodnoty států buddhistických a hinduistických. Poprvé tomu tak bylo z vybraných let v roce 2005.

Nyní (rok 2015) se hodnoty úhrnné plodnosti jednotlivých náboženství pohybují od hodnoty 1,8 za buddhismus k hodnotě 2,9 za judaismus, lépe řečeno za Izrael.

Obr. 4 – Vývoj hodnot úhrnné plodnosti jednotlivých náboženství ve vybraných státech v letech 1950–2050



Zdroj dat: World Population Prospects; vlastní tvorba

V tabulce hodnot bazických indexů úhrnné plodnosti lze vypořádat snižování hodnot úhrnné plodnosti za všechna náboženství. Nejrazantněji klesly hodnoty ukazatele pro buddhistické státy. V roce 2050 bude dle prognózy hodnota bazického indexu 28. Nejméně se snižovaly hodnoty úhrnné plodnosti pro judaismus a křesťanství. Největší propad hodnot bazických indexů je mezi roky 1970–1990. To platí pro všech pět náboženství.

Obr. 5 – Hodnoty bazických indexů úhrnné plodnosti jednotlivých náboženství ve vybraných státech, vybrané roky

Náboženství	Rok					
	1950	1970	1990	2010	2030	2050
Buddhismus	100	88	44	31	28	28
Hinduismus	100	92	65	42	35	31
Islám	100	97	67	48	39	35
Judaismus	100	89	68	71	61	54
Křesťanství	100	97	73	62	55	50

Zdroj dat: World Population Prospects; vlastní tvorba

4.3 Naděje dožití věřících obyvatel v jednotlivá náboženství ve vybraných státech v letech 1950–2050

Naděje dožití je v práci rozdělena na naděje dožití žen a naděje dožití mužů. Některé závěry může práce vztahovat k oběma skupinám. K analýze výsledků a názornosti opět napomáhají grafy a tabulky. První z nich zachycuje naděje dožití žen, druhý naděje dožití mužů.

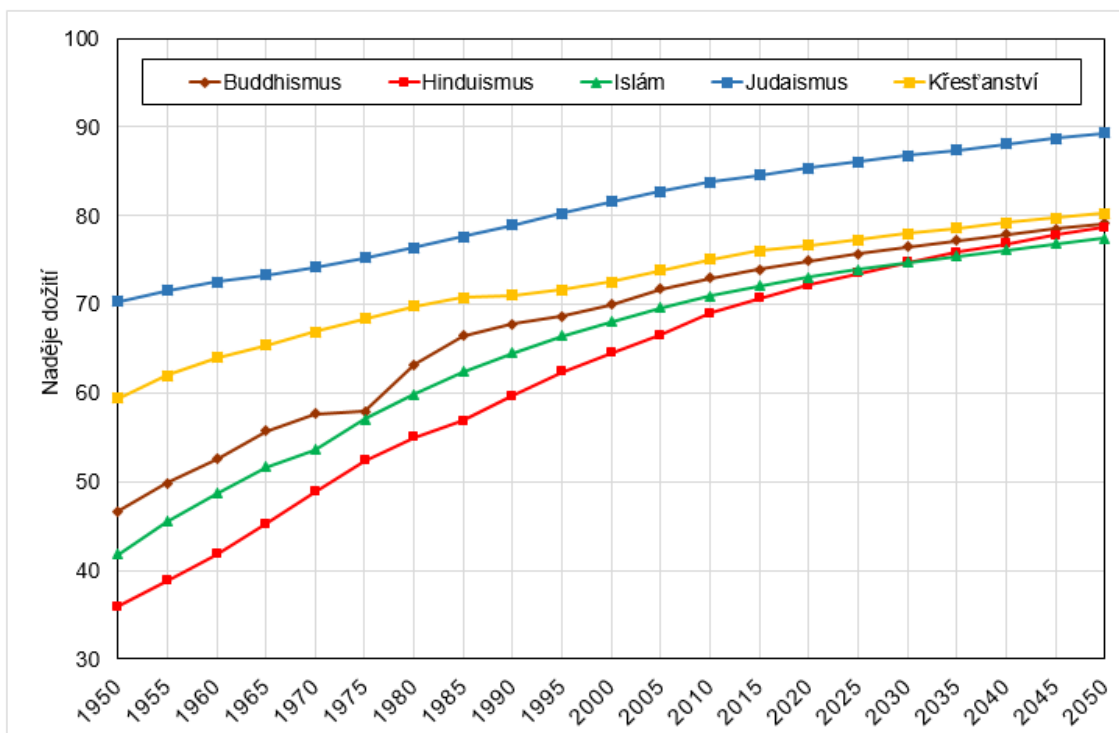
Naděje dožití se obecně zvyšuje v posledních desetiletích ve většině států světa v důsledku zlepšení zdravotní péče, socio-ekonomického prostředí a dalších faktorů. Proto bude práce porovnávat jednotlivá náboženství v závislosti na úrovni naděje dožití, tak i rozdíl v naděje dožití mezi náboženstvími v čase. Výzkumná otázka zní, zda byl, je a bude rozdíl v úrovni naděje dožití mezi jednotlivými náboženskými systémy ve vybraných státech podobný v letech 1950–2050.

Nejprve práce zhodnotí naděje dožití žen. Její trend je velmi stálý. Roste. Jak ve všech náboženstvích, tak i ve všech studovaných letech. Opět je patrné přibližování jejich hodnot za jednotlivá náboženství. Zatímco v roce 1950 byly rozdíly mezi náboženstvími výrazné, v průběhu let se snižují. Právě v roce 1950 měl nejvyšší hodnotu ukazatel judaismus. Naděje dožití izraelských žen v roce 1950 byla více než 70 let. Jejich vyšší naděje dožití je v porovnání s ostatními náboženskými uskupeními výrazná ve všech studovaných letech až do roku 2050. Tam je znovu téměř o deset let vyšší než naděje dožití žen věřících v křesťanskou víru. S výjimkou žen z Izraele se ale naděje dožití ostatních náboženství přibližují a v roce 2050 jsou všechny v intervalu mezi 77 až 80 let, což je dvakrát menší rozdíl než nyní (rok 2015).

Nejhorší úmrtnostní poměry měly státy hinduistické – Indie a Nepál. V těch je zajímavé, že byla naděje dožití žen v roce 1950 s hodnotou 36 let nižší než naděje dožití mužů ve stejném roce. To ukazuje na odlišné kulturní postavení mužů a žen v hinduistických státech, neboť genetické predispozice jsou příznivější pro vyšší naděje dožití žen. Zkoumaný rozdíl v úrovních naděje dožití je v čase snižující.

Patrný je propad hodnot naděje dožití za buddhismus v roce 1975. Tento „zub“ se opakuje v grafu naděje dožití mužů, kde je ještě znatelnější, dále v grafu za kojeneckou úmrtnost (Obr. 10). Buddhismus je zastoupen v analýze jen třemi státy a výrazné změny v jednom z nich zapříčinily změnu hodnot za celý náboženský systém. Státem, který je zodpovědný za tyto hodnoty vybočující z trendu, je buddhistická Kambodža. Ta byla v tomto období nejprve útočištěm pro severovietnamské jednotky při válce ve Vietnamu, území Kambodže se stalo vydatně bombardováno jednotkami Spojených států, poté se v roce 1975 dostal k moci režim Rudých Khmerů. Ten byl jedním z nejkrutějších režimů v dějinách lidstva. Režim Rudých Khmerů má na svědomí okolo tří milionů obětí, přesné číslo se těžko odhaduje. Naděje dožití v roce 1975 byla v Kambodži pouhých 18 let pro ženy; pro muže dokonce jen 12 (Plintová, 2013).

Obr. 6 – Vývoj hodnot naděje dožití žen jednotlivých náboženství ve vybraných státech v letech 1950–2050



Zdroj dat: World Population Prospects; vlastní tvorba

Hodnota bazických indexů pro naději dožití žen je rostoucí ve všech obdobích a ve všech náboženských systémech. Největší měrou se hodnoty mění pro hinduismus. Hodnota bazického indexu nad 200 (u hinduismu v letech 2030 a 2050) znamená, že naděje dožití hinduistických žen vzrostla v analyzovaném období více než dvojnásobně.

Nejstálější hodnoty jsou patrné u judaismu, kde je vysvětlením vysoká socio-ekonomická úroveň Izraele a křesťanských států.

Obr. 7. – Hodnoty bazických indexů naděje dožití žen jednotlivých náboženství ve vybraných státech, vybrané roky

Náboženství	Rok					
	1950	1970	1990	2010	2030	2050
Buddhismus	100	124	145	156	164	170
Hinduismus	100	136	166	192	208	219
Islám	100	128	154	169	178	185
Judaismus	100	106	112	119	123	127
Křesťanství	100	113	120	126	131	135

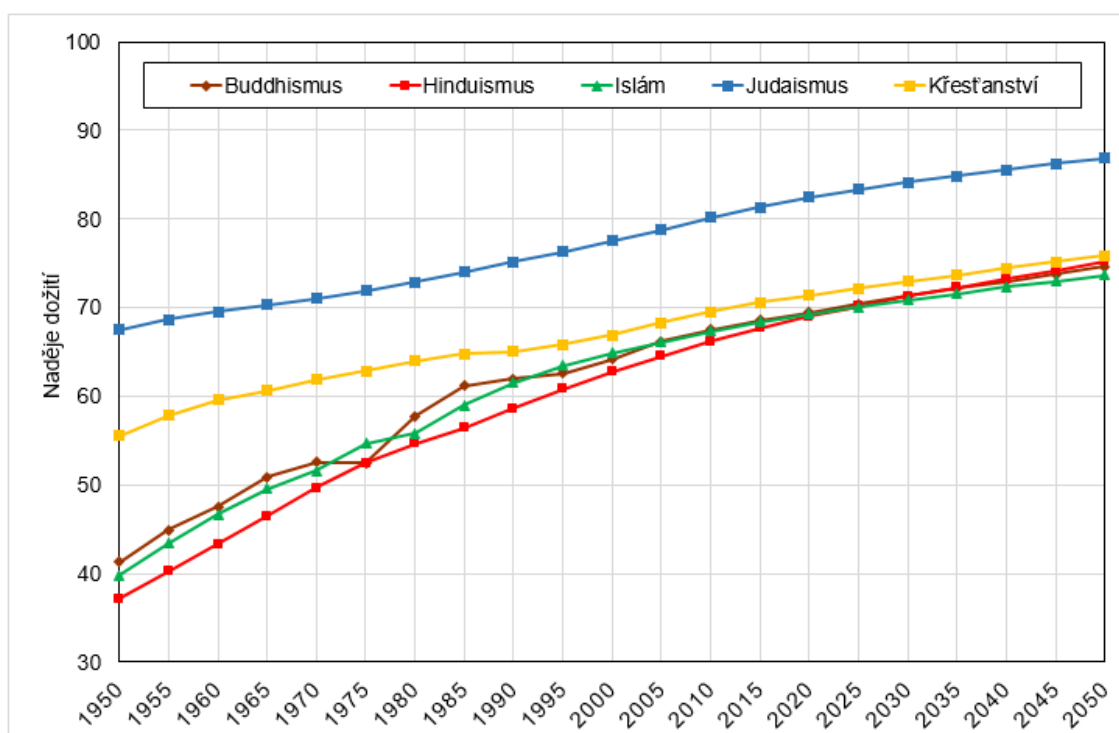
Zdroj dat: World Population Prospects; vlastní tvorba

Naděje dožití mužů do jisté míry kopíruje naději dožití žen. Opět se zvyšuje pro všechny náboženství, jen u každého z nich jiným tempem. Hodnoty za náboženství se sblíží postupně ve studovaném období. Sblíží se velmi výrazně. Na začátku období, v roce 1950, je rozdíl v naději dožití jednotlivých náboženství dokonce větší než 30 let, na konci období není ani

poloviční. Znovu jsou patrně vyšší hodnoty u judaismu. Nejhůře je na tom z pohledu úmrtnostních poměrů na začátku sledovaného období opět hinduismus. Rozdíl mezi ním a dalšími není tak výrazný. Rozdíl jen tří let mezi nadějí dožití mužů jednotlivých náboženství (bez judaismu) je již nyní (rok 2015).

Vyšší naděje dožití židů jak žen, tak mužů je výsledkem vysoké socio-ekonomické úrovně Izraele. Židé jsou i v jiných státech světa často vzdělanější a majetnější, než je pro stát běžné. Příčinu ale lze najít především v tom, že byli často schopnými obchodníky. Přesto ale Muller (2011), profesor historie, připisuje část vlivu také judaismu. Ten podle něj podporuje vzdělanost a úctu k vzdělání. Opět se snižují rozdíly v naději dožití mezi náboženstvími ve studovaných letech.

Obr. 8 – Vývoj hodnot naděje dožití mužů jednotlivých náboženství ve vybraných státech v letech 1950–2050



Zdroj dat: World Population Prospects; vlastní tvorba

Naděje dožití mužů stejně jako naděje dožití žen stoupá. Tempo je obecně srovnatelné pro obě pohlaví. Zatímco pro ženy je patrnější zvyšování dožití v hinduismu, opačné je to u buddhismu. Hodnoty bazického indexu měly podobný průběh pro buddhismus a islám. Jejich hodnoty se přes 164 a 169 v roce 2010 dle dat dostaly na 181, respektive 185.

Obr. 9 – Hodnoty bazických indexů naděje dožití mužů jednotlivých náboženství ve vybraných státech, vybrané roky

Náboženství	Rok					
	1950	1970	1990	2010	2030	2050
Buddhismus	100	127	150	164	173	181
Hinduismus	100	134	158	178	192	203
Islám	100	129	154	169	178	185
Judaismus	100	105	111	119	125	129
Křesťanství	100	111	117	125	131	137

Zdroj dat: World Population Prospects; vlastní tvorba

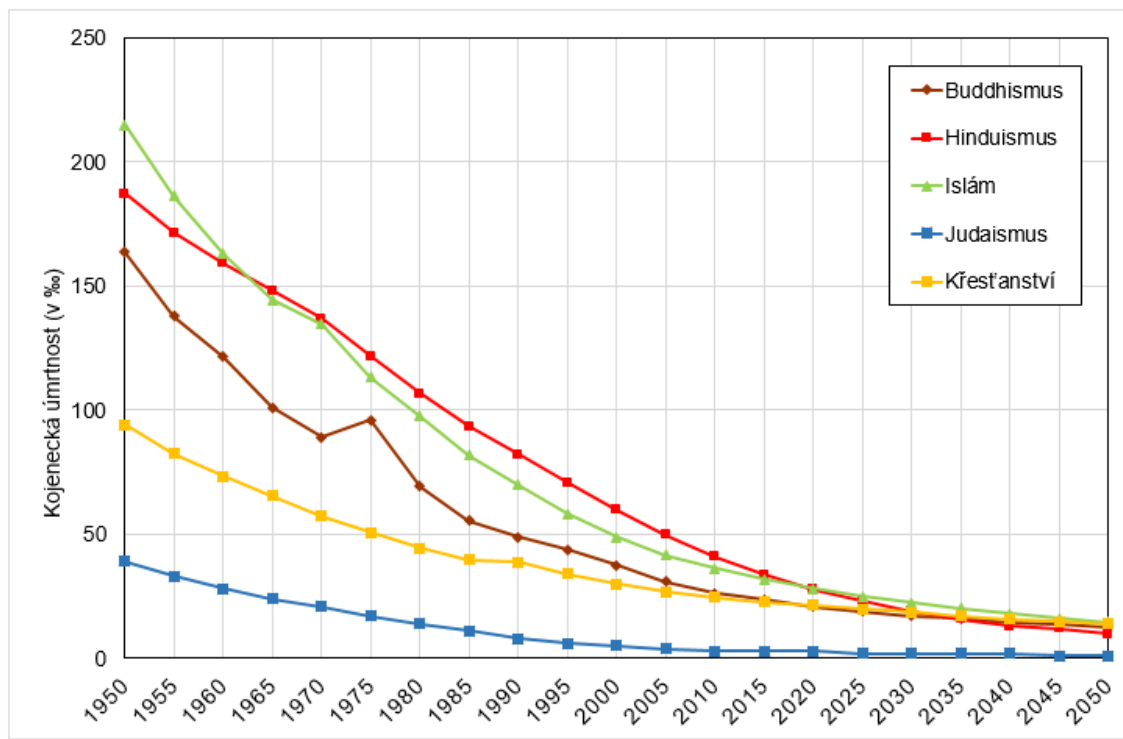
4.4 Kojenecká úmrtnost věřících obyvatel v jednotlivá náboženství ve vybraných státech v letech 1950–2050

Kojenecká úmrtnost je dalším ukazatelem analýzy. Ve vybraných náboženstvích je velmi rozdílná. Její hodnoty mají k sobě se přibližující trend. Nejnižší kojeneckou úmrtnost vykazuje judaismus. Hodnota kojenecké úmrtnosti judaismu v roce 1950 byla 39 ‰. Pro porovnání: hodnota u křesťanství byla 94 ‰, u buddhismu 164 ‰, u hinduismu 187 ‰ a u islámu 215 ‰, tedy více než čtyřikrát vyšší než u judaismu.

Postupně se ale hodnoty snižují. Nyní (okolo roku 2015) se pohybují hodnoty kojenecké úmrtnosti ve vybraných náboženství okolo hodnot 23 – 34 ‰ pro hinduismus, buddhismus, islám a křesťanství a o řád nižší hodnotu vykazuje judaismus – 3 ‰.

Ovlivnění kojenecké úmrtnosti přímo náboženstvím není pravděpodobné. Pouze islámské státy dle použité literatury vykazují vyšší hodnoty kojenecké úmrtnosti, než by se dalo usuzovat dle jejich úrovně (Obeymeyer, 1992). Islám má nejhorší úroveň kojenecké úmrtnosti jak na začátku sledovaného intervalu, tak na jejím konci. Bylo by určitě vhodné navázat dalším výzkumem, zda jsou vybrané státy muslimské socio-ekonomicky vyspělejší než státy vybrané za jiné náboženství; zda je v porovnání s jejich socio-ekonomickým stavem stav kojenecké úmrtnosti nepřiměřený.

Obr. 10 – Vývoj hodnot kojenecké úmrtnosti jednotlivých náboženství ve vybraných státech v letech 1950–2050



Zdroj dat: World Population Prospects; vlastní tvorba

Hodnota kojenecké úmrtnosti se snižuje se zlepšujícím se zdravotnickým prostředím. Stejně je tomu i pro hodnoty bazického indexu zmíněného ukazatele. Hodnoty bazického indexu se za kojeneckou úmrtnost v jednotlivých náboženství mění ze všech hodnot bazických indexů nejvýrazněji. S výjimkou křesťanství jsou na konci sledovaného období hodnoty bazického indexu více než 10krát menší, než tomu je v roce 1950.

Izrael během období od roku 1950 do roku 1970 zlepšil úmrtnostní poměry dětí do jednoho roku a hodnota bazického indexu vyjadřující úroveň kojenecké úmrtnosti klesla o 46 bodů; tedy skoro na polovinu. Následovala ještě rapidnější změna mezi roky 1970 a 1990 (z 54 na 21). Nejméně se mění hodnoty pro vybrané křesťanské státy.

Obr. 11 – Hodnoty bazických indexů kojenecké úmrtnosti jednotlivých náboženství ve vybraných státech, vybrané roky

Náboženství	Rok					
	1950	1970	1990	2010	2030	2050
Buddhismus	100	54	30	16	10	8
Hinduismus	100	73	44	22	10	5
Islám	100	63	33	17	10	7
Judaismus	100	54	21	8	5	3
Křesťanství	100	61	41	26	20	15

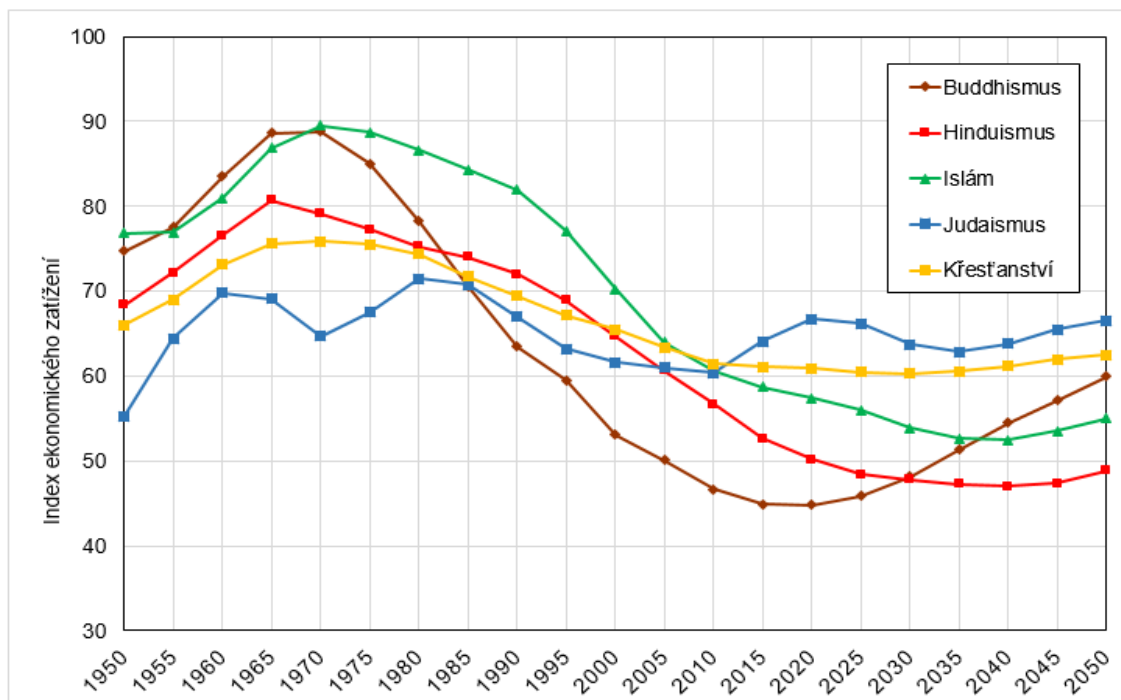
Zdroj dat: World Population Prospects; vlastní tvorba

4.5 Index ekonomického zatížení věřících obyvatel v jednotlivá náboženství ve vybraných státech v letech 1950–2050

V teoretické části práce zmiňuje, že na hodnoty indexu ekonomického zatížení nemá náboženství vliv. Práce pouze zhodnotí vývoj hodnot indexu ve vybraných státech, zda jednotlivá náboženství vykazují odlišné hodnoty. Vývoj hodnot indexu neukazuje, jakou měrou čitatele ve vzorci pro výpočet ukazatele sytí obyvatelstvo věku do 14 let a jakou obyvatelstvo od 65 let, pouze jejich poměr k obyvatelstvu ve věku ekonomické aktivity. To neumožňuje přesně rozpoznat věkové složení států v jednotlivých náboženstvích. Hodnoty indexu náboženství mají odlišný průběh. Všechny ale dosahují nejvyšších hodnot indexu v letech 1965 (hinduismus, 81), 1970 (buddhismus, 89; islám, 90; křesťanství, 76) nebo 1980 (judaismus, 72). To znamená, že nejvyšší nárok na ekonomicky aktivní, co do počtu osob s potřebou zabezpečení ve věkových kategoriích ekonomicky závislých, byl právě v těchto letech.

V tomto demografickém ukazateli se neprojevuje stejný trend jako u úhrnné plodnosti, naděje dožití či kojenecké úmrtnosti. U nich bylo objeveno postupné přibližování rozdílných hodnot za jednotlivá náboženství. U indexu ekonomického zatížení tomu tak není. Hodnoty indexu se ve sledovaném období výrazně mění. Nelze mluvit o jejich snižování, či zvyšování. Nejstálější hodnoty indexu vykazuje judaismus. Přesto se jeho hodnoty pohybují v rozmezí od 55 do 72 v několika vlnách. Nejvyšší rozdíly v hodnotě indexu ekonomického zatížení jsou patrné u buddhismu. V roce 1970 má index hodnotu 89 a v roce 2015 pouze 45. Na grafu je průběh dat seskupen ve vlnách. Práce studuje období sta let a vlny nejvíce patrné u buddhismu, islámu a hinduismu jsou zapříčiněny stárnutím mladé populace, kterou měla náboženství na začátku sledovaného období.

Obr. 12 – Vývoj hodnot indexu ekonomického zatížení jednotlivých náboženství ve vybraných státech v letech 1950–2050



Zdroj dat: World Population Prospects; vlastní tvorba

Hodnoty bazických indexů u indexu ekonomického zatížení, dále také u indexu maskulinity nemají jednoznačný trend, jako tomu bylo pro bazické indexy za úhrnnou plodnost, naději dožití a kojeneckou úmrtnost. Ty jsou proměnlivé výrazně v závislosti na socio-ekonomickém prostředí a úrovni zdravotnictví, jeho dostupnosti. V Obr. 13 neklesají hodnoty pod 60 a zároveň nejsou vyšší než 120.

Pro porozumění střídavého trendu zvyšování a snižování hodnot bazických indexů lze použít stejné vysvětlení jako při popisování grafu s hodnotami ukazatele. Index ekonomického zatížení vyjadřuje poměr ekonomicky závislé složky obyvatelstva k nezávislé. Ve sledovaném období sta let se změní podíl v závislosti na věku obyvatel, kteří jsou nejprve závislou složkou, poté nezávislou, ale po šedesátém roce věku znovu závislou.

Obr. 13 – Hodnoty bazických indexů pro index ekonomického zatížení jednotlivých náboženství ve vybraných státech, vybrané roky

Náboženství	Rok					
	1950	1970	1990	2010	2030	2050
Buddhismus	100	119	85	63	64	80
Hinduismus	100	116	105	83	70	71
Islám	100	116	107	79	70	72
Judaismus	100	117	121	109	115	120
Křesťanství	100	115	105	93	91	95

Zdroj dat: World Population Prospects; vlastní tvorba

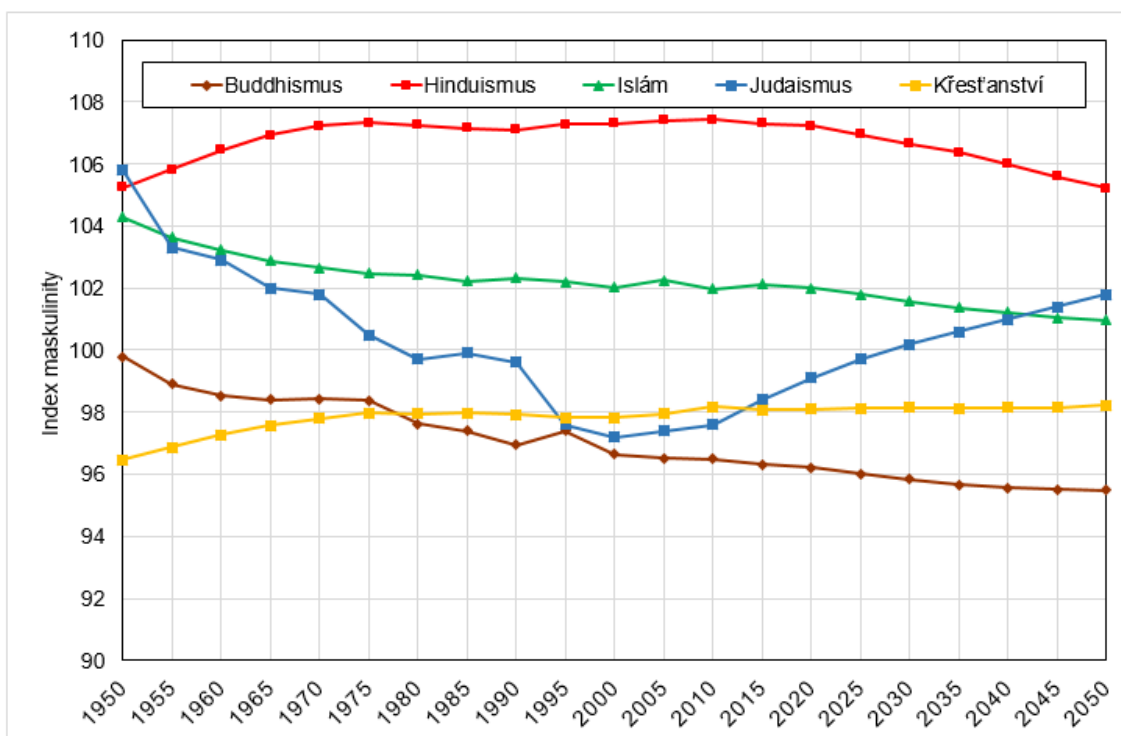
4.6 Index maskulinity věřících v jednotlivá náboženství ve vybraných státech v letech 1950–2050

Index maskulinity má nejvyšší hodnotu v hinduistických státech analýzy. Tam v žádném ze studovaných roků neklesne pod hranici 105 mužů na 100 žen. Příčinu můžeme najít už v předešlých hodnotách ukazatelů. V nich byla naděje dožití hinduistických žen v některých letech dokonce nižší než naděje dožití hinduistických mužů. Ve zbylých letech, kde byla vyšší pro ženy, tomu nebylo tak výrazně, jako u jiných vybraných náboženství. Index maskulinity je totiž závislý na věkovém složení obyvatelstva. Při narození je poměr mužů k ženám vyšší, a to mezi hodnotami 104–107. Poté se snižuje v důsledku nadúmrtnosti mužů a jejich nižší naději dožití. Pokud je ale naděje dožití žen podobná jako naděje dožití mužů, ovlivňuje i hodnotu indexu maskulinity. Dalším náboženstvím s hodnotami indexu v průběhu sledovaného období nad 100 je islám. Hodnoty indexu maskulinity u něj od roku 2015 klesají.

Od roku 1950 do roku 2050 je po celou dobu naopak pod hranici 100 mužů na 100 žen víra křesťanská a buddhistická. Křesťanství má hodnotu indexu nejstabilnější. Za analyzovaných sto let je stále mezi hodnotami 97 a 98.

Judaismus má opět hodnoty nejrozdílnější. V roce 1950 byla hodnota indexu v Izraeli 106. Poté prudce klesala a o 50 let později na přelomu tisíciletí byla hodnota indexu maskulinity pro judaismus v Izraeli 97.

Obr. 14 – Vývoj hodnot indexu maskulinity jednotlivých náboženství ve vybraných státech v letech 1950–2050



Zdroj dat: World Population Prospects; vlastní tvorba

Vývoj hodnot bazického indexu pro index maskulinity je posledním analyzovaným indexem. Hodnoty bazického indexu reprezentující změny hodnot ukazatele jsou v porovnání s ostatními studovanými demografickými ukazateli nejstálejší. Snižující hodnoty bazického indexu znamenají i snižování hodnot indexu; tedy snižující se podíl mužů ve studovaném náboženství. To je znatelné v buddhismu, islámu a judaismu. Snižující poměr žen zase v křesťanství a v nějakých letech v hinduismu. V nich ale není změna výrazná a hodnoty indexu nepřekročují hodnotu 102.

Obr. 15 – Hodnoty bazických indexů pro index maskulinity jednotlivých náboženství ve vybraných státech, vybrané roky

Náboženství	Rok					
	1950	1970	1990	2010	2030	2050
Buddhismus	100	99	97	97	96	96
Hinduismus	100	102	102	102	101	100
Islám	100	98	98	98	97	97
Judaismus	100	96	94	92	95	96
Křesťanství	100	101	102	102	102	102

Zdroj dat: World Population Prospects; vlastní tvorba

4.7 Výsledky dotazníků

Jednotlivé dotazníky se nachází v Přílohové části práce. Jsou pouze nástrojem k doplnění výsledků analýzy dat. Za každé náboženství byl dotazník vyplněn jedním zástupcem víry. Výsledky z dotazníků tedy nemohou být brány jako výsledky reprezentující nejčastější stanovisko věřících a lidí zabývajících se věroukou. Umožňují sledovat, zda názory lidí působících v náboženství (za hinduismus výsledky zpracoval člověk nikoliv věřící, ale disponující znalostmi o hinduistické věrouce) korespondují s normami víry a zákazy a příkazy, které práce uvádí v Teoretické části. Otázky v dotaznících se soustřeďují na zjištění postoje respondenta k otázkám s možným vlivem na úroveň úhrnné plodnosti.

Výsledky naznačují, že náboženští představitelé skutečně svědomitě vychází z věrouky daného náboženství. Představitel buddhismu a hinduismu, která jsou identifikována jako náboženství mystická bez snahy ovlivňovat život věřících neodpovídají na otázky tak striktně, jako představitelé náboženství Abrahámovských.

Z výsledků dotazníku od praktikujícího buddhisty je patrné, že buddhismus nemá konkrétní příkazy a normy. Nechává více prostoru věřícím pro vlastní rozhodování o tom, co je správné a co není.

Praktikující muslim se naopak řídí několika náboženskými normami. Uvádí, že nemanželský sex je jedním z největších hříchů. Negativně se staví také k umělému přerušování těhotenství a antikoncepci. Tam rozlišuje mezi umělým přerušováním těhotenství do 120. dne od početí, kdy je povoleno za jistých podmínek a umělým přerušováním těhotenství po 120. dnu. Důvodem je právě přesvědčení muslimů, že do 120. dne od početí je plod pouze hmotou, poté

nabývá duši. K otázce na počet dětí v manželství a jejich zabezpečení odpovídá podobně, jako je tomu v Teoretické části práce – Mohamed vyzval muslimy k plození mnoha dětí. Jejich zabezpečení je v rukou Mohameda.

Křesťanský kněz je stejně jako zástupce islámu proti umělému přerušení těhotenství. Děti jsou dle něj darem od Boha (tento pohled křesťanství také uveden v Teoretické části práce). Na otázku o možných odlišných pohledech na tyto otázky uvádí tento protestantský kněz, že například Církev římskokatolická je v těchto otázkách ještě striktnější.

Hinduismus není hodnocen jako jediné náboženství věřícím. Respondent ale odpovídal z pozice osoby, která má o daném náboženství spoustu informací a ví, jak se hinduismus k otázkám v dotazníku obvykle staví, ačkoli podle něj nemá společnou centrální věrouku.

V hinduistických státech se společnost staví k nemanželským dětem odmítavě. Není ale jednoznačné, zda je tomu tak vlivem náboženství, či tradic. Hinduismus je také proti umělému přerušení těhotenství. Zajímavé je, že v Indii, co do počtu obyvatel nejpočetnějšímu hinduistickému státu, je zakázáno zjišťovat pohlaví dítěte před narozením. Respondent přesně uvádí: „V současné Indii je přísně zakázáno zjišťování pohlaví dítěte před jeho narozením, protože to vždy bylo a stále je zneužíváno k dětské infanticidě (pozn.: záměrnému usmrcení dítěte).“

Judaismus má také negativní postoj proti potratům. Tedy pouze praktikující buddhista se v dotazníku nestavěl k potratům odmítavě, což koresponduje i se zjištěním uvedeným v této bakalářské práci. Narození dítěte je přední hodnotou judaismu.

Kapitola 5

Závěr

Práce měla za cíl porovnat demografický vývoj států světa, ve kterých má dominantní postavení jedno náboženství. Dále také tam, kde to bylo možné, nalézt souvislost demografického stavu právě s konkrétním náboženským prostředím. Téma je uvedeno v kapitole Teoretický rámec. Je zde představen pojem náboženství. Náboženství jsou poté rozdělena podle více kritérií. Důležitým dělením pro účely práce je dělení náboženství na profétická a mystická. Vybraných pět náboženství představuje práce v obecné rovině a následně seznamuje s jejich normami a s možným vlivem na demografické chování věřících. Dalším krokem je výběr států a jejich demografická analýza.

Státy byly vybrány podle dat o náboženské příslušnosti obyvatel z databází OSN a CIA. Kritériem pro zařazení státu do analýzy byl podíl věřících z celkového počtu obyvatel vyšší nebo roven 80 % a celkový počet obyvatel rovný nebo přesahující hranici jednoho milionu. Práce vycházela z předpokladu stabilního podílu věřících ve vybraných státech. Hodnotila demografický stav v 77 státech světa v letech 1950–2050. Období sta let umožnilo sledovat trend vývoje demografického stavu jak v minulosti, tak jeho pravděpodobný budoucí vývoj. Demografický stav byl hodnocen na základě hodnot šesti demografických ukazatelů, které ale reprezentují hodnoty ukazatelů ve vybraných státech, nikoliv jen hodnoty pro podíl věřících. Prvním z nich je celkový počet obyvatel, dále poté úhrnná plodnost, naděje dožití žen a mužů, kojenecká úmrtnost, index ekonomického zatížení a index maskulinity. Hodnoty jsou převzaty z databáze World Population Prospects. Následně byly státy rozděleny podle dominantního náboženství do pěti skupin a hodnoty vybraných demografických ukazatelů jsou hodnoceny nikoliv v jednotlivých státech světa, ale mezi těmito skupinami, kde je hodnotám zjištěných v rámci státu ~~za stát~~ dána váha podle počtu obyvatel v tomto státě.

V analýze šesti demografických ukazatelů jsou postupně uvedeny odpovědi na šest stanovených výzkumných otázek. Každá z nich se pojí ke konkrétnímu zkoumanému ukazateli. Pomocí rešerše vědeckých knih a článků a knih náboženských je odhalena úhrnná plodnost jako demografický ukazatel, jehož vybrané hodnoty nejvíce ovlivňuje právě náboženství. Výzkumná otázka zformulovaná na základě poznatků z jiných prací a náboženských textů dělí vybrané náboženství na pronatalitní a na náboženství bez vlivu na plodnost. Vychází z toho, že hodnoty ukazatele budou vyšší pro státy s dominantním náboženstvím pronatalitním a nižší pro státy

s náboženstvím bez vlivu na plodnost. To se podle dat nepotvrzuje po dobu celého sledovaného období, ale je znatelné ve druhé polovině intervalu. Ostatní výzkumné otázky porovnávají vývoj demografických ukazatelů mezi vybranými náboženstvími, aniž by jako kritérium bylo zvoleno pouze odlišné náboženství. Zásadní pro práci byla totiž skutečnost, že demografické charakteristiky ovlivňuje řada faktorů, přičemž náboženství je jen jedním z nich.

Výsledky vycházející z porovnání počtu obyvatel, naděje dožití a kojenecké úmrtnosti ukazují víceméně stoupající trend, kdy hodnoty během celého období v zásadě stoupají, u kojenecké úmrtnosti naopak klesají. Tento trend je připisován hlavně změnám socio-ekonomickým. Hodnoty indexu ekonomického zatížení a indexu maskulinity jednoznačný trend nevykazují a jsou v porovnání s ostatními stálé. U obou je to dáno podmíněností hodnot ukazatele biologickým zákonitostem.

Pro doplnění výsledků práce je zařazen ještě dotazník. Ten se zaměřuje na pohled zástupců analyzovaných náboženství na vybrané otázky spojené s úrovní plodnosti. Postoje zástupců náboženství zjištěné z dotazníku jsou blízké postojům uvedených v teoretické části práce. To dokládá, že praktikovaná víra ovlivňuje postoje svých stoupenců.

Na výzkum lze navázat analýzou, která by zohledňovala ostatní charakteristiky států, například ekonomickou úroveň. To by lépe umožnilo nejen porovnávat vývoj ukazatelů, ale také usuzovat, zda je stav ovlivněn náboženskou vírou. Vysvětlovat odlišné hodnoty v jednotlivých zemích jen na základě jiného náboženství bez zahrnutí ostatních charakteristik není korektní. Zkoumané ukazatele byly vybrány z toho důvodu, že patří mezi základní a nevyovídají pouze o demografickém stavu. Některé z nich ale nemají blízkou souvztažnost s náboženským prostředím, a vývoj jejich hodnot byl tedy jen popsán. Zajímavá by byla analýza ukazatelů, které jsou více ovlivněny hodnotami lidí. V tomto případě by se mohlo jednat o ukazatele sňatečnosti, rozvodovosti, případně potratovosti. Další možností by mohl být výzkum zaměřený na hledání odlišností v chápání a výkladu jedné náboženské víry v různých zemích. Pro potřeby této práce nebyly rozdíly v rámci jedné víry zohledněny.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- 'ABD AL-'ÁTÍ, Hammudah. Zaostřeno n islám. Nové přepracované a opravené vydání. Praha: Islámská nadace v Praze, 2010. ISBN 978-80-904373-6-4.
- AL-KARIM ASH-SHENA, Abd. Klíč k pochopení islámu. Riyadh: Cooperative office for call and guidance in Al-Batha, 2013.
- ALI, Syed R. Islám a muslimové. 1. Praha: Muslimská obec v Praze, 2015. ISBN 978-80-905731-3-0.
- An Economic Analysis of Fertility. BECKER, Gary S. Demographic and Economic Change in Developed Countries [online]. USA: Columbia University Press, 1960, s. 209-240 [cit. 2017-03-10]. ISBN 0-87014-302-6. Dostupné z: <<http://www.nber.org/chapters/c2387.pdf>>.
- BAHOUNEK, Jiří. Sociologický systém sociální nauky Církve: reprint odborné práce pro habilitační řízení na Cyrilometodějské teologické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci z roku 1994. Brno: Brněnské Angelicum, 2001.
- BÁRTLOVÁ, Sylva. Sociologie medicíny a zdravotnictví. Vyd. 5., přeprac. Brno: Národní centrum ošetrovatelství a nelékařských zdravotnických oborů, 2003. ISBN 80-7013-391-0.
- BAUDIN, Thomas. Religion and fertility: The French connection. Demographic research [online]. 2015, 32(13), 397-420 [cit. 2017-04-17]. Dostupné z: <<http://www.demographic-research.org/volumes/vol32/13/32-13.pdf>>.
- Bible: Překlad 21. století. 2. Praha: Biblion, 2009. ISBN 978-80-87282-06-9.
- Biblenet [online]. [cit. 2017-03-10]. Dostupné z: <<http://www.biblenet.cz/>>.
- BOĎOVÁ, Daniela. Demografický vývoj v muslimských zemích se zhodnoceím možného vlivu islámu [online]. Univerzita Karlova, 2011 [cit. 2017-03-10]. Dostupné z: <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/64875/24216011/?q=%7B%22_searchform_search%22%3A%22Bo%5Cu010fov%5Cu00e1%22%2C%22_searchform_butsearch%22%3A%22Vyhledat%22%2C%22_facetform_facets_workType%22%3A%5B%22DP%22%5D%2C%22_facetform_facets_defenseYear%22%3A%5B%222011%22%5D%2C%22PNzzpSearchListbasic%22%3A1%7D&lang=cs>.
- Diplomová práce. Univerzita Karlova, Přírodovědecká fakulta (PřF). Vedoucí práce Klára Hulíková Tesárková.
- Buddhist Demographics & Denominations (Part One). Beliefnet [online]. USA, 2013 [cit. 2017-05-04]. Dostupné z: <<http://www.beliefnet.com/columnists/religion101/2012/12/buddhist-demographics-denominations-part-one.html>>.
- BUCHTIKOVÁ, Lucie. PLODNOST A PORODNOST V ČR A EVROPĚ. Čtrnácti deník [online]. 2014, 8(10), 1-2 [cit. 2017-03-10]. Dostupné z: <http://www.cevro.cz/web_files/soubory/ctnacni-deniky/2014/14denik_10_2014.pdf>
- CVRKAL, Zdeněk. Írán. 1. Praha: Libri, 2007. ISBN 978-80-7277-337-4.

- DICKOVÁ, Michaela. Judaismus – tradice a zvyky – životní běh [online]. Plzeň, 2014 [cit. 2017-03-10]. Dostupné z: <https://otik.uk.zcu.cz/bitstream/11025/14552/1/Diplomova%20prace_Dickova.pdf>
Diplomová práce. Západočeská univerzita v Plzni. Vedoucí práce Dagmar DEMJANČUKOVÁ.
- DROBNÍK, Aleš. 7. INDEXY ZÁKLADNÍ, ŘETĚZOVÉ A TEMPO PŘÍRŮSTKU [online]. 2012, 1-17 [cit. 2017-04-14]. Dostupné z: <<http://www.blek.cz/Grant/Sources/KAS/15IndexyZakladniRetezove.pdf>>.
- Druhá kniha Mojžíšova (Exodus); První kniha Mojžíšova (Genesis): český ekumenický překlad Bible ve velkém písmu; Starý zákon. 1. Praha: Česká biblická společnost, 2007. ISBN 978-80-85810-64-6.
- DURKHEIM, Émile. Elementární formy náboženského života: systém totemismu v Austrálii. Praha: Oikoymenh, 2002. Oikúmené. ISBN 8072980564.
- HACKETT, Conrad, Marcin STONAWSKI, Michaela POTANČOKOVÁ, Brian J. GRIM a Vegard SKIRBEKK. The future size of religiously affiliated and unaffiliated populations. Demographic research [online]. 2015, 32(27), 829-842 [cit. 2017-03-10]. DOI: 10-4054. ISSN 1435-9871. Dostupné z: <<https://www.demographicresearch.org/volumes/vol18/8/18-8.pdf>>.
- Hadisy o etice a chování v rodině i ve společnosti. IslamWeb [online]. [cit. 2017-03-10]. Dostupné z: <<http://www.islamweb.cz/hadithy/3.htm>>.
- HAMPLOVÁ, Dana. Náboženství v české společnosti na prahu 3. tisíciletí. Praha: Karolinum, 2013. ISBN 978-80-246-2244-6.
- HAMPLOVÁ, Dana. Česká religiozita – církevní příslušnost a víra ve světle Sčítání lidu a dat ISSP 2008. Naše společnost [online]. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2010, 8(1), 3-8 [cit. 2017-03-10]. ISSN 2336-1646. Dostupné z: <http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c3/a4010/fl11/Hamplová,%20Dana.%20Česká%20religiozita%20–%20církevní%20příslušnost%20a%20víra%20ve%20světle%20Sčítání%20lidu%20a%20dat%20ISSP%202008.pdf>.
- HAMPLOVÁ, Dana, Petra ŠALAMOUNOVÁ a Gabriela ŠAMANOVÁ, ed. Životní cyklus: sociologické a demografické perspektivy. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky, 2006. ISBN 80-7330-082-6.
- HAMPLOVÁ, Kateřina. Aspekty práva šaría ve Velké Británii [online]. Univerzita Karlova, 2016 [cit. 2017-03-10]. Dostupné z: <https://is.cuni.cz/webapps/zpp/detail/126065/24221534/?q=%7B%22_searchform_search%22%3A%22hamplov%5Cu00e1%22%2C%22_searchform_butsearch%22%3A%22Vyhledat%22%2C%22PNzppSearchListbasic%22%3A1%7D&lang=cs>.
Diplomová práce. Univerzita Karlova, Fakulta humanitních studií (FHS). Vedoucí práce Karel Černý.
- Handbook of the Sociology of Religion. DILLON, Michele. Handbook of the Sociology of Religion [online]. USA: Cambridge University Press, 2013, 3-7; 10-14; 17-21; 24-28 [cit. 2017-03-10]. ISBN 0-521-80624-0. Dostupné z: <https://books.google.cz/books?hl=cs&lr=&id=BFWlhQRhQ6gC&oi=fnd&pg=PR9&dq=dillon+sociology+of+religion&ots=G2eIMZuDGD&sig=86BWmGF3aw7OUcQWBBtb5qxWk&redir_esc=y#v=onepage&q=dillon%20sociology%20of%20religion&f=false>.
- HRBEK, Ivan. Korán. Brno: Československý spisovatel, 2012. ISBN 978-80-7459-080-1.
- KALIBOVÁ, Květa. Úvod do demografie. Praha: Karolinum, 1997. ISBN 80-7184-428-4.
- KAUFMANN, Eric P. Shall the religious inherit the earth?: demography and politics in the twenty-first century. London: Profile, 2010. ISBN 1847651941.

- KIRSCHNER, Filip. KIRSCHNER, Filip. Religiozita a reprodukční chování. *Sacra*. Brno, 2003, 1(1), 5–17. ISSN 1214-5351. *Sacra* [online]. Brno, 2003, 1(1), 5-17 [cit. 2017-03-10]. ISSN 1214-5351. Dostupné z: <http://www.sacra.cz/2003-1/3_Sacra_1-2003-2_4.pdf>.
- KOCOURKOVÁ, Jiřina. Propopulační politika - ano či ne: sborník textů. Praha: Centrum pro ekonomiku a politiku, 2002. *Ekonomika, právo, politika*. ISBN 8086547191.
- KOVÁŘ, Jindřich. *Islám a muslimské země*. Praha: Svoboda, 1984.
- KRUMPOLC, Eduard. Křesťanství, jeho vznik, rozšíření a současný stav [online]. Univerzita Palackého v Olomouci, 2012, , 1-4 [cit. 2017-03-10]. Dostupné z: <http://www.popup.upol.cz/files/forSchoolsDocuments/2013080811394810_CMTF-Krumpolc-krestanstvi.pdf>.
- KUTA, Martin a Jakub KOHÚT. UZNÁNÍ PALESTINY STÁTŮ EU NA PODZIM 2014 [online]. Praha: Poslanecká sněmovna parlamentu České republiky, 2015, (2), 1-13 [cit. 2017-05-04]. ISSN 2533-4131. Dostupné z: <<https://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=103748>>.
- LING, T. O. Buddhist Factors in Population Growth and Control: A Survey Based on Thailand and Ceylon. *Population Studies* [online]. 1969, 23(1), 53-60 [cit. 2017-03-10]. Dostupné z: <<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/22073913>>.
- LUŽNÝ, Dušan a Zdeněk R. NEŠPOR. *Náboženství v menšině: religiozita a spiritualita v současné české společnosti*. Praha: Malvern, 2008. ISBN 978-80-86702-53-7.
- MULLER, Jerry Z. *Capitalism and the Jews*. Princeton, N.J.: Princeton University Press, c2010. ISBN 0691144788.
- Nápověda: Jak zadávat biblické citace. *Evangnet: nezávislý evangelický portál* [online]. Praha, 2017 [cit. 2017-05-04]. Dostupné z: <https://www.evangelnet.cz/napoveda:biblicke_citace>.
- NORRIS, Pippa. a Ronald. INGLEHART. *Sacred and secular: religion and politics worldwide*. New York: Cambridge University Press, 2004. ISBN 0-521-54872-1.
- OBERMEYER, Carla Makhlof. Islam, Women, and Politics: The Demography of Arab Countries. *Population and Development Review* [online]. 1992, 18(1), 33-60 [cit. 2017-03-10]. Dostupné z: <<http://www.jstor.org/stable/1971858.pdf>>.
- OKUN, Barbara S. Fertility and marriage behavior in Israel: Diversity, change, and stability. *Demographic research* [online]. 2013, 28(17), 457-504 [cit. 2017-04-17]. DOI: 10-4054. Dostupné z: <<http://www.demographic-research.org/volumes/vol28/17/>>.
- PACÁKOVÁ, Hana. Metodologická problematika výzkumu náboženského fenoménu v ČR [online]. Praha, 2009 [cit. 2017-03-10]. Dostupné z: <<http://sociologickevecery.fsv.cuni.cz/prace/2010/Pacakova.pdf>>.. Seminární práce.
- PALEČEK, Emil. Úmrtnost, zdraví a náboženství. *Sociologický Časopis* [online]. 2012, 48(2), 401-404 [cit. 2017-03-10]. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/23535551?seq=1#page_scan_tab_contents>.
- PAVLÍK, Zdeněk, Jitka RYCHTAŘÍKOVÁ a Alena ŠUBRTOVÁ. *Základy demografie: celostátní vysokoškolská příručka pro stud. přírodověd., ekonom., filoz.a lékařských fak.* Praha: Academia, 1986.
- PLINTOVÁ, Petra. *Režim Rudých Khmerů – příčiny vzestupu* [online]. Brno, 2013 [cit. 2017-05-05]. Dostupné z: <https://is.muni.cz/th/386041/fss_b/BP_Plintova_final.pdf>.
Bakalářská práce. Masarykova Univerzita. Vedoucí práce Vladimír Černý.
- POKORNÝ, Lukáš. Freud a náboženství [online]. Univerzita Karlova, 2012 [cit. 2017-03-10]. Dostupné z: <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/108513/24107201/?q=%7B%22_searchform_search%22%3A%22demografie+n%5Cu00e1bo%5Cu017eenstv%5Cu00ed%22%2C%22_searchform_butsearch%22%3A%22Vyhledat%22%2C%22PNzppSearchListbasic%22%3A%221%22%7D&lang=cs>.
Bakalářská práce. Univerzita Karlova, Fakulta humanitních studií (FHS). Vedoucí práce Josef Fulka.

- Population by religion, sex and urban/rural residence. UNdata: A world of information [online]. 2017 [cit. 2017-03-10]. Dostupné z: <<http://data.un.org/Data.aspx?d=POP&f=tableCode%3A28>>.
- POSPÍŠILOVÁ, Lucie a Ivana PŘIDALOVÁ. 5.1 Náboženství v Česku [online]. 2015, 1-5 [cit. 2017-03-10]. Dostupné z: <<http://docplayer.cz/1529518-5-1-nabozenstvi-v-cesku-lucie-pospisilova-ivana-pridalova.html>>.
- ROTTER, Hans. Sexualita a křesťanská morálka. 1. Praha: Vyšehrad, 2003. ISBN 80-7021-669-7.
- Sčítání v zahraničí. Český statistický úřad [online]. Praha, 2015 [cit. 2017-03-10]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/sldb/scitani_v_zahranici>.
- ŠOTKOVSKÝ, Ivan. Demografie: teorie a praxe v regionálních souvislostech. Ostrava: VŠB-TU Ostrava, 2013. ISBN 978-80-248-3158-9.
- ŠTAMPACH, Odilo Ivan. Přehled religionistiky. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-384-0.
- ŠTAMPACH, Odilo Ivan. Malý přehled náboženství. Praha: SPN, 1992. Pomocné knihy pro žáky (Státní pedagogické nakladatelství). ISBN 80-04-26123-X.
- The World Factbook. Central intelligence agency [online]. Washington, DC: Central Intelligence Agency, 2013 [cit. 2017-03-10]. Dostupné z: <<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/fields/2122.html>>.
- TVRDÍKOVÁ, Michaela. Role náboženství v reprodukčním chování. Univerzita Karlova, 2012. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Přírodovědecká fakulta (PřF). Vedoucí práce Jitka Rychtaříková.
- VÁVRA, Martin. Jak zjišťovat návštěvnost bohoslužeb? Problémy s měřením náboženského fenoménu. Naše společnost [online]. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2009, 7(1), 32-39 [cit. 2017-05-04]. DOI: VÁVRA, Martin. Jak zjišťovat návštěvnost bohoslužeb? Problémy s měřením náboženského fenoménu. Naše společnost. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2009, 7(1), 32-39. ISSN 2336-1646. Dostupné z: <http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c3/a3988/fl1/Vávra,%20Martin.%20Jak%20zjišťovat%20návštěvnost%20bohoslužeb_Problémy%20s%20měřením%20náboženského%20fenoménu.pdf>.
- WESTOFF, Charles F. a Elise F. JONES. The End of "Catholic" Fertility. Demography [online]. 1979, 16(2), 209-217 [cit. 2017-03-10]. ISSN 1533-7790. Dostupné z: <<http://www.jstor.org/tc/accept?origin=/stable/pdf/2061139.pdf>>.
- WOLF, Josef. Člověk ve světě náboženství. Praha: Unitaria, 1992. Světla. ISBN 8090127703.
- World Population Prospects, the 2015 revision. United Nations [online]. Department of Economic and Social Affairs, 2016 [cit. 2017-03-10]. Dostupné z: <<https://esa.un.org/unpd/wpp/DataQuery/>>
- YAMANE, David. Handbook of religion and society. ISBN 9783319313931.
- Yearbook of International Religious Demography 2015. GRIM, Brian J., Todd M. JOHNSON, Vegard SKIRBEKK a Gina A. ZURLO. Yearbook of International Religious Demography 2015: GRIM, Brian J., Todd M. JOHNSON, Vegard SKIRBEKK a Gina A. ZURLO. Yearbook of International Religious Demography 2015 [online]. Leiden, 2015, 1-12; 28-33; 58-61 [cit. 2017-03-20]. [online]. Leiden, 2015 [cit. 2017-05-04]. ISBN 978-90-04-29739-5. Dostupné z: <<https://books.google.cz/books?id=DToLCgAAQBAJ&pg=PA155&lpg=PA155&dq=grim+johnson+2015+christianity&source=bl&ots=gGu272Mzwt&sig=hLILicZFifDGlrQnjzjhY20ZK6o&hl=cs&sa=X&ved=0ahUKEwjSxP92JrTAhWLjCwKHYYgDwUQ6AEIHjAA#v=onepage&q=grim%20johnson%202015%20christianity&f=false>>.

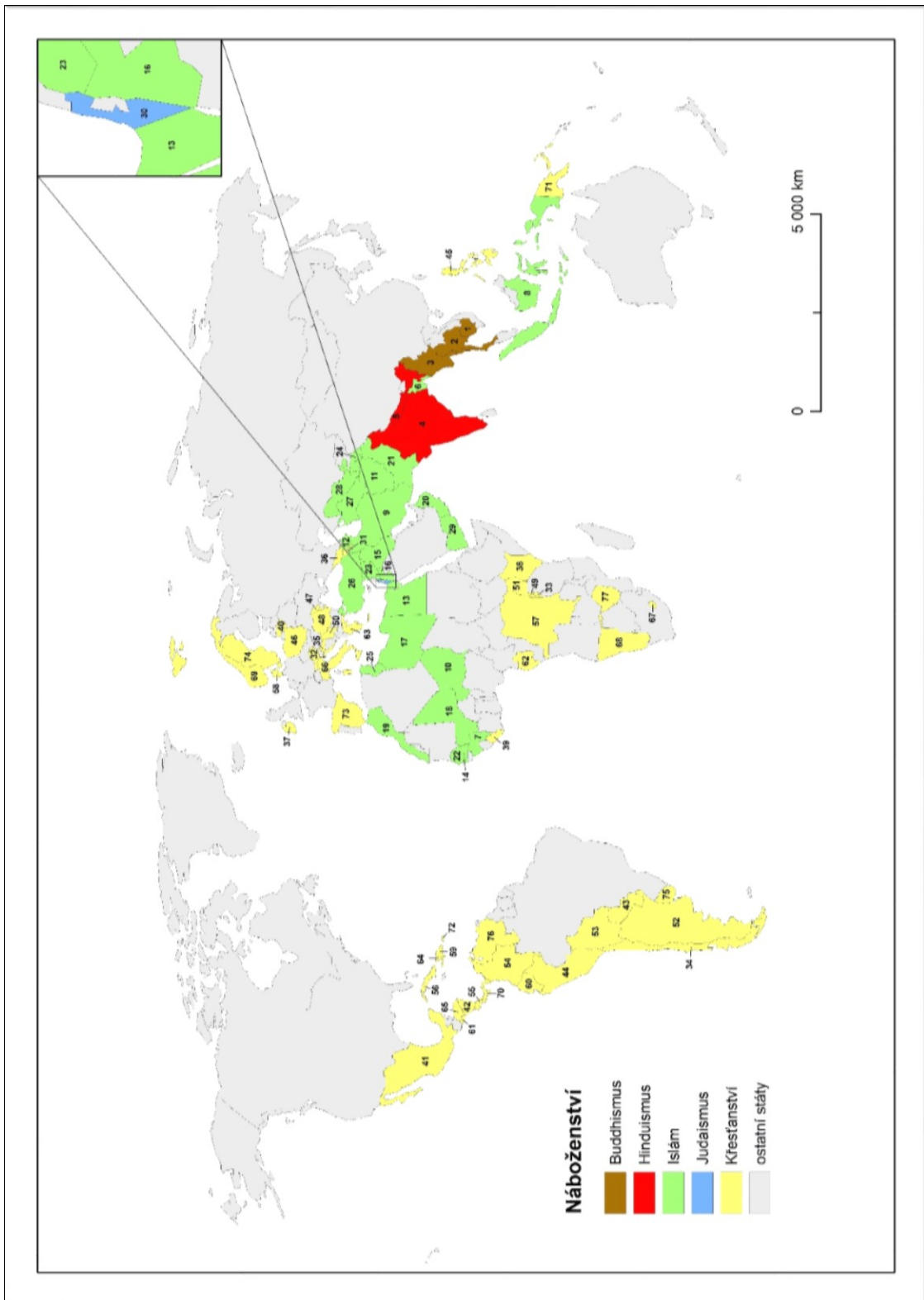
ZHANG, Li. Religious affiliation, religiosity, and male and female fertility. *Demographic research* [online]. 2008, 18(8), 233-262 [cit. 2017-03-10]. DOI: 10.4054. ISSN 1435-9871. Dostupné z: <<https://www.demographic-research.org/volumes/vol18/8/18-8.pdf>>.

PŘÍLOHOVÁ ČÁST

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha 1 – Vybrané státy světa dle dominantního náboženství (seznam názvů států podle čísla na dalším listu)	62
Příloha 2 – Podíl věřících k celkovému počtu obyvatel ve vybraných státech světa	64
Příloha 3 – Úroveň úhrnné plodnosti ve vybraných státech, rok 1950	65
Příloha 4 – Úroveň úhrnné plodnosti ve vybraných státech, rok 2000	66
Příloha 5 – Úroveň úhrnné plodnosti ve vybraných státech, rok 2050	67
Příloha 6 – Úroveň naděje dožití žen ve vybraných státech, rok 1950	68
Příloha 7 – Úroveň naděje dožití žen ve vybraných státech, rok 2000	69
Příloha 8 – Úroveň naděje dožití žen ve vybraných státech, rok 2050	70
Příloha 9 – Úroveň naděje dožití mužů ve vybraných státech, rok 1950	71
Příloha 10 – Úroveň naděje dožití mužů ve vybraných státech, rok 2000	72
Příloha 11 – Úroveň naděje dožití mužů ve vybraných státech, rok 2050	73
Příloha 12 – Úroveň kojenecké úmrtnosti ve vybraných státech, rok 1950	74
Příloha 13 – Úroveň kojenecké úmrtnosti ve vybraných státech, rok 2000	75
Příloha 14 – Úroveň kojenecké úmrtnosti ve vybraných státech, rok 2050	76
Příloha 15 – Úroveň indexu ekonomického zatížení ve vybraných státech, rok 1950	77
Příloha 16 – Úroveň indexu ekonomického zatížení ve vybraných státech, rok 2000	78
Příloha 17 – Úroveň indexu ekonomického zatížení ve vybraných státech, rok 2050	79
Příloha 18 – Úroveň indexu maskulinity ve vybraných státech, rok 1950	80
Příloha 19 – Úroveň indexu maskulinity ve vybraných státech, rok 2000	81
Příloha 20 – Úroveň indexu maskulinity ve vybraných státech, rok 2050	82
Příloha 21 – Dotazníky postoje náboženských představitelů vybraných náboženství s možným vlivem na úroveň úhrnné plodnosti	83

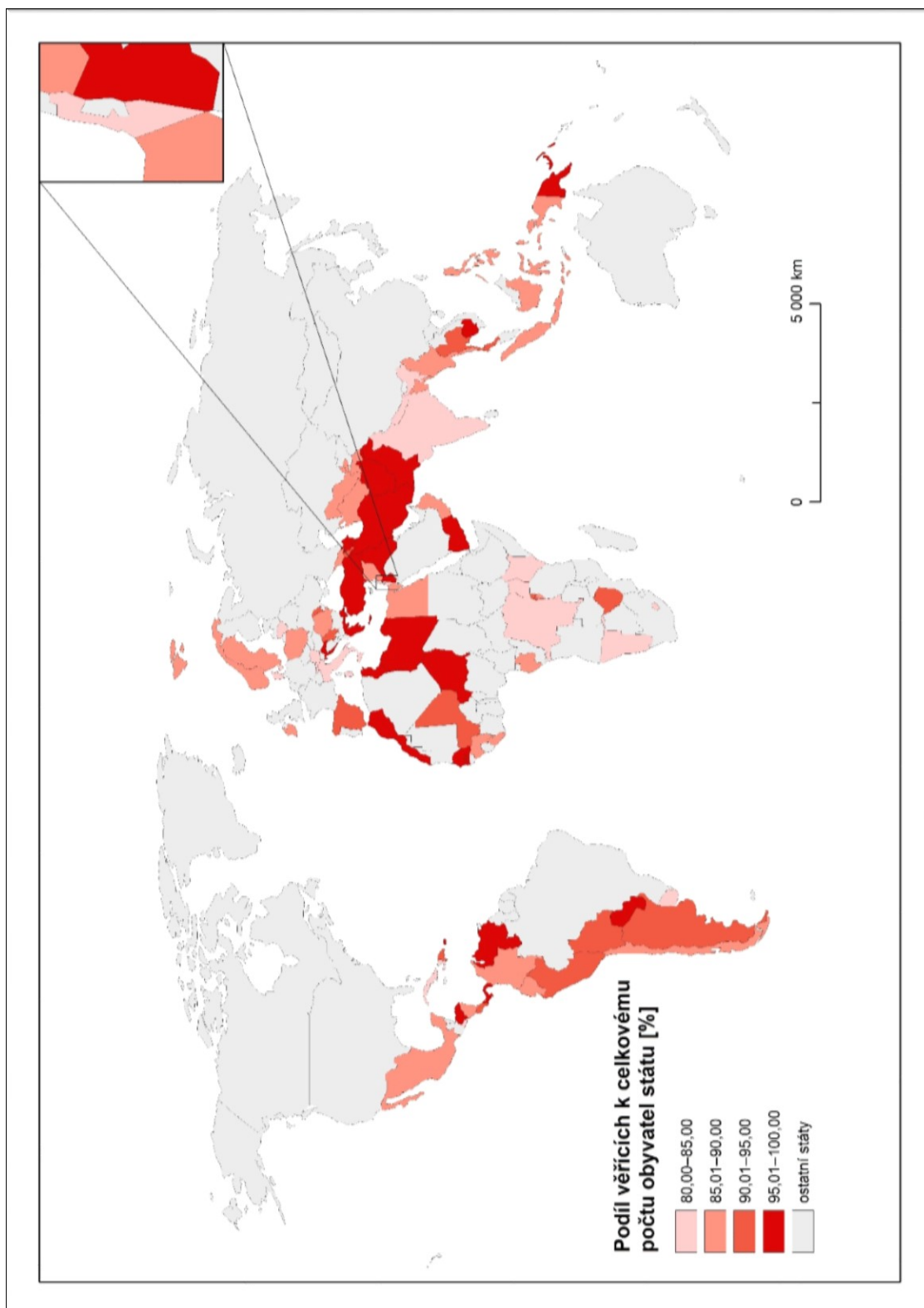
Příloha 1 – Vybrané státy světa dle dominantního náboženství (seznam názvů států podle čísla na dalším listu)



1	Kambodža	27	Turkmenistán	53	Bolívie
2	Thajsko	28	Uzbekistán	54	Kolumbie
3	Barma	29	Jemen	55	Kosta Rica
4	Indie	30	Izrael	56	Kuba
5	Nepál	31	Arménie	57	Demokratická republika Kongo
6	Bangladéš	32	Rakousko	58	Dánsko
7	Guinea	33	Burundi	59	Dominičánská republika
8	Indonésie	34	Chile	60	Ekvádor
9	Írán	35	Chorvatsko	61	Salvador
10	Nigér	36	Gruzie	62	Gabon
11	Afghánistán	37	Irsko	63	Řecko
12	Azerbajdžán	38	Kena	64	Haiti
13	Egypt	39	Libérie	65	Honduras
14	Gambie	40	Litva	66	Itálie
15	Írák	41	Mexiko	67	Lesotho
16	Jordánsko	42	Nicaragua	68	Namíbie
17	Lýbie	43	Paraguay	69	Norsko
18	Mali	44	Peru	70	Panama
19	Maroko	45	Filipíny	71	Papua Nová Guinea
20	Omán	46	Polsko	72	Porto Rico
21	Pákistán	47	Moldávie	73	Španělsko
22	Senegal	48	Rumunsko	74	Švédsko
23	Sýrie	49	Rwanda	75	Uruguay
24	Tádžikistán	50	Srbsko	76	Venezuela
25	Tunisko	51	Uganda	77	Zimbabwe
26	Turecko	52	Argentina		

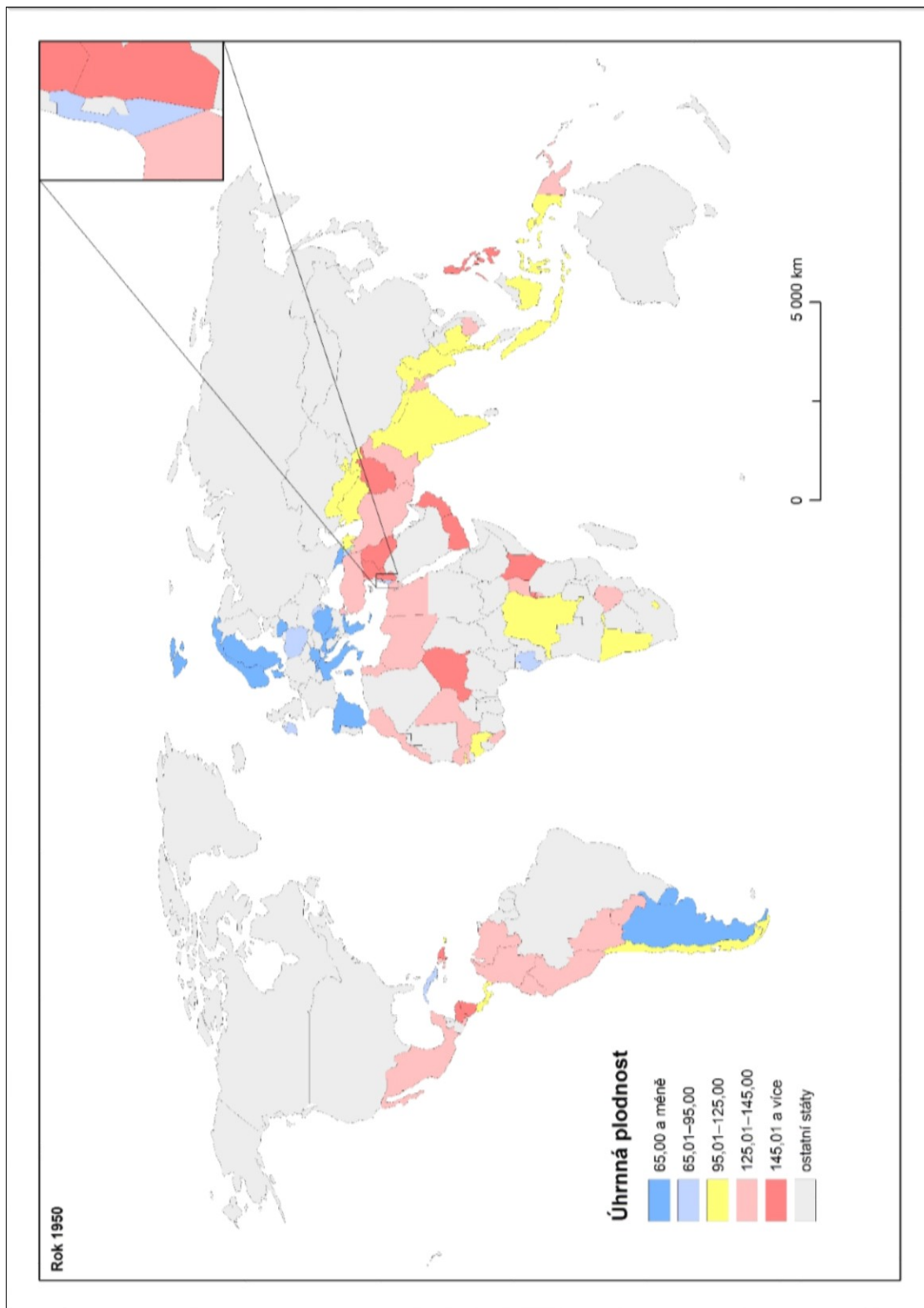
Zdroj dat: databáze OSN (UNdata) a CIA (The World factbook); vlastní tvorba

Příloha 2 – Podíl věřících k celkovému počtu obyvatel ve vybraných státech světa



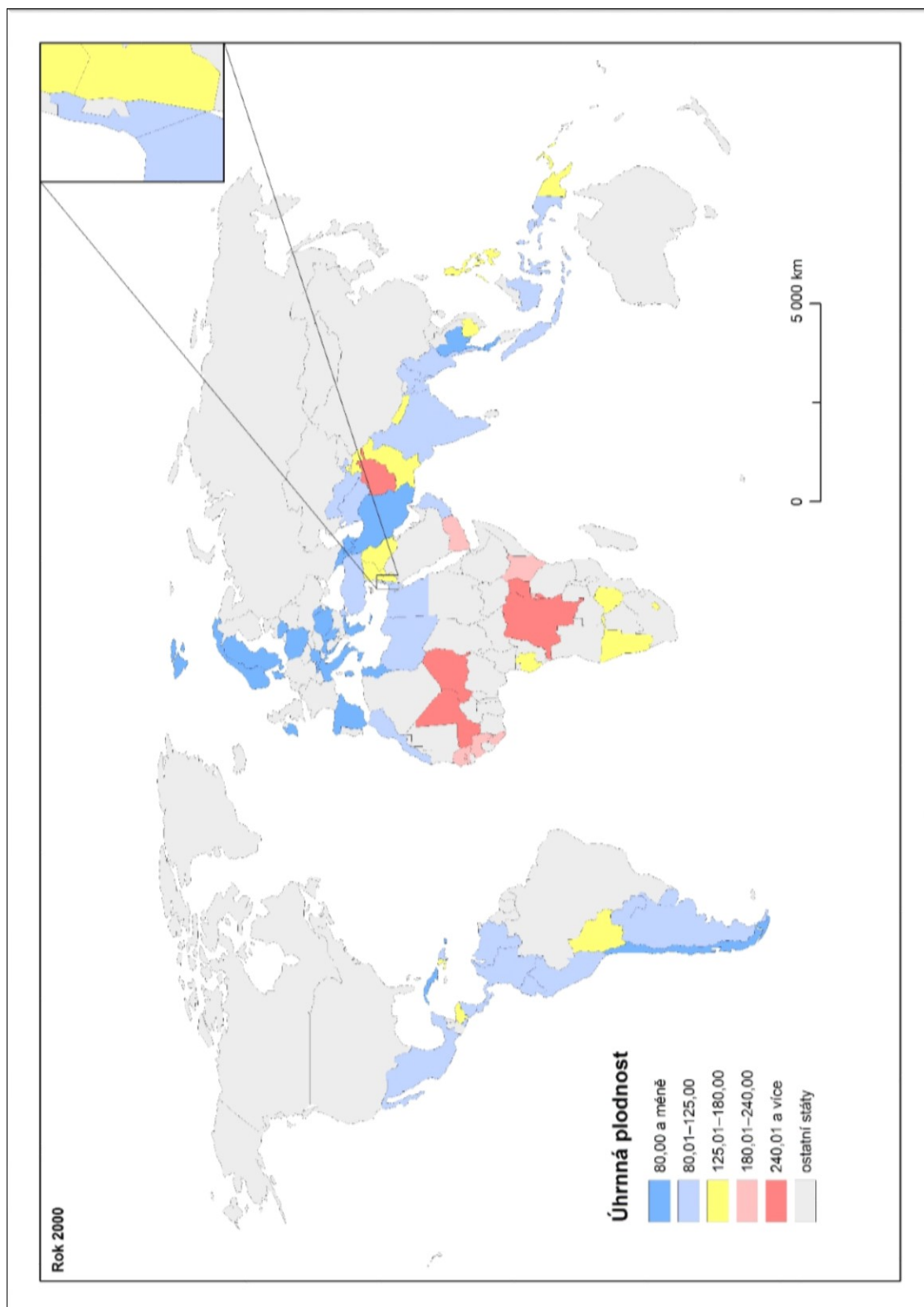
Zdroj dat: databáze OSN (UNdata) a CIA (The World factbook); vlastní tvorba

Příloha 3 – Úroveň úhrnné plodnosti ve vybraných státech, rok 1950



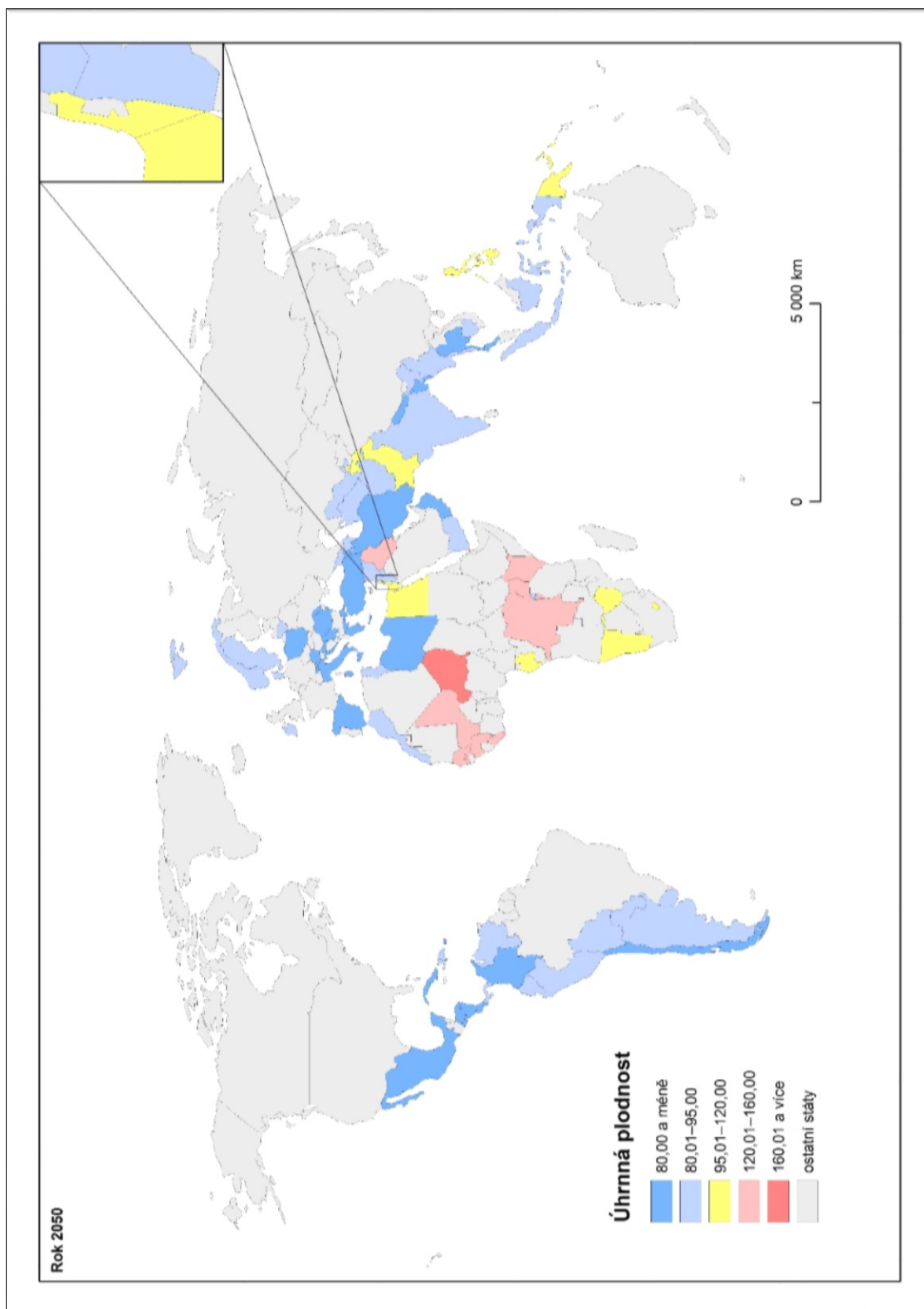
Zdroj dat: databáze World Population Prospects; vlastní tvorba

Příloha 4 – Úroveň úhrnné plodnosti ve vybraných státech, rok 2000



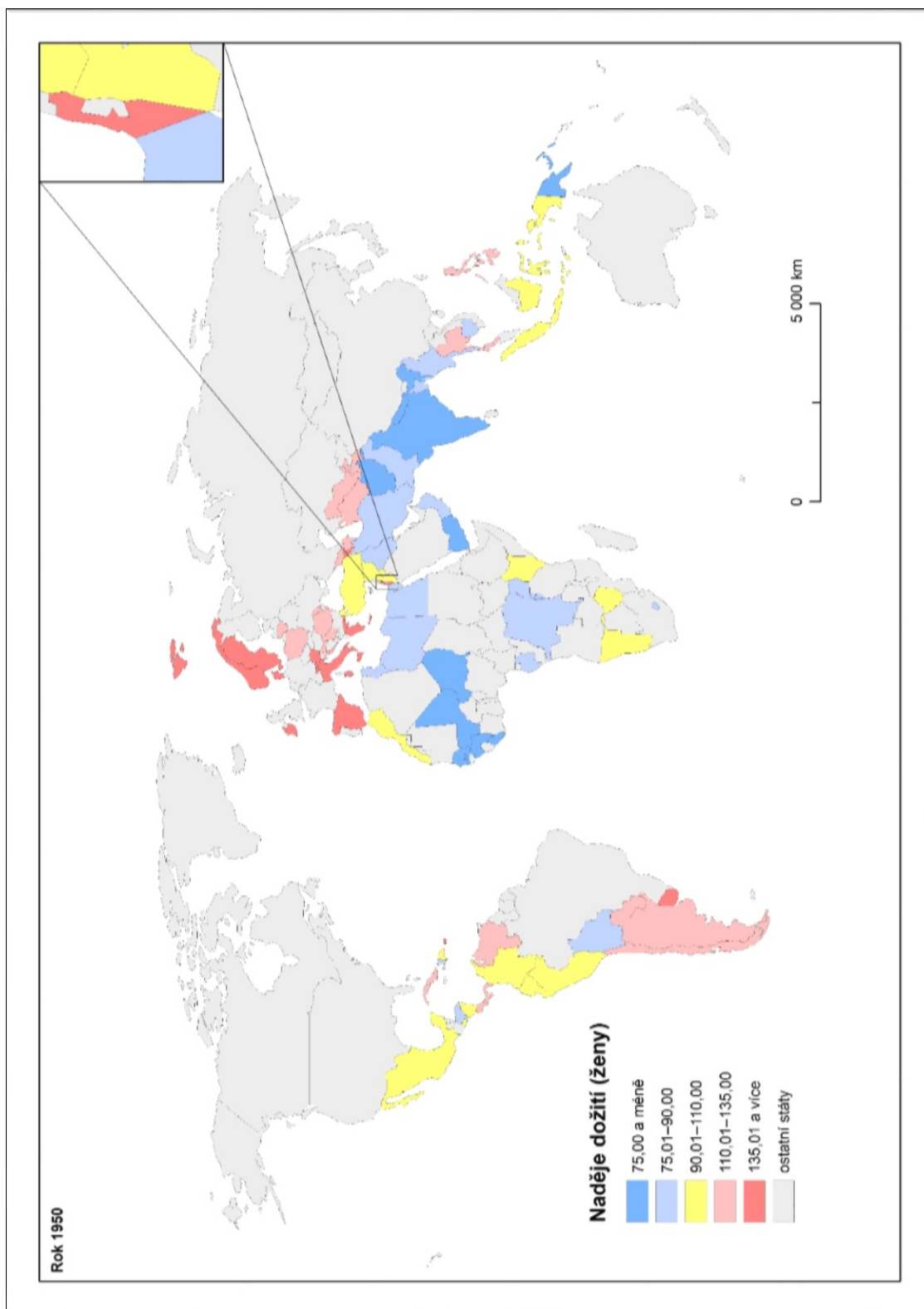
Zdroj dat: databáze World Population Prospects; vlastní tvorba

Příloha 5 – Úroveň úhrnné plodnosti ve vybraných státech, rok 2050



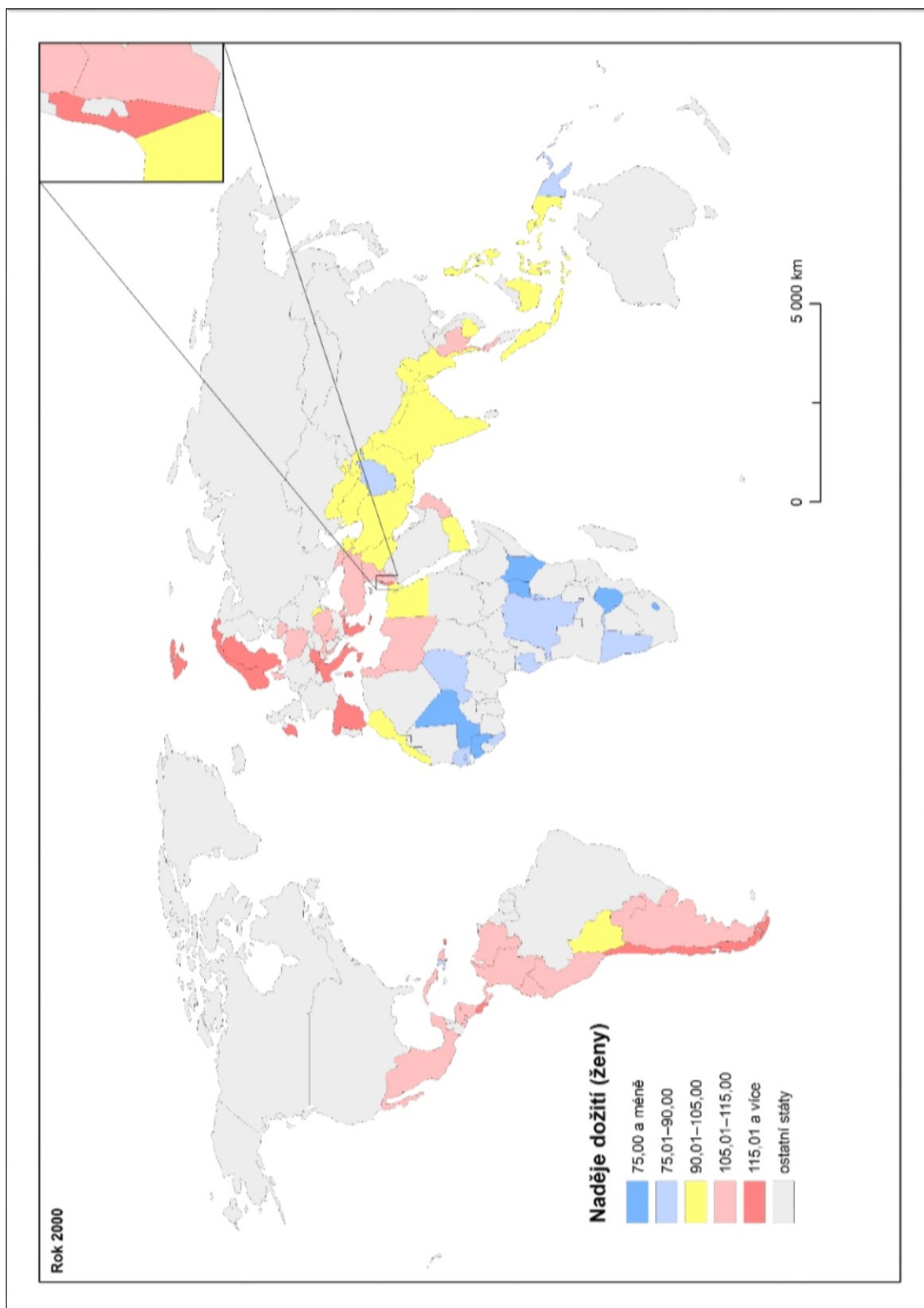
Zdroj dat: databáze World Population Prospects; vlastní tvorba

Příloha 6 – Úroveň naděje dožití žen ve vybraných státech, rok 1950



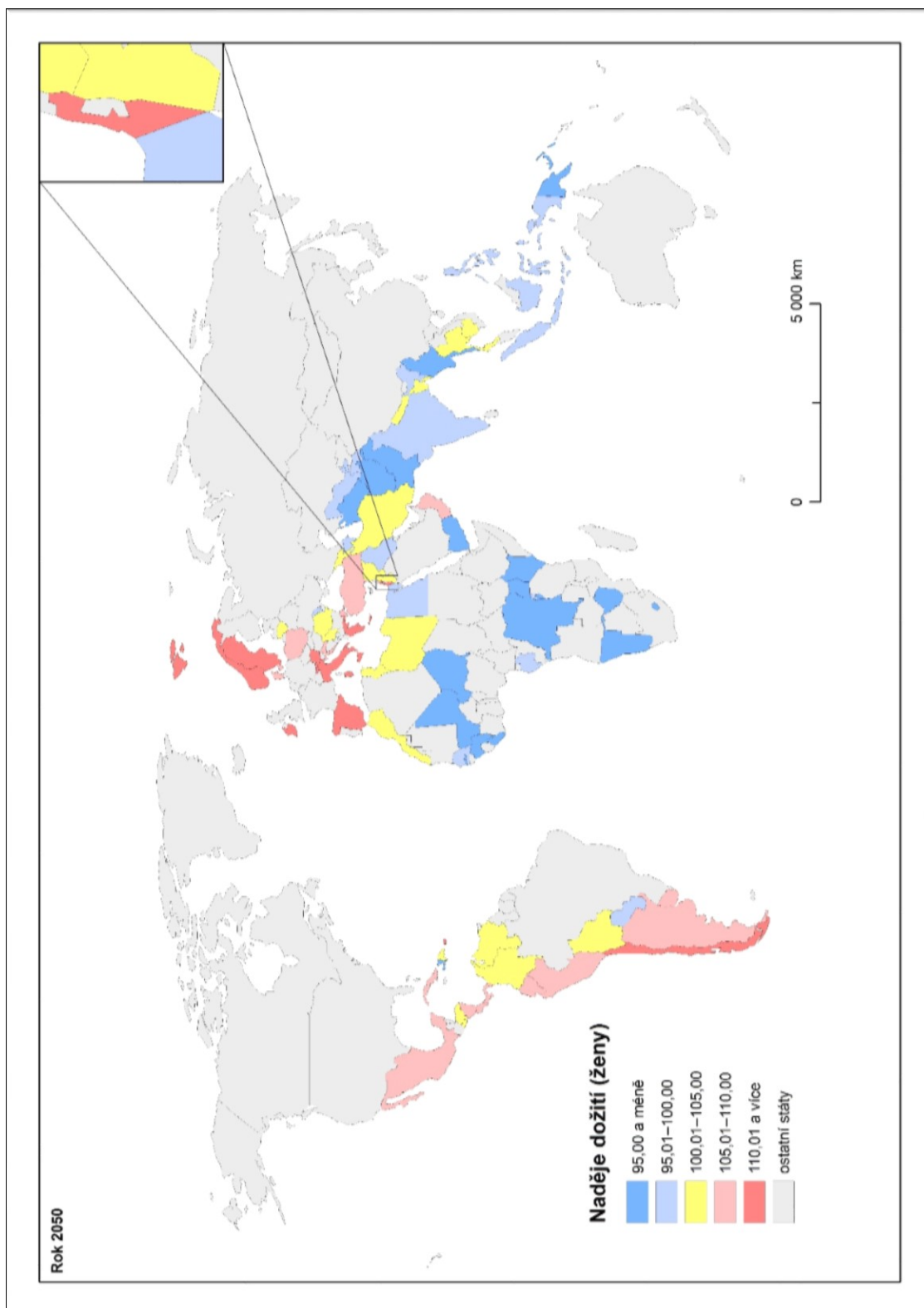
Zdroj dat: databáze World Population Prospects; vlastní tvorba

Příloha 7 – Úroveň naděje dožití žen ve vybraných státech, rok 2000



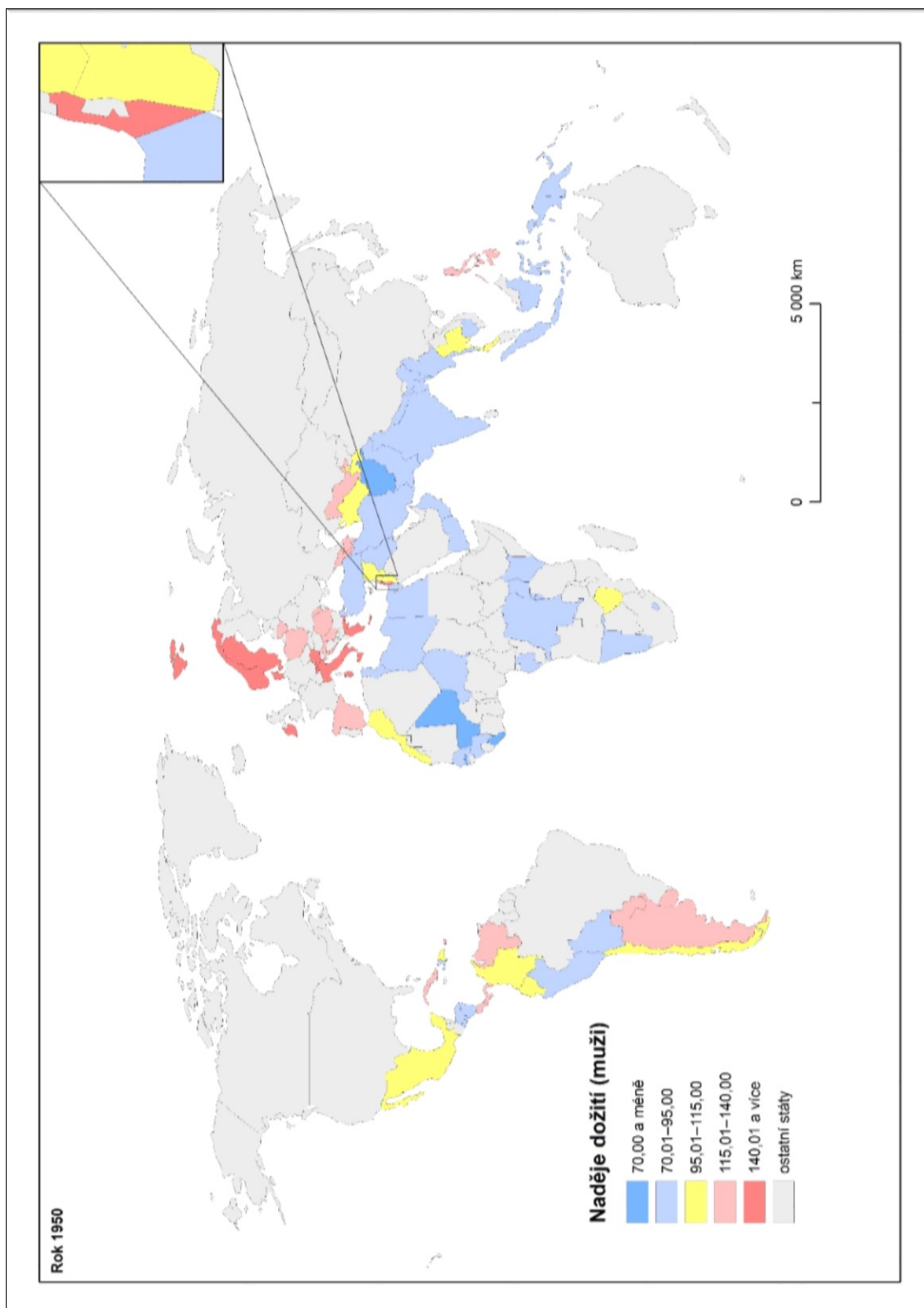
Zdroj dat: databáze World Population Prospects; vlastní tvorba

Příloha 8 – Úroveň naděje dožití žen ve vybraných státech, rok 2050



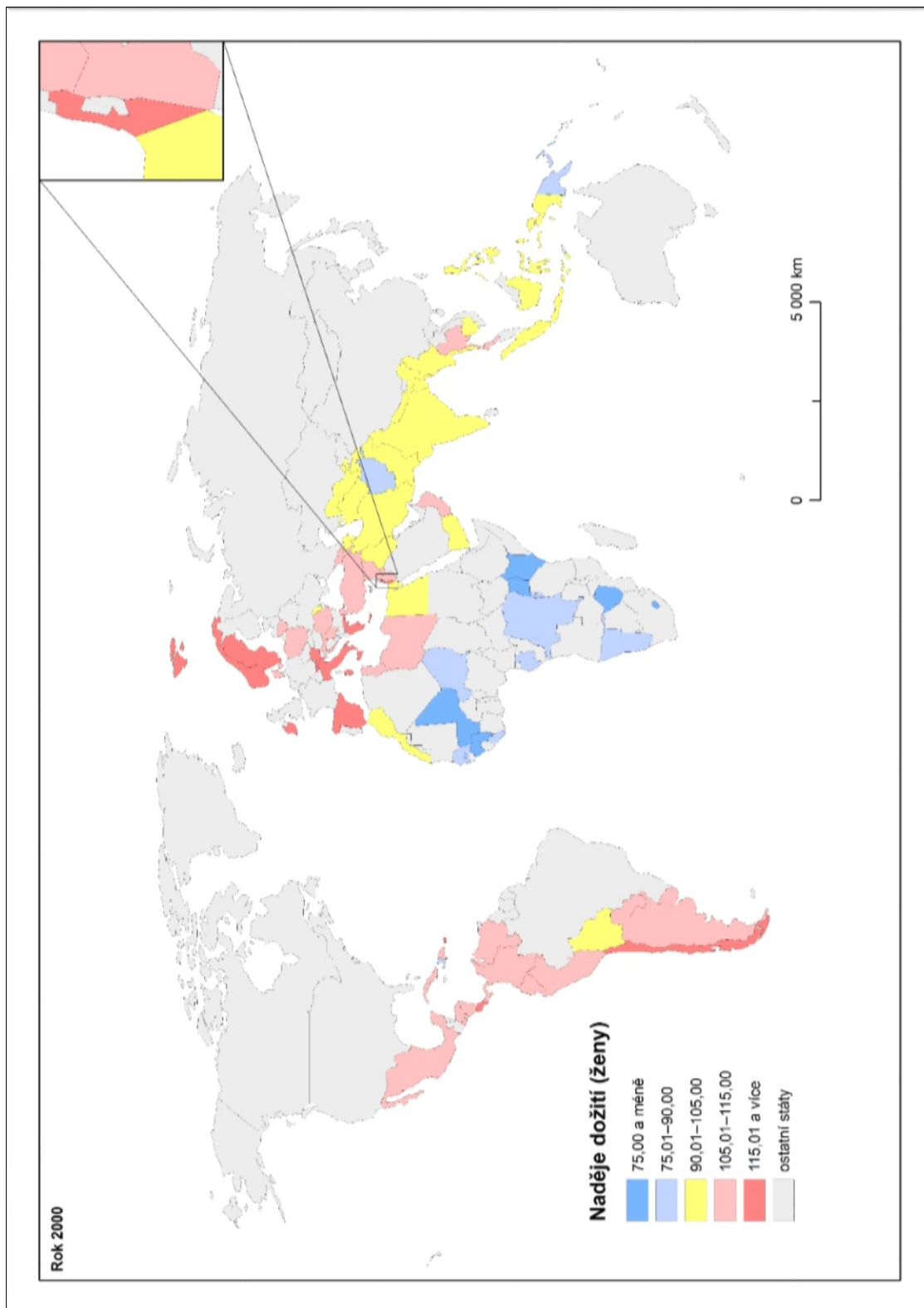
Zdroj dat: databáze World Population Prospects; vlastní tvorba

Příloha 9 – Úroveň naděje dožití mužů ve vybraných státech, rok 1950



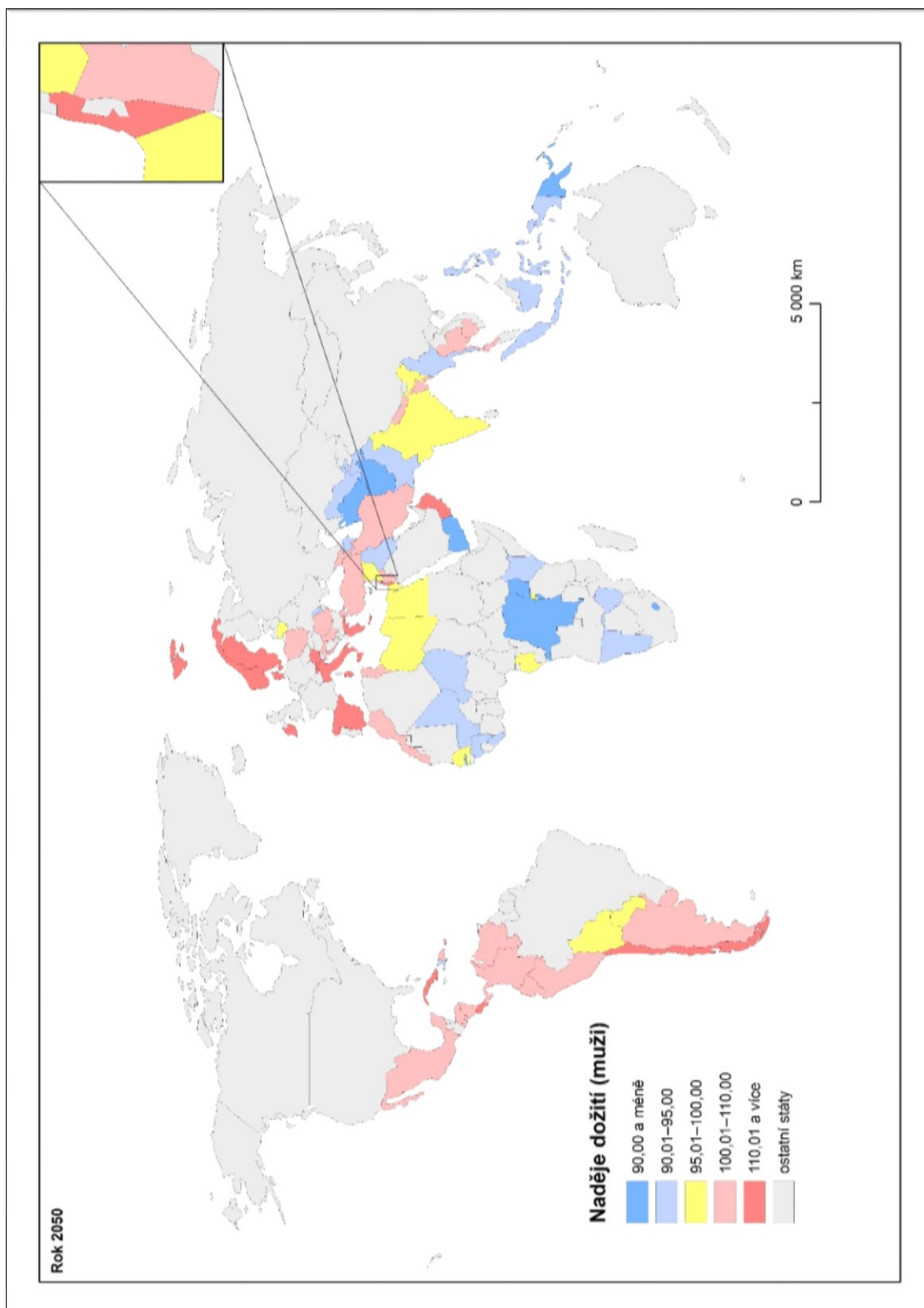
Zdroj dat: databáze World Population Prospects; vlastní tvorba

Příloha 10 – Úroveň naděje dožití mužů ve vybraných státech, rok 2000



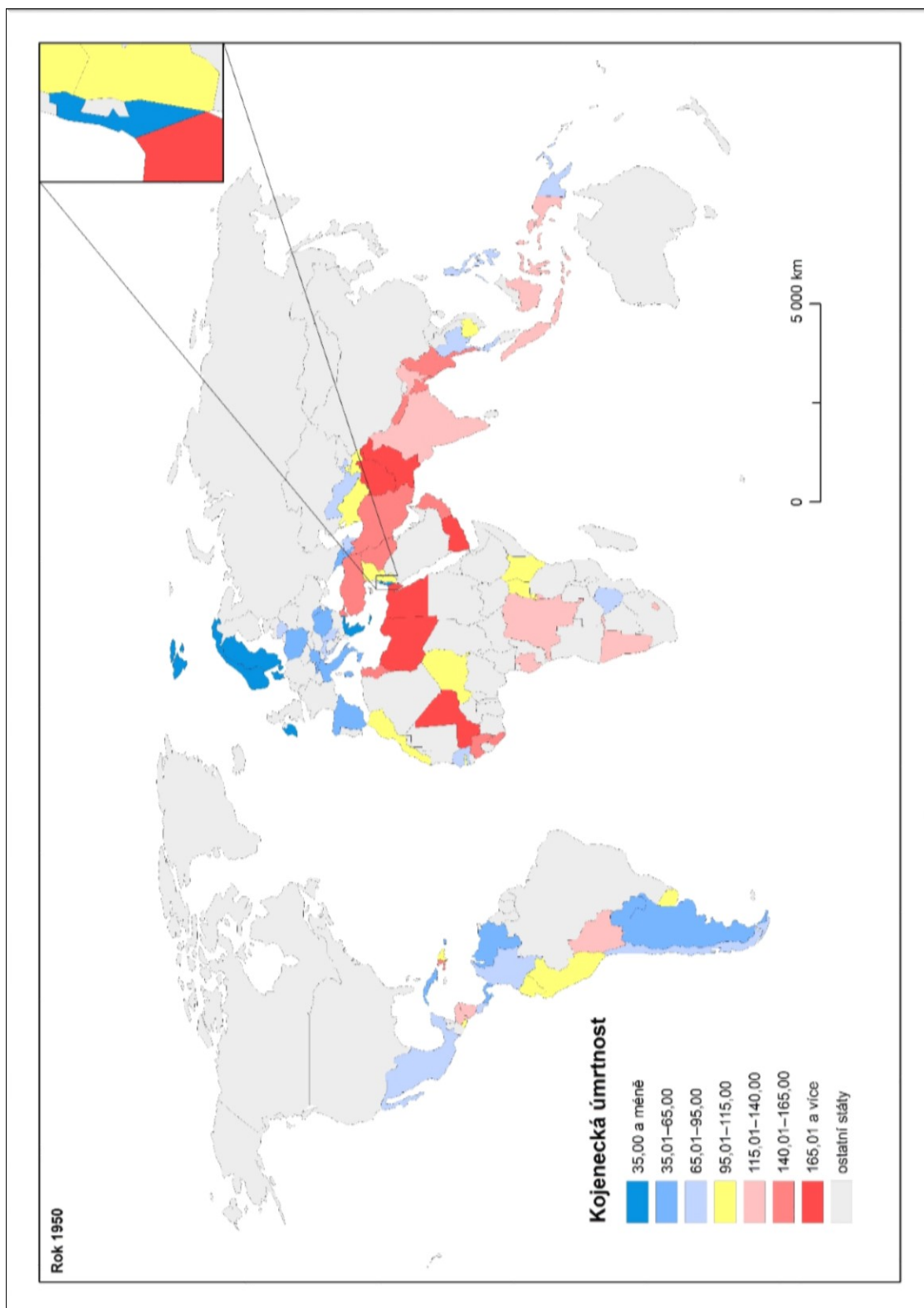
Zdroj dat: databáze World Population Prospects; vlastní tvorba

Příloha 11 – Úroveň naděje dožití mužů ve vybraných státech, rok 2050



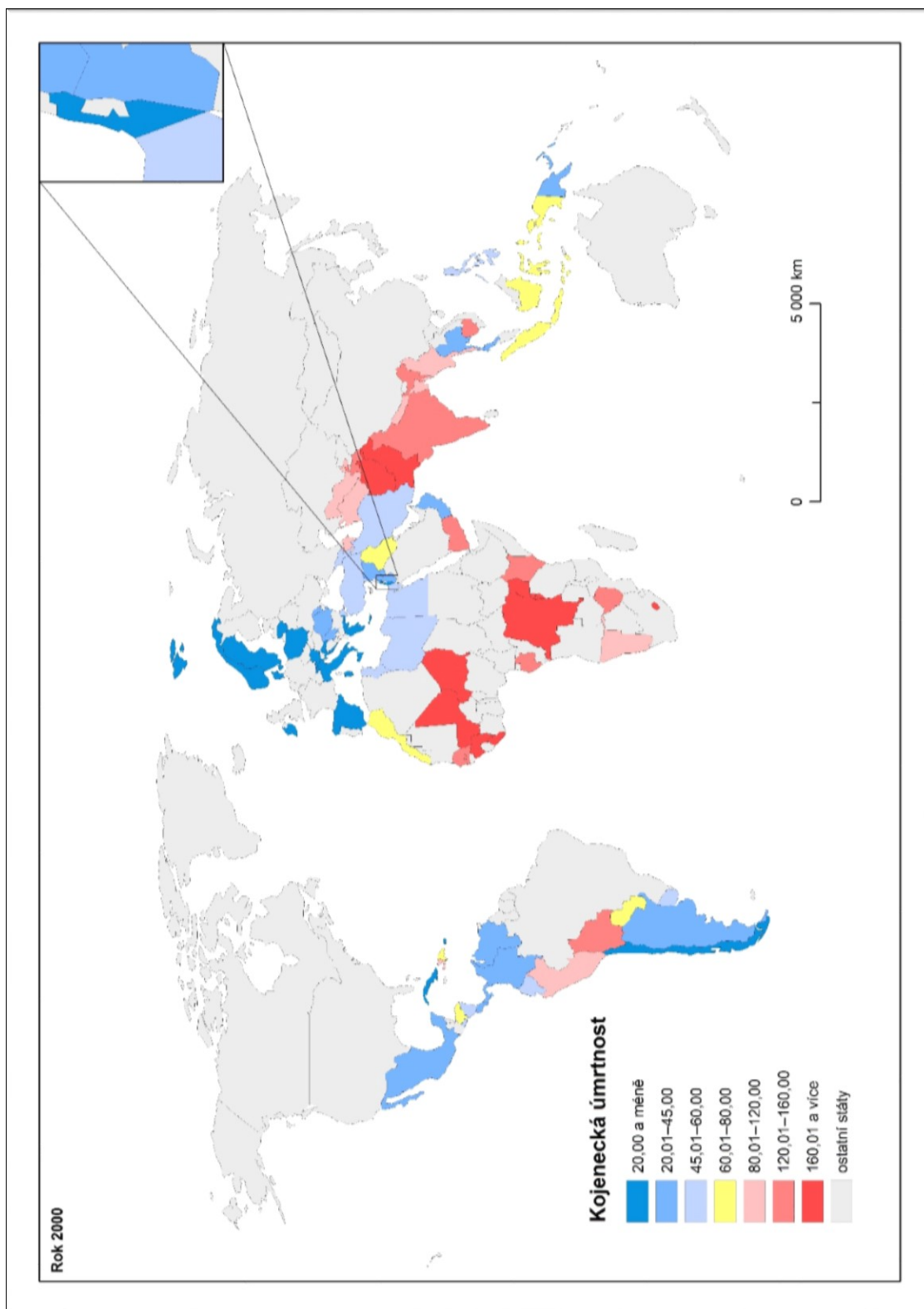
Zdroj dat: databáze World Population Prospects; vlastní tvorba

Příloha 12 – Úroveň kojenecké úmrtnosti ve vybraných státech, rok 1950



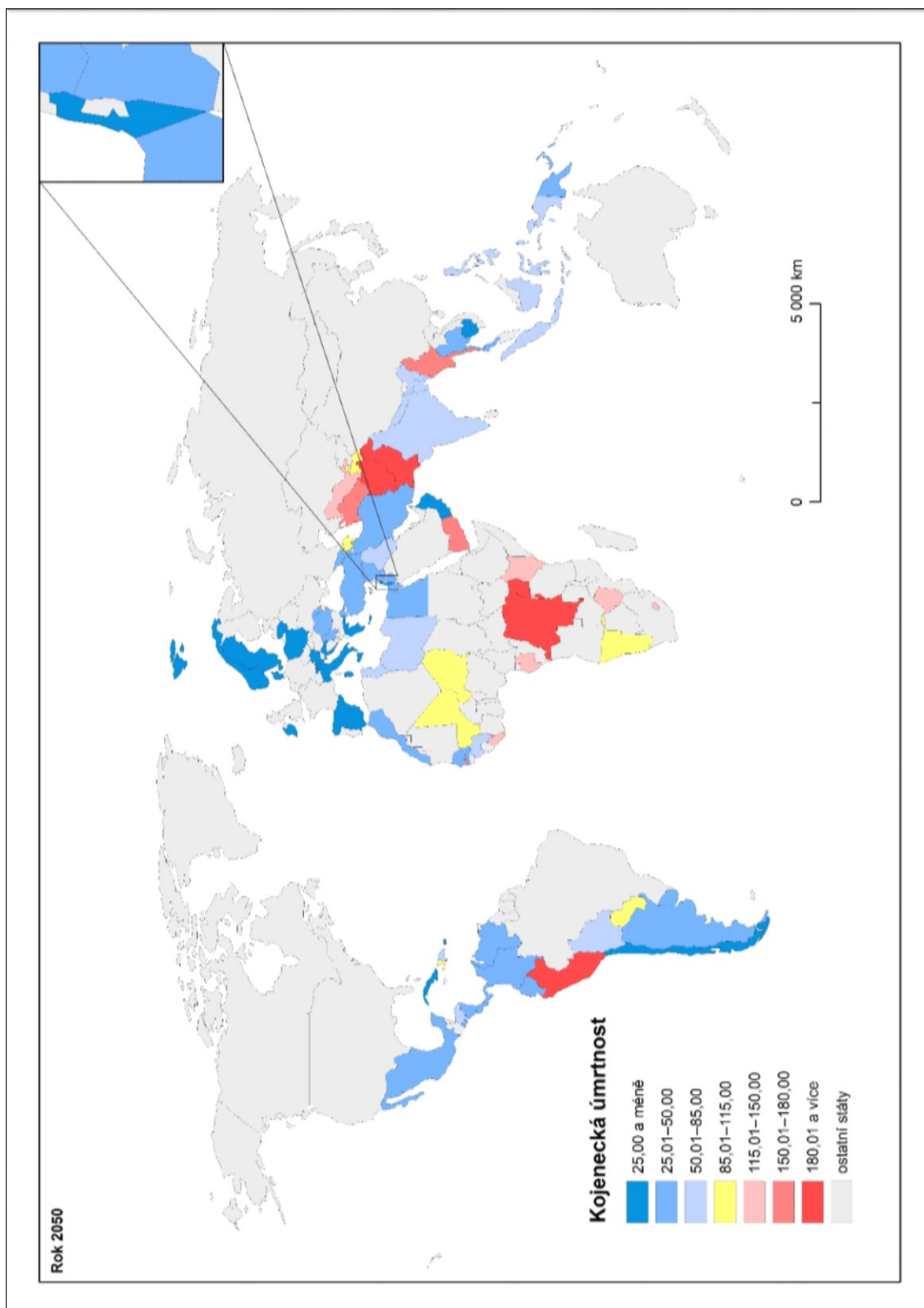
Zdroj dat: databáze World Population Prospects; vlastní tvorba

Příloha 13 – Úroveň kojenecké úmrtnosti ve vybraných státech, rok 2000



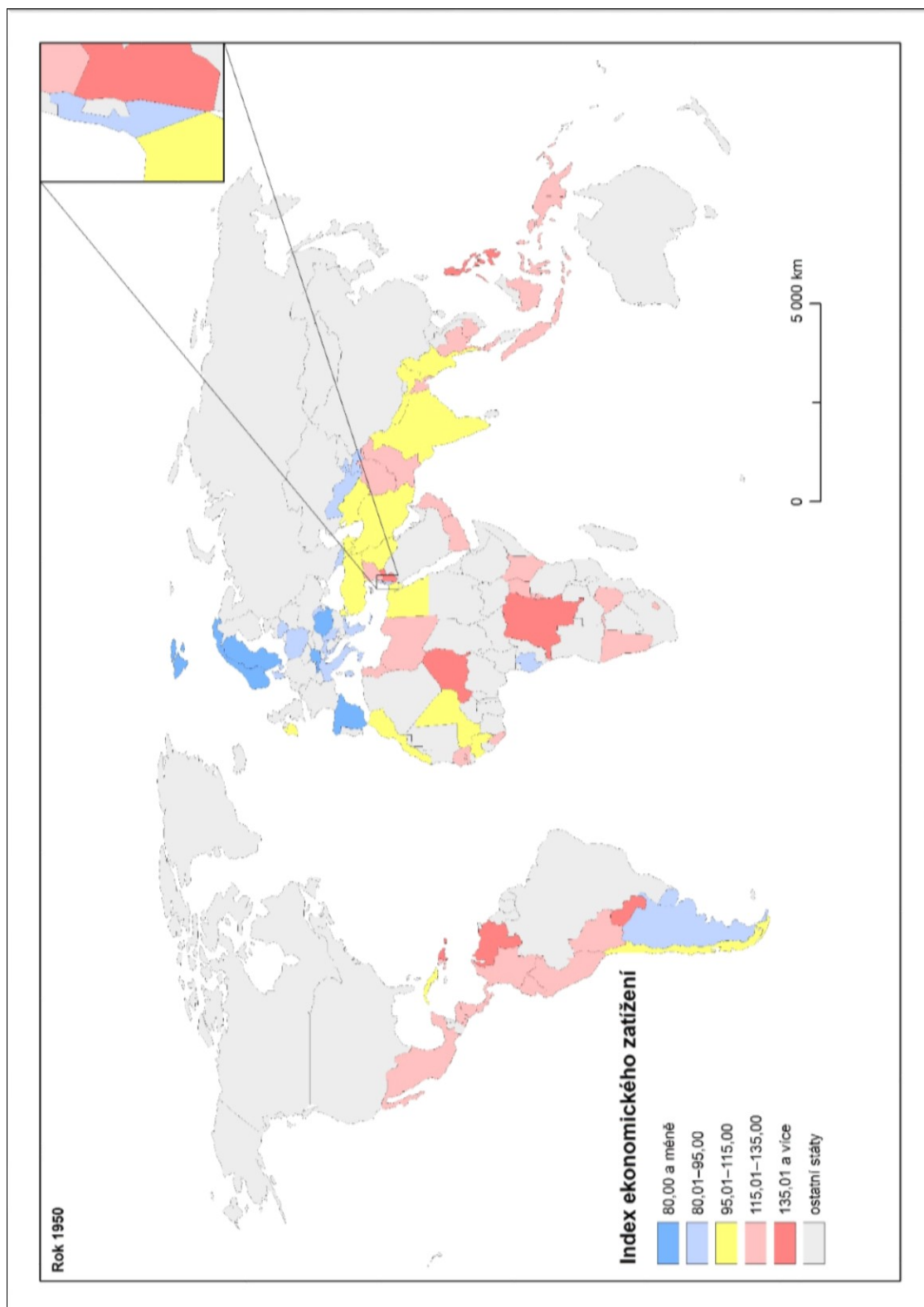
Zdroj dat: databáze World Population Prospects; vlastní tvorba

Příloha 14 – Úroveň kojenecké úmrtnosti ve vybraných státech, rok 2050



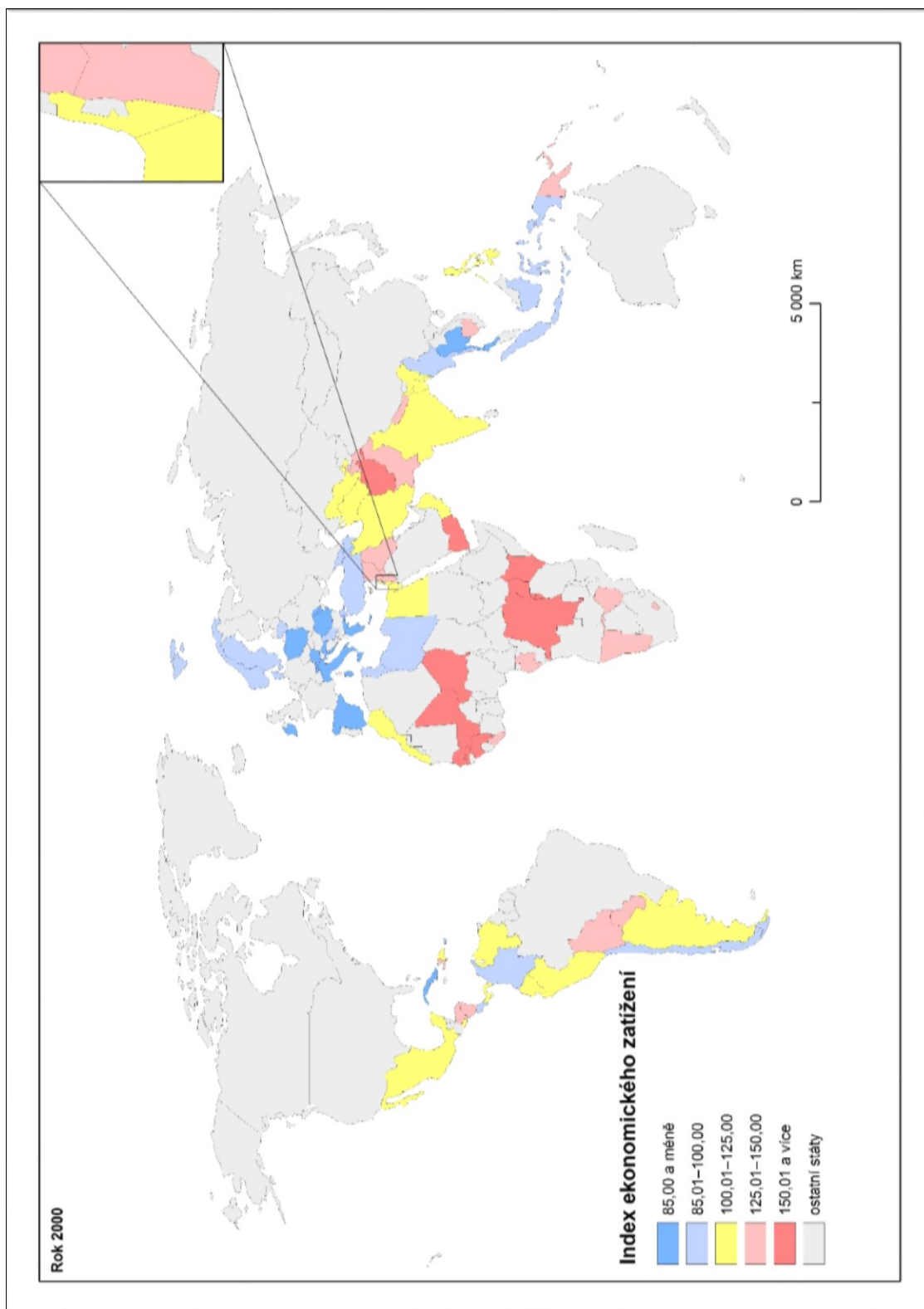
Zdroj dat: databáze World Population Prospects; vlastní tvorba

Příloha 15 – Úroveň indexu ekonomického zatížení ve vybraných státech, rok 1950



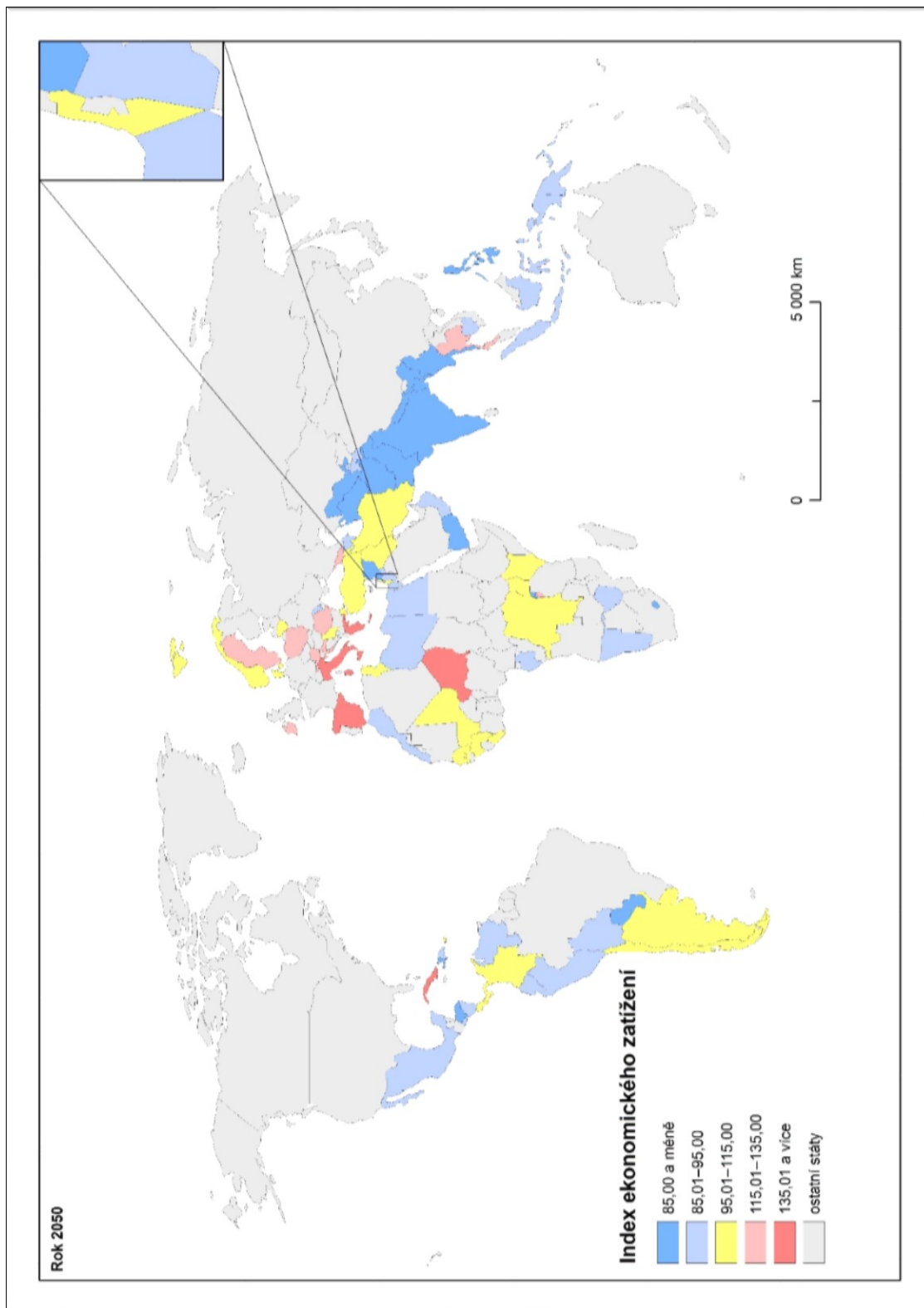
Zdroj dat: databáze World Population Prospects; vlastní tvorba

Příloha 16 – Úroveň indexu ekonomického zatížení ve vybraných státech, rok 2000



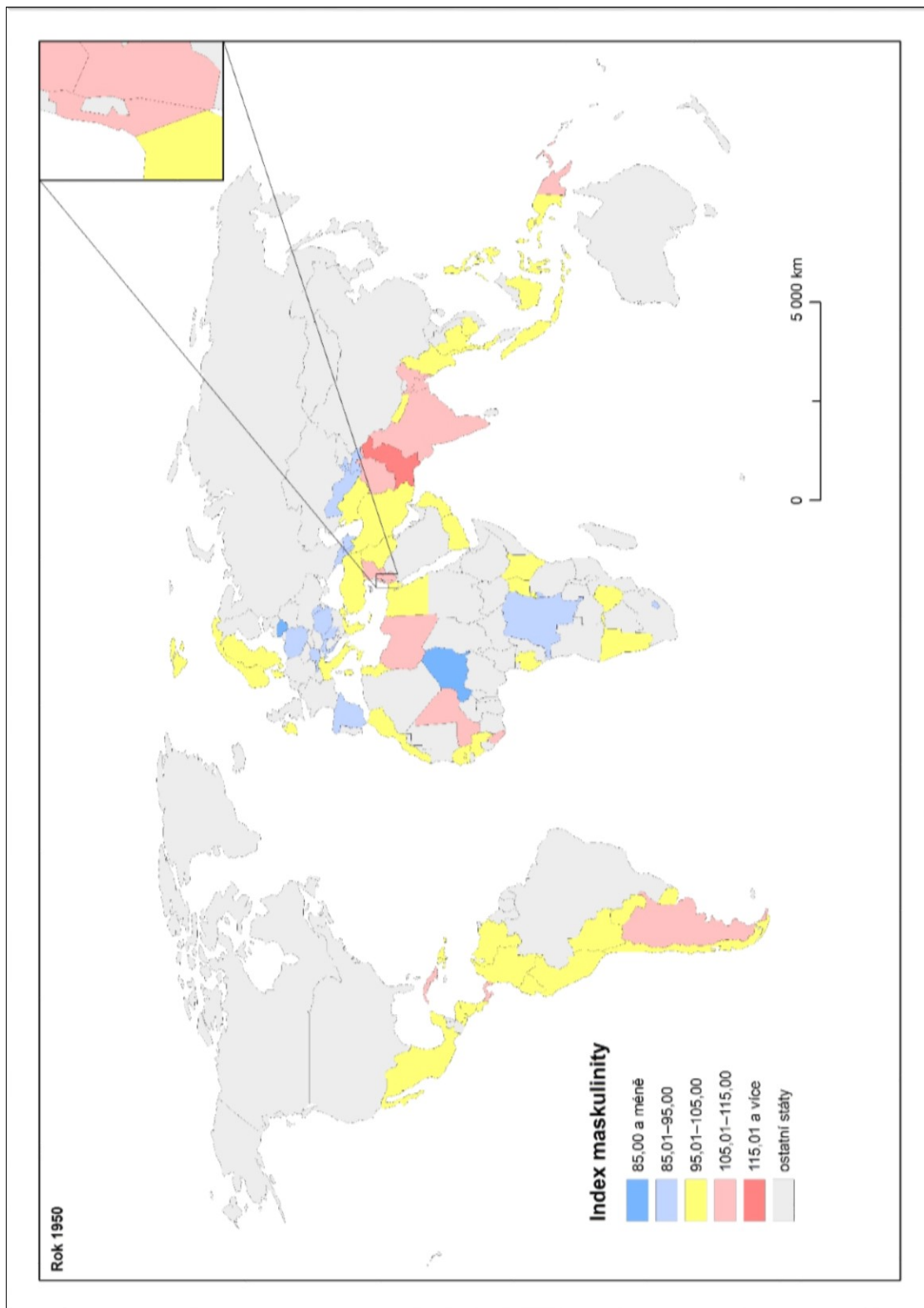
Zdroj dat: databáze World Population Prospects; vlastní tvorba

Příloha 17 – Úroveň indexu ekonomického zatížení ve vybraných státech, rok 2050



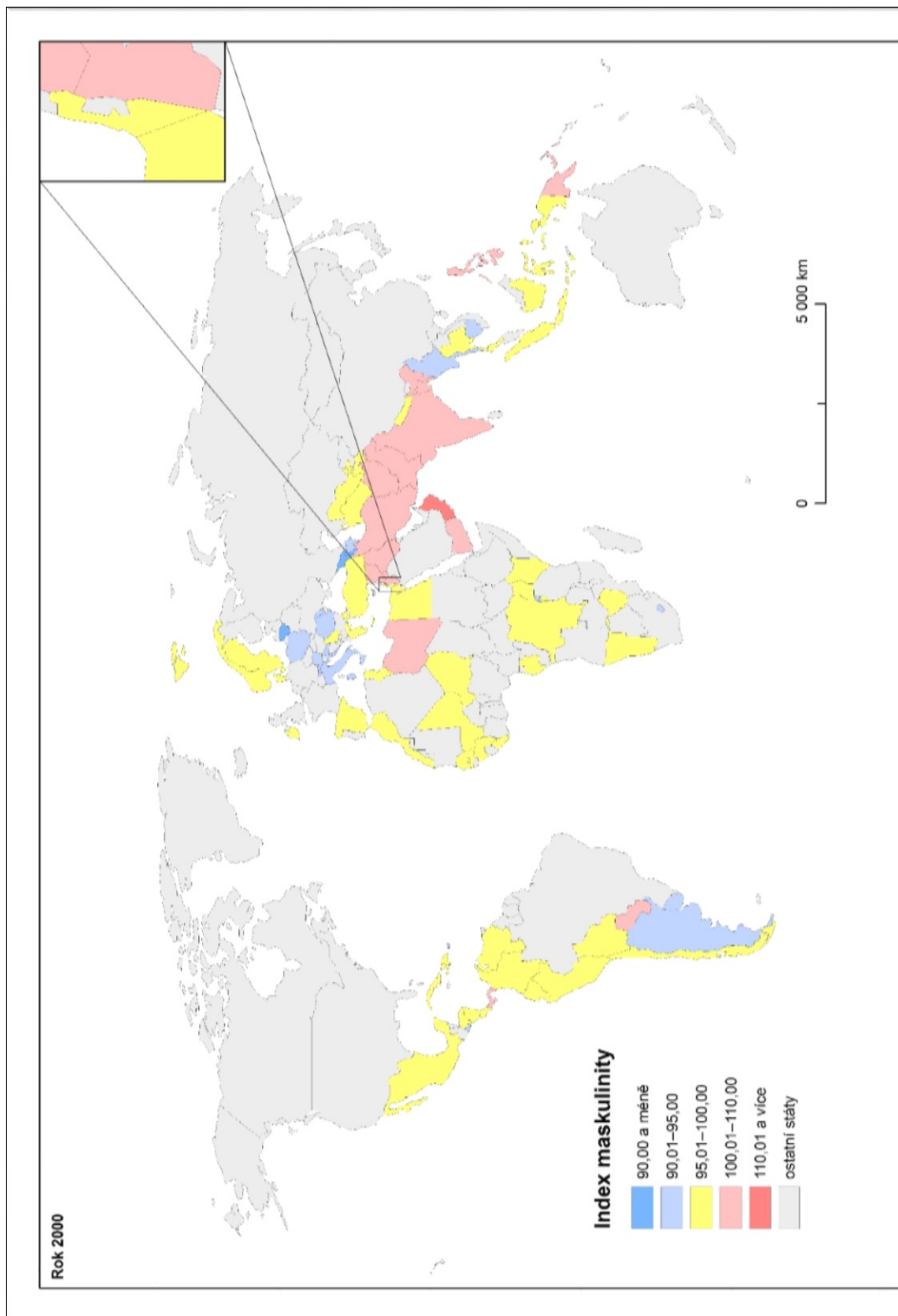
Zdroj dat: databáze World Population Prospects; vlastní tvorba

Příloha 18 – Úroveň indexu maskulinity ve vybraných státech, rok 1950



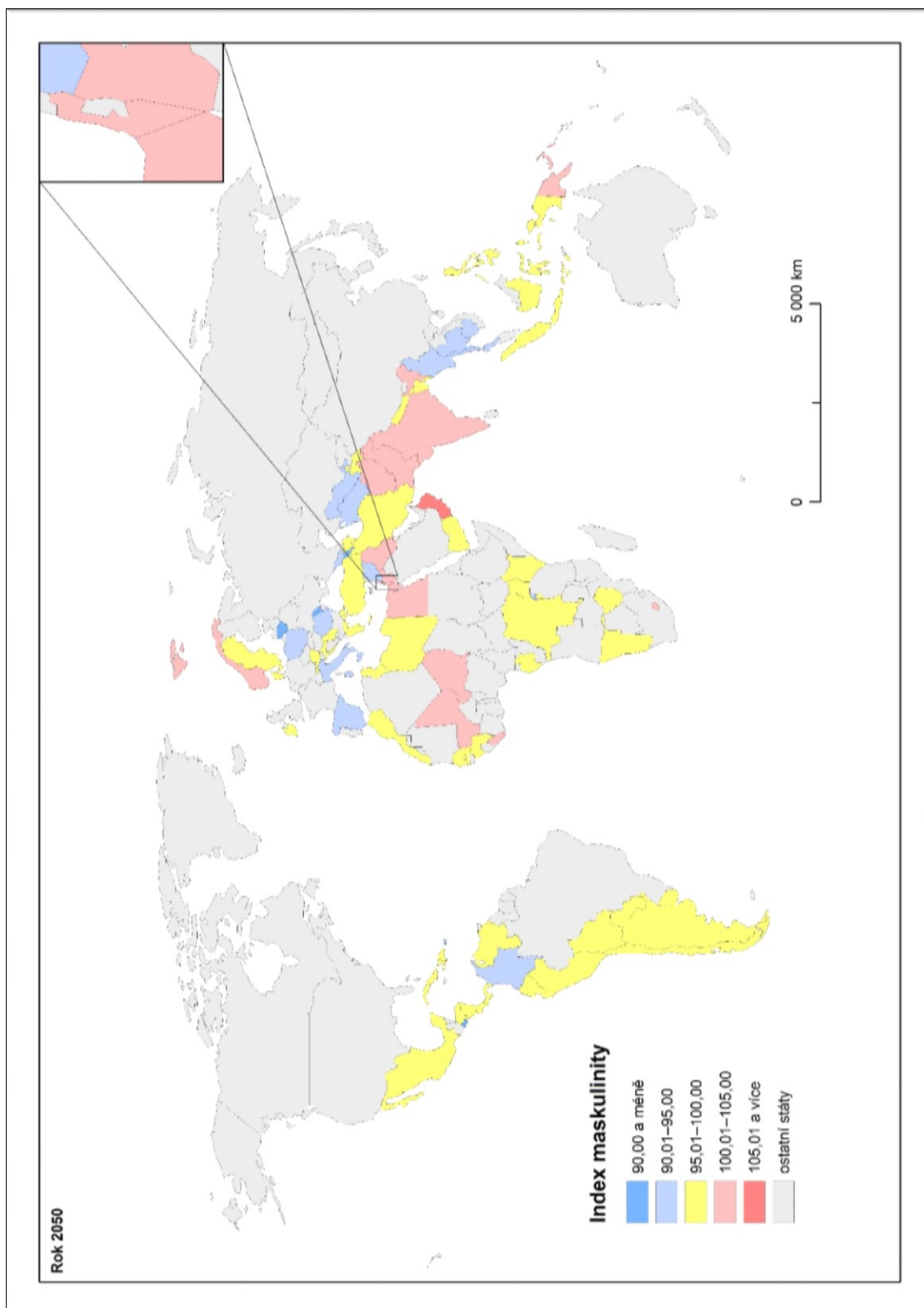
Zdroj dat: databáze World Population Prospects; vlastní tvorba

Příloha 19 – Úroveň indexu maskulinity ve vybraných státech, rok 2000



Zdroj dat: databáze World Population Prospects; vlastní tvorba

Příloha 20 – Úroveň indexu maskulinity ve vybraných státech, rok 2050



Zdroj dat: databáze World Population Prospects; vlastní tvorba

Dotazník – buddhismus

Otázky na Vaši osobu.

Věk: 36 let

Vaše postavení v náboženském systému: praktikující buddhista, zaměstnanec buddhistického centra

Místo působení: Praha

Otázky na Váš postoj (z pozice člověka participujícího v konkrétním náboženském systému) k vybraným aspektům s vlivem na úroveň úhrnné plodnosti.

Jak se stavíte z pozice člověka participujícího v konkrétním náboženském systému k nemanželským dětem?

Jako k cítícím bytostem – tedy úplně stejně jako ke každému jinému. Není žádný rozdíl mezi dítětem narozeným v manželství a dítětem narozeným mimo manželství.

Jak se stavíte z pozice člověka participujícího v konkrétním náboženském systému k umělému přerušení těhotenství?

Obecně je toto téma v buddhismu probíráno jenom zřídkakdy. Vychází to z principu, že každý je zodpovědný za své vlastní činy (karmu) a jejich důsledky dozrají zase jenom na něm.

Žádné jednání tedy z pozice buddhisty neodsuzují. Buddhismus spíše poskytuje rady jak se chovat, pokud se člověk chce vyhnout utrpení, což je z hlediska karmy přímo spojené s neublíživáním a rozvíjením milující laskavosti a soucitu.

Kdybychom měli jít do podrobností a podívat se na to, zda je umělé přerušení těhotenství tzv. negativním činem – tedy činem, který přinese negativní karmu v podobě utrpení, není na to, pokud vím, v buddhistické komunitě jednotný názor. Liší se názory na to, zda je to negativní karma ve všech případech, jak moc silná a zda se to nějak liší v různých fázích těhotenství.

Nejde o morální soud – karma funguje jako jakási automatická reakce, přírodní zákon. Negativní činy (se záměrem ublížit atd.) přinášejí v budoucnosti nepříjemné důsledky a podmínky a pozitivní (motivované soucitem apod.) přinesou pozitivní výsledky.

Jak se stavíte z pozice člověka participujícího v konkrétním náboženském systému k antikoncepčním přípravkům?

Osobně nevím o žádném buddhistickém učení, které by se tohoto tématu dotýkalo. Mě tedy nepřipadá na antikoncepci nic špatného, pokud ji lidé užívají uvědoměle a dobrovolně.

Jak se stavíte z pozice člověka participujícího v konkrétním náboženském systému k různému počtu dětí v rodině a jejich zabezpečení?

Buddhismus obecně jen pomáhá lidem při jejich cestě životem. Lze tvrdit, že není žádný obecný předpis na život a chování členů sanghy (pozn.: komunity buddhistů). Všechny otázky, které

uvádíte, musí dotyčný řešit sám podle svého uvážení a ostatních okolností. na to se žádná doktrína vycházející z buddhismu nesnaží odpovědět.

Jak se dle Vás liší normy náboženství s vlivem na plodnost (uvedeny výše), ve kterém jste zapojen k náboženstvím ostatním?

Buddhismus předně není náboženství v běžném slova smyslu. Být dobrým buddhistou se nijak neliší od toho být dobrým člověkem. Tedy neubližovat, pomáhat ostatním apod. Tak jak to chápu já, buddhismus nemá nařízení a normy jako většina náboženství, jenom ukazuje cestu, kterou se vydat, pokud člověk má zájem rozvíjet svou mysl, efektivně pomáhat ostatním nebo se třeba jen vyhnout utrpení.

Jiné je to samozřejmě u buddhistů žijící mnišským životem. Tam už pravidla a normy jsou a vycházejí z nutnosti soužití v mnišských komunitách. Ty budou předpokládám velmi podobné ve většině náboženských systémů.

Dotazník – islám

Otázky na Vaši osobu.

Věk: 34 let

Vaše postavení v náboženském systému: učitel, teolog (v islámu se užívá označení šejcha), praktikující muslim

Místo působení: Praha a Bratislava

Otázky na Váš postoj (z pozice člověka participujícího v konkrétním náboženském systému) k vybraným aspektům s vlivem na úroveň úhrnné plodnosti.

Jak se stavíte z pozice člověka participujícího v konkrétním náboženském systému k nemanželským dětem?

Nemanželský sex je jedním z nejhorších hříchů v islámu. Děti narozené mimo manželství mají celoživotní stigma a jsou často odloženy do dětských domovů. Takto je tomu běžně v muslimských státech. Dle islámu ale samotné dítě nemá žádnou vinu na tom, že jeho rodiče se jeho početím dopustili hříchu. Rozdíl je pouze jeden: Dítě dostane příjmení po své matce, nikoliv po otci, protože ten není legálním otcem. Samozřejmě je patrná snaha rodiny, pokud nějaká dívka otěhotní bez řádného muslimského sňatku, urovnat situaci a sjednat manželství.

Jak se stavíte z pozice člověka participujícího v konkrétním náboženském systému k umělému přerušování těhotenství?

Obecně je potrat v islámu zakázáný, avšak rozlišuje se mezi potratem po dovršení prvních 120 dnů života a před tím, protože náš Prorok Muhamed (mír s ním) nám řekl, že po uplynutí této doby je do plodu vnesena duše, čímž se stává člověkem. Do té doby jde pouze o neživou hmotu, od čehož se odvíjí postoj islámu k této otázce. Pokud je plod mladší 120 dnů a žena má k potratu vážný důvod, může se k tomuto řešení uchýlit, avšak ne bezdůvodně nebo jen kvůli neověřené domněnce či kvůli chudobě (důvodem je např. těhotenství, které bylo výsledkem znásilnění či vážné postižení plodu apod.). Od stodvacátého dne už by potrat znamenal zabití lidské duše, a proto je od té chvíle po celý zbytek těhotenství přísně zakázáný, ať jsou okolnosti jakékoliv. Někteří učenci uvádějí jako výjimku případ, kdy by pokračování těhotenství znamenalo pro ženu jistou smrt.

Jak se stavíte z pozice člověka participujícího v konkrétním náboženském systému k antikoncepčním přípravkům?

Islám zakazuje veškeré trvalé antikoncepční přípravky a antikoncepční přípravky výrazně škodící zdraví, přesto je používána hlavně pro regulaci počtu dětí a prodloužení intervalu mezi těhotenstvími. Ostatní opatření, která brání otěhotnění dočasně a neubližují ženě na zdraví, jsou povolena.

Jak se stavíte z pozice člověka participujícího v konkrétním náboženském systému k různému počtu dětí v rodině a jejich zabezpečení?

Prorok Muhamed (mír s ním) nás vyzval k tomu, abychom měli mnoho dětí, protože zvýšení počtu muslimské populace je v islámu žádaná věc. Na materiální a finanční zázemí se nebere příliš velký ohled. Stačí, když je muž jakožto živitel rodiny schopen svým dětem zajistit jejich základní potřeby. Jedním ze základů islámské věrouky je totiž pevná víra v to, že Stvořitel je ten, kdo lidem zajišťuje jejich živobytí. Člověk se o to pouze snaží.

Jak se dle Vás liší normy náboženství s vlivem na plodnost (uvedeny výše), ve kterém jste zapojen k náboženstvím ostatním?

Nechápu otázku.

Dotazník – křesťanství

Otázky na Vaši osobu.

Věk: 52 let

Vaše postavení v náboženském systému: kněz Církve československé husitské

Místo působení: Tuchoměřice, Praha-západ

Otázky na Váš postoj (z pozice člověka participujícího v konkrétním náboženském systému) k vybraným aspektům s vlivem na úroveň úhrnné plodnosti.

Jak se stavíte z pozice člověka participujícího v konkrétním náboženském systému k nemanželským dětem?

Ideálem je samozřejmě rodina a děti z manželství. Děti samy neurčují, jestli jsou manželské, nebo nemanželské, proto jsou tyto děti přijímány jako jakékoliv jiné. Není jim nic upíráno. Nemanželské děti, které mají jen jednoho rodiče naopak mohou dostat větší pozornost, pomoc a zájem církve.

Jak se stavíte z pozice člověka participujícího v konkrétním náboženském systému k umělému přerušení těhotenství?

Nepodporuji ho. Ctím nově vznikající život, který je bezbranný a sám o sobě nemůže ještě rozhodnout. Církev připouští umělé přerušení těhotenství jedině v jednom případě – ohrožení života matky (život za život).

Jak se stavíte z pozice člověka participujícího v konkrétním náboženském systému k antikoncepčním přípravkům?

Věřícím je nezakazují.

Jak se stavíte z pozice člověka participujícího v konkrétním náboženském systému k různému počtu dětí v rodině a jejich zabezpečení?

Dítě je Boží dar a požehnání pro všechny blízké. Počet dětí není nikterak limitován, naopak jsou vítány do rodiny. Každý milující rodič/rodiče má své děti zabezpečit.

Jak se dle Vás liší normy náboženství s vlivem na plodnost (uvedeny výše), ve kterém jste zapojen k náboženstvím ostatním?

Je těžké na to odpovědět ve vztahu k ostatním náboženstvím. Otázka je velmi široká a moje vědomosti nejsou pro zodpovězení dostačující. Naše náboženství je křesťanské a dodržuje tedy základní křesťanské normy. V pohledech na některé výše zmíněné otázky je méně striktní než např. Římskokatolická církev

Dotazník – hinduismus

Otázky na Vaši osobu.

Věk: 40 let

Vaše postavení v náboženském systému: poučený pozorovatel, zaměstnanec filozofické fakulty, (sekce indologický seminář)

Místo působení: Praha

Otázky na Váš postoj (z pozice člověka participujícího v konkrétním náboženském systému) k vybraným aspektům s vlivem na úroveň úhrnné plodnosti.

Jak se stavíte z pozice člověka participujícího v konkrétním náboženském systému k nemanželským dětem?

Záleží na segmentu společnosti, hinduistická společnost je dnes různorodá, značně se liší vesnice a města, konzervativní a progresivní prostředí. Nadále se však jedná o věc, která je i z pohledu moderních Indů (hinduistů) nepřijatelná, ženy s nemanželskými dětmi bývají nezřídka ostrakizovány, jakož i jejich děti.

Jak se stavíte z pozice člověka participujícího v konkrétním náboženském systému k umělému přerušení těhotenství?

Jedná se o zlo, tak jako ve všech ostatních náboženstvích. Vždy ale záleží na vykladači věrouky, na jeho postavení na škále konzervativní/liberální. Pro indická náboženství však tento problém, mám pocit, nestál v popředí zájmu, byť k němu docházelo zejména kvůli nechtěným dívkám. V současné Indii je přísně zakázáno zjišťování pohlaví dítěte před jeho narozením, protože to vždy bylo a stále je zneužíváno k dětské infanticidě.

Jak se stavíte z pozice člověka participujícího v konkrétním náboženském systému k antikoncepčním přípravkům?

Nedokážu posoudit. Indická autochtonní náboženství nemají a nikdy neměla jednu centrální hlavu ani věrouku, a tudíž tyto moderní záležitosti těžko posoudit. Neřekl bych, že je to třeba pro hinduisty nějaký zásadní problém z pohledu jejich víry, byť v sanskrtských textech najdeme zmínky o přísných trestech pro toho, kdo své sémě během soulože nezasévá do lůna ženy

Jak se stavíte z pozice člověka participujícího v konkrétním náboženském systému k různému počtu dětí v rodině a jejich zabezpečení?

Děti jsou základem hinduismu, protože toto náboženství se více než které jiné odehrává po linii rodu – nejde ani tak o věrouku náboženskou, jako o společnou tradici napříč generacemi. Dříve bylo trendem mít dětí hodně, zejm. syny, v moderní době se razí nukleární rodina 2+2.

Jak se dle Vás liší normy náboženství s vlivem na plodnost (uvedeny výše), ve kterém jste zapojen k náboženstvím ostatním?

Mluvit o normách v hinduismu je obtížné – není v něm mnoho společných norem, také i mnoho samostatných náboženství.

Dotazník – judaismus

Otázky na Vaši osobu.

Věk: 42 let

Vaše postavení v náboženském systému: věřící, zaměstnanec židovské obce v Praze

Místo působení: Praha

Otázky na Váš postoj (z pozice člověka participujícího v konkrétním náboženském systému) k vybraným aspektům s vlivem na úroveň úhrnné plodnosti.

Jak se stavíte z pozice člověka participujícího v konkrétním náboženském systému k nemanželským dětem?

Tyto děti jsou znevýhodněny, ale není to jejich pochybení, nýbrž pochybení rodičů. Židovská žena má možnost na rozvod jen při svolení svého muže. Z hlediska halachu (pozn.: souhrn židovského práva) jsou děti po rozvodu brány jako nelegitimní. Před židovským právem jsou ale přijaty do židovského společenství.

Jak se stavíte z pozice člověka participujícího v konkrétním náboženském systému k umělému přerušení těhotenství?

Judaismus zakazuje potraty. Výjimkou jsou potraty, které podstoupí žena, která byla znásilněna, či když je ohroženo zdraví matky (jeden život umře, druhý se zachrání). Pro věřící je zakázán potrat od momentu početí.

Jak se stavíte z pozice člověka participujícího v konkrétním náboženském systému k antikoncepčním přípravkům?

Narození dítěte se cení jako jedna z nejpřednějších hodnot judaismu. Pohled židů na používání antikoncepce není dnes jednotný. Některé texty dovolují ženám používat antikoncepci, ale spíše je tím myšlena například přerušovaná soulož mezi manžely. Je tomu tak ale pouze v některých případech.

Jak se stavíte z pozice člověka participujícího v konkrétním náboženském systému k různému počtu dětí v rodině a jejich zabezpečení?

Účelem manželství bylo vždy v judaismu plození dětí. Čím více dětí žena dá svému muži, obzvláště synů, tím větší vážnosti se těší. Děti jsou požehnáním od Boha. Pro mě je ideálem velká rodina, v které mohou lidé spokojeně fungovat a pomáhat si. V judaismu je nositelkou rodu žena, která má výsostné postavení a je právě její rolí děti porodit, postarat se o řádnou výchovu dětí v rodině a dbát na jejich cudnost a ochranu

Jak se dle Vás liší normy náboženství s vlivem na plodnost (uvedeny výše), ve kterém jste zapojen k náboženstvím ostatním?

Judaismus je Abrahámovské náboženství stejně tak, jako křesťanství a islám. Normy pro tyto náboženství jsou tedy často podobné, neboť vychází ze stejné tradice. Velmi záleží na tom, zda je člověk liberálním, či ortodoxním věřícím, a to dle mého názoru platí jak pro judaismus, tak i ostatní náboženství.